Millenniumi Könyvtár

Készült a Millennium alkalmából,
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával

„...a témaválasztástól a szereplőkön keresztül egészen a stílusig és a megszólaltatásig egy sajátos, valóság feletti, önmagában egységes költészet ez, ami ugyanakkor mégis kifejezi – sőt jobban, sűrítettebben fejezi ki azt a világot, amit megítél, ami ellen tragikus pátosszal tiltakozik. Nem életképek ezek, nem az életből vett pillanatfelvételek, hanem az élet elemeiből alkotott, sűrített *példázatok*, amelyek éppen ezért nyugodtan hagyhatják maguk mögött a valóságot, léphetnek túl annak határán a képzelet világába. Ott már megszólalhatnak a halottak, és kimondhatják a közösség véleményét, a történet tanulságát, ott már szólhatnak a szereplők a stílusnak olyan magasában, amire az ember csak legjobb pillanataiban tud felemelkedni."

Vargyas Lajos

500 Ft

ISBN 963-07-6650-7

9 789630 766500

MAGYAR NÉPBALLADÁK

MAGYAR NÉPBALLADÁK

Millenniumi Könyvtár
EURÓPA

Millenniumi Könyvtár

MAGYAR NÉPBALLADÁK

Európa Könyvkiadó • Budapest, 1999

Utószó és jegyzet
Vargyas Lajos

© Európa Könyvkiadó, 1999
Utószó és jegyzet © Vargyas Lajos, 1999

1. ZSIVÁNY FELESÉGE

Minden édesanya meggondolja magát,
Hogy kinek adja el szép hajadon lányát!
Engem is eladott az én édesanyám
Egy utonállónak, egy embergyilkosnak,
Aki minden éjjel elszökik mellőlem
Utakat állani, embereket ölni;
Minden éjfél-tájban odahozza mellém,
Odahozza mellém a véres ruháját.
Társam, édes társam, vidd el ezt a ruhát
A sötét barlangba, a vizes patakba.
Ott is ugy ereszd le, senki meg ne lássa,
Még a madarak se szóljanak reája.
Ugy mosd ki, ugy mosd ki, zuhanja se halljon,
Zuhanja se halljon, csöpp vize se lásson!
Társam, édes társam, sírtál te valahol?
Nem sírtam, nem sírtam, én uram, én uram.
Cserfa füstje fogta kökény-kék szememet,
Annak lángja csapta piros két orcámat.
Társam, édes társam, mért sírtál, mért sírtál?
Apámtul izentek, menyegzőbe menjek,
Öcsém házasítják, hugom férjhöz adják.
Társam, édes társam, mit vissz ajándékot?
Uram, édes uram, egy pár viasz-gyertyát.
Ugy van ott a szokás: ha lányt férjhöz adnak,
Legényt házasítnak – viaszgyertyát adnak.
Társam, édes társam, mitől van, mitől van:
Atyád erdejében madarak sem szólnak?
Uram, édes uram, ugy vagyon a szokás:
Mikor lányt eladnak, madarak sem szólnak.
Társam, édes társam, mitől van, mitől van:
Atyád mezejében ekén nem szántanak?
Uram, édes uram, ugy vagyon a szokás:
Mikor lányt eladnak, se vetnek, se szántnak.
Társam, édes társam, mitől van, mitől van:

35. Atyád városában nagyon harangoznak.
Uram, édes uram, ugy vagyon a szokás:
Mikor lányt eladnak, hirharangot huznak.
Társam, édes társam, mitől van, mitől van:
Atyád udvarában én sok népet látok.

40. Uram, édes uram, ugy vagyon a szokás:
Mikor lányt eladnak, szép sereggel járnak.
Társam, édes társam, mitől van, mitől van:
Atyád udvarában nagy jajgatást hallok.
Uram, édes uram, ugy vagyon a szokás:

45. Mikor lányt eladnak, jajszóval siratnak.
Fogjátok, vigyétek tömlöc fenekére:
Atyámat megölte, anyámat megölte!
Vigyétek, tegyétek tömlöc fenekére:
Öcsémet megölte, hugomat megölte!

Kánya (Tolna)

2. ZSIVÁNY FELESÉGE

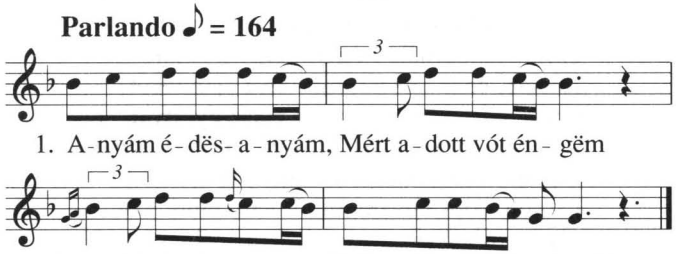

2. Nagy hirës tolvajnak, Útonelállónak,
Útonelállónak, Embërmëgfosztónak!

3. Ki minden hajnalban Oda vagyon ölni,
Egy pénzér s kettőért Nem szán vért ontani,

4. Egy vöröshagymáért Lelket elveszteni,
Egy vöröshagymáér Lelket elveszteni.

5. Nem szoktam, nem szoktam Véres kendőt mosni!
Könyveimmel mostam, Jajszóval sulykoltam.

6. Azon hazaére Az ő gyilkos ura:
Mért sirsz, asszony, mért sirsz? Mindjárt fejed veszem!

7. Nem sírok, nem sírok, Cserefát égetek,
Cserefát égetek, Gyermeket rengetek.

8. Cserefának füstje Huzta ki könyvemet,
Cserefának füstje Huzta ki könyvemet.

9. Levivé pincébe, S elvágá a nyakát.
Apám, édes apám, Hol van édesanyám?

10. Halgass fiam, halgass, Majd eléjő anyád!
Majd eléjő anyád! Egy ebéd tájékán.

11. Apám, édesapám, Eljött egy ebédtáj,
Eljött egy ebédtáj, Még sincs édesanyám!

12. Levivé pincébe, Elvágá a nyakát.
Elvágá a nyakát: Itt van édesanyád!

Csíkszenttamás (Csík)

3. KÉT KÁPOLNAVIRÁG

Anyám, anyám édösanyám,
Gyulainé édösanyám
Én elvöszöm Kádár Katát,

Jobbágyunknak szép leányát.
Nem öngedöm, édös fiam,
Gyula Márton,
Hanem vödd el nagy uraknak
Szép leányát!
Nem kell neköm nagy uraknak
Szép leánya,
Csak kell neköm Kádár Kata,
Jobbágyunknak szép leánya!
Elmehetsz hát, édös fiam,
Gyula Márton.
Kitagadlak, nem vagy fiam,
Sem eccör, sem máccor!
Inasom, inasom, kedvesebb inasom,
Huzd elé hintómat, fogd bé lovaimot!
Lovakat béfogták, útnak indúltanak.
Egy keszkenyőt adott neki Kádár Kata:
Mikor e szénibe vörösre változik,
Akkor életöm is, tudd meg, megváltozik.
Mönyön Gyula Márton högyekön-vőgyekön
Eccör változást lát a cifra keszkenyőn.
Inasom, inasom, kedvesebb inasom:
A főd az istené, a ló az eböké,
Forduljunk, mett vörös szén már a keszkenyő,
Kádár Katának is immán rég vége lött!
A falu véginél vót a disznyópásztor:
Hallod-e jó pásztor, mi ujság nállatok?
Nállunk jó ujság van, de neköd rossz vagyon,
Mett Kádár Katának immár vége vagyon.
A te édösanyád őtöt elvitette,
Feneketlen tóba belé is vettette.
Jó pásztor, mútasd meg, hol vagyon az a tó!
Arannyim mind tiéd, a lovam s a hintó!
El is mönének ők a tónak széjire:
Kádár Kata lelköm, szólj egyet, itt vagy-e?
A tóba megszólalt Kádár Kata neki,

Hezzája béugrék hamar Gyula Márton.
Édösanyja vizi búvárokat kűdött,
Megkapták meghalva, esszeölelközve.
Egyiköt temették ótár eleibe,
Másikot temették ótár háta mögi.
A kettőből kinőtt két kápóna-virág,
Az ótár tetejin esszekapcsolódtak,
Az anyjok odamönt, le is szakasztotta.
A kápóna-virág hezza így szólala:
Átkozott légy, átkozott légy
Édesanyám, Gyulainé!
Éltömbe rossz vótál,
Most is meggyilkótál!

Udvarhelyszék

4. KÉT KÁPOLNAVIRÁG

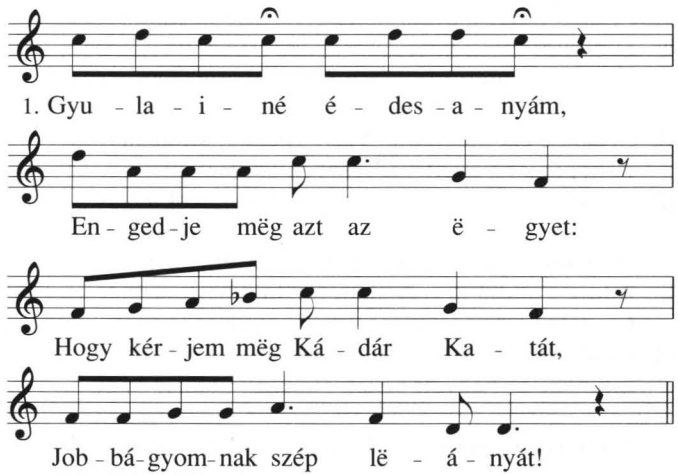

2. Nem engedem, megkérd Kádár Katát,
Jobbágyunknak szép leányát.
Vagyon itten az faluba Királyleány s bárólеány.
3. Kádár Kata szegény leány, Ő nem hozzád való leány.
Kádár Kata szegény leány, Ő nem hozzád való leány.
4. Nem kell nekem királyleány, Nem kell nekem
bárólеány.
Inkább megyek bujdosásra, Hideg mezővárossára.
5. Ne nyisd rózsám ki kapudat, Mert nem menyek én
tehozzád.
Mert menyek én bujdosásra, Hideg mezővárossára.
6. Addig mene, amíg mene, Mig egy faluba nem ére.
Gál János úr, Gál János úr: Mi hir vagyon a faluból?
7. Nincs semmi hir, királyurfi. Nincs semmi hir az faluból.
Kádár Katát elvesztették, Feneketlen tóba vették.
8. Mutossa meg a tó partját, S odadom a pejparipát.
Mögmutatta a tó partját. Mögmutatta a tó partját.
9. Élsz-e rózsám, vagy meghótál, Vagy felőlem
gondolkoztál?
Se nem élek, se nem halok, Csak felőled gondolkozok.
10. Keresztet vetett magára, S beleszökék a mély tóba.
Élsz-e rózsám, vagy meghaltál, Vagy felőlem
gondolkoztál?
11. Gyulainé ezt megtudta, Vashorgokkol kihuzatta,
Kőkoporsóba tetette, U'sszépen eltemettette.
12. Az egyiket egyik oltárszegihez, A másikot másik
oltárszegéhez.
A szerelem következett, Két rozmaring nevelkedett.
13. Addig s addig nevelkedett, Meddig összeölelkezett.
Gyulainé azt meglátta, S tős-tőből kivágotta.
14. Gyulainé, édesanyám: Kied hires vén boszorkán!
Éltünkbe se hagyott békét, Holtunk után se hagy
békét!
Teremtse az Isten kőé, S ha nem kőé, kőszikláé!
(3–4. sorra)

Gyergyótekerőpatak (Csík)

5. HALVA TALÁLT MENYASSZONY

1. Kiment a kisasszony arany székre ülni,
Arany székre ülni, arany inget varni.
Föltette a lábát egy kis arany székre,
S egy pár arany gyűrű csördült az ölébe.

2. Anyám, anyám, anyám, mi annak a jele,
Egy pár arany gyűrű csördült az ölembe?
Lányom, édes lányom az annak a jele,
Örökös urfinak adtalak kezébe.

3. Anyám, anyám, anyám, minek adott annak,
Inkább adott volna egy pulykapásztornak!
Inasom, inasom kezem táplálója,
Eredj fel a hegyre, ama nagy toronyba.

4. Nézz széjjel, nézz széjjel a bécsi pusztába,
Nem látsz-e valakit, nem látsz-e valakit?
Kisasszony, kisasszony, nem látok én senkit,
Nem látok én senkit, nem látok én semmit.

5. Pujkáim, pujkáim, kezem nevelési,
Földre borúljatok, engem sirassatok;
Ruháim, ruháim, kezem táplálói,
Szögről lehuljatok, engem sirassatok.

6. Inasom, inasom, kezem táplálója,
Eredj fel a hegyre, ama nagy toronyba;
Nézz széjjel, nézz széjjel a bécsi pusztába,
Nem látsz-e valakit, nem látsz-e valamit.

7. Kisasszony, kisasszony, látok már valakit,
Tizenkét kocsival és negyven szolgával.
Bárcsak Isten adná, míg idejönnének,
Míg idejönnének, ki is terítnének!

8. Jó napot, jó napot ismeretlen anyám!
Hol vagyon, hol vagyon Erzsébet szép mátkám?
Elment ő, elment ő a Tiszára mosni,
Zsebkendőket mosni, urfiaknak osztni.

9. Nincsen ott sehol se, ismeretlen anyám,
Hol vagyon, hol vagyon Erzsébet szép mátkám?
Elment ő a kertbe virágot szaggatni,
Bokrétát kötözni, urfiaknak adni.

10. Nincsen ott seholse
Jó napot, nincsen ott } ismeretlen anyám,
Hol van hát, hol van hát Erzsébet szép mátkám?
Mit tűröm, tagadom, már ki kell vallanom,
Az nagy ebédlőben ki is van terítve.

11. Csináltatsz-e nekem valami koporsót?
Csináltatok, rózsám, márványkőkoporsót.
Behuzatod-e majd valami vászonnal?
Behuzatom, rózsám, fekete fátyollal.

12. Kivereted-e hát valami szögekkel?
Kiveretem rózsám, arannyal, ezüsttel.
Kivitetsz-e vajjon valami cigánnyal?
Kivitetlek, rózsám, király urfiakkal.

13. Meghúzatod-e majd a hármas harangot?
Meghúzatom, rózsám, mind a tizenhatot.
Kikísérsz-e, rózsám, hacsak a kapuig?
Kikísérlek, rózsám, a nyugodalomig.

Szirénfalva (Ung)

6. HALVA TALÁLT MENYASSZONY

Ablakba könyököl Fogarasi István,
Mellette könyököl az ő testvérhuga.
„Hallottad-e hírit édes testvérhugom:
Elköteleztelek be Törökországba,
Nagy török császárnak jegybeli mátkának?"
„Nem hallottam hírit, édes testvérbátyám!
Adjon Isten nekem inkább víg vacsorát,
Víg vacsora után könnyű betegséget,
Szép piros hajnalba világból kimúlást!"
Meghallgatá Isten az ő kévánságát,
Ada Isten neki egy jó víg vacsorát,
Víg vacsora után könnyű betegséget,
Szép piros hajnalba világból kimulást.
Eljöve, eljöve a nagy török császár,
Kérdezi: „Hol vagyon gyürüsöm, jegyösöm?"
„Virágos kertibe virágokat plántál,"
Oda mene, oda a nagy török császár,
Hát a virágok is mind elhervadoztak,
Az ő szeretője pedig sehol sincsen.
Visszajöve, vissza a nagy török császár,
Kérdezi: „Hol vagyon gyürüsöm, jegyösöm?"
„Leányok házában magát öltözteti."
Odamene, oda a nagy török császár,
Hát a leányok is mind gyászba öltöztek.
S az ő szeretője nyujtópadon fekszik.
„Add ide, add ide, Fogarasi sógor,
Add ide én nekem gyürüsöm, jegyösöm!
Csináltatok néki márványkő koporsót,
Be is behuzatom földig bakacsinnal
Meg is megveretem arany fejü szeggel,
Meg is gyászoltatom hatvan katonával."
„Nem adom, nem adom te nagy török császár,
Csináltatok én is márványkő koporsót,
Be is behuzatom földig bakacsinnal

35. Meg is gyászoltatom hatvan katonával,
Hadd nyugodjék itten apjával, anyjával,
Apjával, anyjával szülötte földibe.''

7. NÁSZMENETBEN HALDOKLÓ MENYASSZONY

1. Elattalak férhe
Szép piros Örzsébet.
Szép fehér legényhe,
Orcája oly fejir,
Mint a fehér hattyú,
Még anná fejirebb,
Mint a bárángyapjú.

2. Elmegyen Örzsébet
Cinterem komrába
Felőtözik cifrán
Ződ selyem ruhába.
Hányja a zsebibe
Számtalan pótráját,
Kerülyi, fordolja
A szegények házát.

3. Szegények, szegények
Isten szegényei!
Kérjétek az istent,
Hogy engem vegyen el!
Mikó hitre menek,
Hideg borzongasson,
Mikó hitet mondok,
Szörnyen ki is fogjon!

4. Kocsisom, kocsisom,
Én első kocsisom!
Vágd meg azt a lovat,

Hadd ugorjon hármat.
Kocsisom, kocsisom
Én első kocsisom,
Adj egy pohár vizet!
Szörnyet halok szomjan.

5. – De nem vizet adok,
Ha piros bort adok.
– Mikulám, Mikulám,
Én német Mikulám,
Adj egy pohár vizet!
Szörnyet halok szomjan.
– De nem vizet adok,
Ha piros bort adok.

6. – Fiam, éldes fiam,
Én német Mikulám,
Mi menyasszonyt hoztá,
Hogy nem szó én hozzám?
Se kezit nem nyujtja,
Se szavát nem adja,
Lábát se mozdétja.

7. Menyem, édes menyem,
Szép piros Örzsébet,
Nem is ösmertelek,
Mégis szerettelek.
Sok szép vendégeim,
Gyászba őtöztetted,
Fiamot, magamot
Mekkeserítetted!

Salgóvidék (Nógrád)

8. HALÁLRA HURCOLT MENYASSZONY

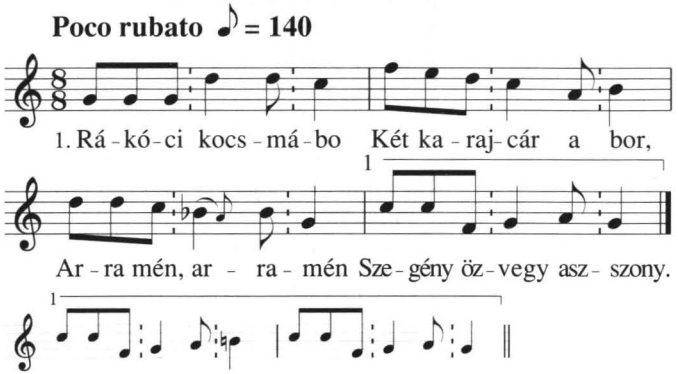

2. Gyere be, gyere be Szegény özvegyasszony,
Igyál egy icce bort, Vagy ha kettő kell is,

3. Sem magad pénzire, Sem a fiadéra,
Hanem a lányodé, Bodor Kataliné!

4. Lányom, édös lányom, Bodor Katalina,
Eladtalak téged Rákóci kocsmábo,
Rákóci kis urnak!

5. Anyám, édösanyám, Kedves szülő-dajkám,
Mér adtál gyilkosnak, Rákóci kis urnak,
Ki nappal aluszik, Éjjel gyilkolódzik?!

6. Anyám, édösanyám, Kedves szülő-dajkám,
Micsoda sereg az, A fekete sereg:
Napkeletről jönnek, Napnyugotra mennek?

7. Lányom, édös lányom, Bodor Katalina,
Az teérted jön az, A fekete sereg!

8. Jó napot, jó napot, Kedves napam-asszony!
Fogadja el isten Kedves lányom urát!

9. Hol vagyon, hol vagyon Én gyöngybéli mátkám?
Az első szobábo Ékösitti magát.

10. Jó napot, jó napot *Én gyöngybéli mátkám!*
Fogadja el isten *Rákóci kis urfi!*

11. Akkor ott felkapja, Ló farkához köti,
Tüskékről-tüskékre, Bokrokra hurculja.

12. Lassúl járgy, lassúl járgy, *Rákóci kis urfi,*
Már piros cipellőm Sarkig vérbenn uszik!

13. Akkor ott fölkapja, Kengyelt megszoritja,
Tüskékről-tüskékre, Bokrokra hurculja.

14. Lassúl járgy, lassúl járgy, *Rákóci kis urfi!*
Már szép selem ruhám Félig vérbenn uszik!

15. Akkor ott fölkapja, Kengyelt megszoritja,
Tüskékről-tüskékre, Bokrokra hurculja.

16. Lassúl járgy, lassúl járgy, *Én gyöngybéli mátkám!*
Már aran koszorúm Félig vérbenn uszik.

17. Akkor ott fölkapja, Keblére szoritja:
Mit önnél, mit innál, Én gyöngybéli mátkám?

18. Sem önném, sem innám, Csak ágybo fekünném,
Sem innám, sem önném, Csak ágybo fekünném.

19. Mit önnél, mit innál, Én gyöngybéli mátkám?
Anyám asztalárul Csecsemadár szárnyát,
Atyám ablakábul Jó fehér bort innám.

Nyisd ki, anyám, nyisd ki Zöldelő kapudot,
Vesd meg, anyám, vesd meg Vig halott-ágyamot!

Törökkoppány (Somogy)

9. POGÁNY KIRÁLY LEÁNYA

Szép Juliám, szép leányom,
Kertemben nyílt tulipánom,
Ne szeresd te jobbágyodat!
Nem szeretem jobbágyomat,
Csak szeretem az ifiat,
Szép ifiat, a lelkemet!
Jaj, kimene öreg király,
Megfogatá az ifiat,
Fölteteté csonka torony,
Csonka torony tetejére.
Hej, kimene szép Julia,
Meglátá őt az ifiu:
Hej, Juliám, szép Juliám,
Kertbe nyiló szép violám,
Menj be te is az apádhoz,
Essél térdre eleibe,
S mondd meg neki ilyen szókkal:
Atyám, atyám, öreg király
Vétesse be az ifiat
Csonka torony tetejéből;
Ne veresse az esővel,
Ne fútassa hideg széllel,
Ne süttesse a napfénnyel!
Hej, bemene szép Julia,
Térdre esék apja előtt,
S monda neki ilyen szókkal:
Atyám, atyám, öreg király,

Vétesse le az ifiat
Csonka torony tetejéből,
Ne veresse az esővel,
Ne fútassa hideg széllel,
Ne süttesse a napfénnyel!
Jaj, kiméne öreg király,
Levéteté az ifiat
Csonka torony tetejéről,
Kiviteté sík mezőre,
Sík mezőnek közepére.
Ott őt mindjárt megöleté,
Szivét, máját kivéteté,
S Juliának hazaküldé.
Hogy meglátá szép Julia,
Hogy megölték az ifiat
Fejét földre csüggesztette,
Magát halni eresztette.
Hogy meglátá öreg király
Hogy haldoklik Juliája:
Hej, Juliám, szép leányom,
Kertembe nőtt tulipánom,
Ha én ezt így tudtam volna,
Dehogy megölettem volna:
Fiamnak fogadtam volna,
Királyságom országomat
Mind-mind neki adtam volna...

Székelyföld

10. ANYAI ÁTOK

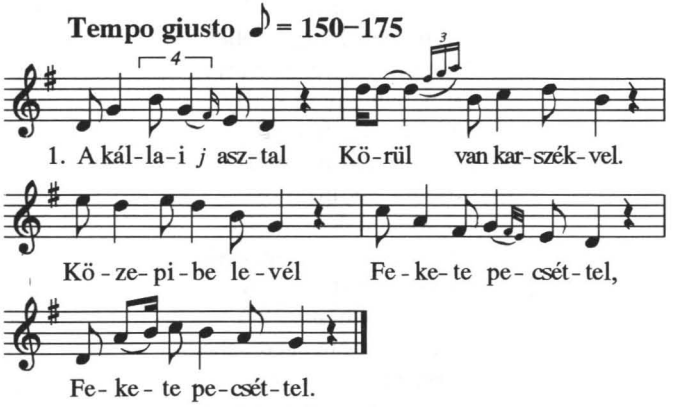

2. Anyám, édes anyám, férhez kéne menni!
Ne menj, jányom, ne menj, ne hagyjál itt engem, ne
hagyjál itt engem.

3. Jánya nem hallgatta, magát férhez atta,
Anyja elátkozta örökös rabságra, örökös rabságra.

4. Mikor a hitre mensz, fogjon el a hideg,
Este vacsorakor menjen el a lelked, menjen el a lelked.

5. Mikor a hitre ment, menyasszony szomoru,
Leesett fejéről bánatos koszoru, bánatos koszoru,

6. Felkiált először a legkisebb vőfély:
Asszony, szakácsasszony, sápad a menyasszony, sápad
a menyasszony!

7. Felkiált másodszor a második vőfély:
Asszony, szakácsasszony, hervad a menyasszony,
hervad a menyasszony!

8. Felkiált harmadszor a legnagyobb vőfély:
Asszony, szakácsasszony, sápad a menyasszony, hervad
a menyasszony!

9. Kocsisok, kocsisok, fogjatok kocsiba,
Menjetek anyjáért Dávid városába, Dávid városába!

10. Mondjátok el néki, jöjjön el a bálra,
Jöjjön el a bálra, jánya halálára, jánya halálára!

11. El is jött a bálra, jánya halálára.
Jányom, édes jányom, mi bajod van neked, mi bajod
van neked?

12. Jányom, édes jányom, mi bajod édesem?
Talán a vacsora nem igen jól esett, nem igen jól esett?

13. Nekem a vacsora jóizüen esett,
Csak az anyám átka fogott meg engemet,
fogott meg engemet.

14. Hulljatok levelek, rejtsetek el engem!
Egyetlen egy jányom magam sirba löktem,
magam sirba löktem.

Fornos (Bereg)

11. SZÉGYENBE ESETT LÁNY

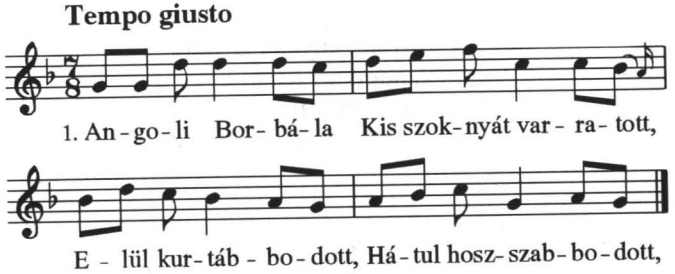

2. Elül kurtábbodott,
Hátul hosszabbodott,
Szép karcsú dereka
Egyre vastagodott.

3. Lányom, lányom, lányom,
Angoli Borbála,
Mi dolog lehet a:
Kerek-aljú szoknya

4. Elül kurtábbodik,
Hátul hosszabbodik,
Szép karcsú derekad
Egyre vastagodik?

5. Szabó nem jól szabta,
Varó nem jó varta,
Ez a szobaleány
Reám nem jól adta.

6. Lányom, lányom, lányom,
Angoli Borbála,
Mi dolog lehet a:
Kerek-aljú szoknya

7. Elül kurtábbodik,
Hátul hosszabbodik,
Szép karcsú derekad
Egyre vastagodik?

8. Anyám, anyám, anyám,
Vándorvári Kati,
Folyóvizet ittam,
Attól vastagodom.

9. Lányom, lányom, lányom,
Angoli Borbála,
Mi dolog lehet a:
Kerek-aljú szoknya

10. Elül kurtábbodik,
Hátul hosszabbodik,
Szép karcsú derekad
Igen vastagodik?

11. Mit tűröm-tagadom,
Csak ki kell vallanom:
Gyöngyvári úrfitól,
Attól vastagodom.

12. Pandúrok, jöjjetek,
Fogjátok, vigyétek,
Fogjátok, vigyétek,
Börtönbe tegyétek,

13. Tizenhárom napig
Sem enni, sem inni,
Sem enni, sem inni,
Sem pedig aludni.

14. Tizenharmad napra
Előjön az anya:
Eszel-e vagy iszol,
Vagy pedig aluszol?

15. Nem eszem, nem iszom,
Sem pedig nem alszom,
Csak egy órát engedj,
Levelem had irom,

16. Levelem had irom
Gyöngyvári úrfinak,
Gyöngyvári úrfinak,
Kedves galambomnak.

17. Jó estét, jó estét,
Ösmeretlen anyám,
Hol vagyon, hol vagyon
Az én kedves babám?

18. Kinn van a kiskerben
Gyöngyvirágot szedni,
Bús koszorút kötni,
A fejére tenni.

19. Nincsen ott, nincsen ott,
Ösmeretlen anyám.
Mondja meg, hol vagyon
Az én kedves babám?

20. Mit tűröm-tagadom,
Csak ki kell vallanom:
Benn van a szobában,
Fekete-szín padon.

21. Bemegy a vőlegény,
Bemegyen sietve,
Veszi a nagykését,
Szegezi szivének:

22. Vérem a véreddel
Egy patakot mosson,
Szívem a szíveddel,
Egy sírba nyugodjon.

23. Szívem a szíveddel
Egy sírba nyugodjon,
Lelkem a lelkeddel
Egy istent imádjon.

Vésztő (Békés)

12. SZÉGYENBE ESETT LÁNY

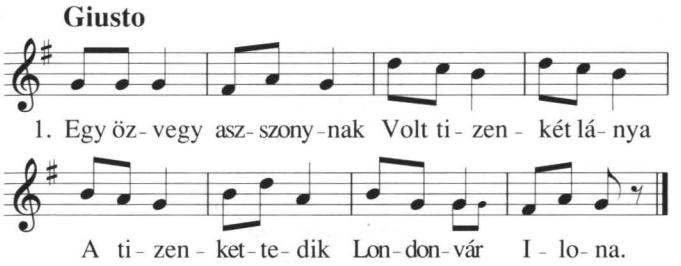

2. Londonvár Ilonka,*
Mi annak az oka,
Zöld selemszoknyádnak
Hosszabb a hátulja?

3. Szabó nem jól szabta
Varó nem jól varta;
Verje meg az isten,
Jaj de elrontotta!

4. Hóhérok, hóhérok,
Vigyétek lányomat
Vigyétek lányomat
Az akasztófára!

5. Jó anyám, jó anyám
Várjál egy félórát,
Várjál egy félórát,
Vagy pedig egy némutát.
(némuta = minuta)

6. Fecskékém, fecskékém,
Vidd el a levelem,
Vidd el a levelem
Kis Király Miklóshoz.

7. Ha ebéden éred,
Asztalára teszed,
Ha vacsorán éred,
Tányérjára teszed.

8. Kocsisom, kocsisom,
Fogd be a hat lovat,
Fogd be a hat lovat,
A szebbet és jobbikat!

9. Ugy menjünk, mint a szél
Vagy mint a gondolat!
Ha élve találjuk
Londonvár Ilonkát.

10. Jó anyám, jó anyám,
Ismeretlen anyám,
Hol van az én babám,
Londonvár Ilonka?

11. Lement a patakba
Lábát mosogatni,
Lábát mosogatni,
Magát vigasztalni.

12. Nincsen ott, nincsen ott,
Ismeretlen anyám,
Hol van az én babám,
Londonvár Ilonkám?

13. Lement a kis kerbe
Virágokat szedni,
Virágokat szedni,
Koszorúba kötni.

14. Nincsen ott, nincsen ott,
Ismeretlen anyám,
Hol van az én babám,
Londonvár Ilonkám?

15. Átment a szomszédba
Szomszédasszonyához,
Szomszédasszonyához,
A leány pajtáshoz. (sic!)

16. Nincsen ott, nincsen ott,
Ismeretlen anyám,
Hol van az én babám,
Londonvár Ilonkám?

17. Nincs türés-tagadás:
Benn van a szobába,
Ki is van teritve
Zöld selem párnára.

18. Bemén a vőlegény,
Bánat-örömébe,
Bánat-örömébe
Kést nyomott a szivébe.

* Mások szerint: Londonvári Dorka

Újszász (Pest)

13. SZÉGYENBE ESETT LÁNY

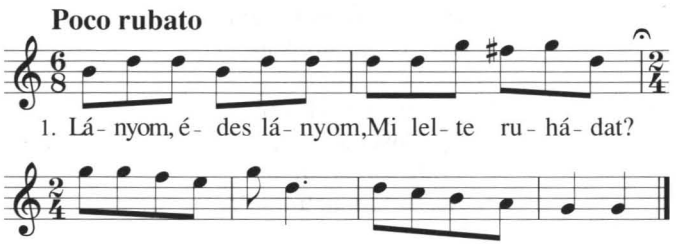

2. Szabó nem jó szabta,
Varró nem jó varrta
Verje meg az isten,
Jaj de elrontotta!

3. Vigyétek, ördögök,
Nyakavágó hidra,
Vigyétek lányomat,
Nyakavágó hidra!

4. Anyám, édesanyám,
Csak egy órát várjon,
Csak egy órát várjon,
Míg levelem írom.

5. Fecskécském, fecskécském,
Vidd el levelecském,
Vidd el levelecském
Gyöngyvári urfinak.

6. Ha délbe érsz oda,
Tedd a tányérjára,
Ha este érsz oda,
Tedd a párnájára.

7. Tudom elolvassa,
Könnyével áztatja,
Sűrű könnyeitől
A betüt nem látja.

8. Kocsisom, kocsisom,
Leggyorsabb kocsisom,
Fogd be a hat lovat,
Azt is a legjobbat!

9. Te legyél villámlás,
Én meg csak sillámlás,
Életbe találjuk
Hangoli Boriskát!

10. Jó napot, jó napot,
Ismeretlen anyám!
Hol vagyon, hol vagyon
Hangoli Boriska?

11. Elment a Tiszába
Zsebkendőket mosni,
Gyöngyvári urfinak
Azzal kedvezkedni.

12. Mindenütt bejártam,
Seholsem találtam!
Hol vagyon, hol vagyon
Hangoli Boriska?

13. Elment a kiskertbe
Gyöngyvirágot szedni,
Gyöngyvári urfinak
Azzal kedvezkedni.

14. Mindenütt bejártam,
Seholsem találtam!
Hol vagyon, hol vagyon
Hangoli Boriska?

15. Bement a szobába
Asztalt teriteni,
Asztalt teriteni,
Tálat borongatni.

16. Már ott is bejártam,
Seholsem találtam!
Hol vagyon, hol vagyon
Hangoli Boriska?

17. Mit tűröm-tagadom,
Ha ki kell vallanom:
Szobájában alszik,
Nyoszolyában nyugszik.

18. Belép a vőlegény,
Nyúl a kebelibe,
Kiveszi a nagy kést,
Szúrja a szivébe:

19. Ha ettéd nem lettem,
A másé se legyek!
Vérem a véreddel
Egy patakot mossék,

20. Testem a testeddel
Egy sirba nyugodjék,
Lelkem a lelkeddel
Egy istent imádjék.

21. Engem temessenek
Templom közepibe,
A mi kisdedünket
Az oltár elejbe!

Bárna (Nógrád)

14. A SZOLGÁVAL SZERELMESKEDŐ LÁNY

Sárosi Mihály, Betlen János
Egy asztalnál ülnek vala,
Együtt esznek, isznak vala,
Együtt beszélgetnek vala.
5. Szóval mondja Sárosi Mihály:
Hallja-e kend, kedves komám,
Fenyítse meg kend a hugát –
Éjtszakának idejiben
Ne járjon az istállóba!
10. Kocsisomot szeretgeti,
Hiv paripám ébresztgeti!
Hallja-e kend, kedves komám,
Az én hugom jámbor leány!
Szóval mondja Sárosi Mihály:
15. Megmutatom jámborságát
Két karomnak erejével,
Fényes kardomnak élével!
Hallja kapu csikorgását,
Magos patkó kopogását,
20. Selyem szoknya suhogását.
Mindjárt ment az istállóba,
Az istálló ajtajába.
Szóval mondja kocsissának:
Nyisd ki, kocsis, az ajtódat!
25. Nem nyithatom, kedves gazdám,
Szabadon van hiv paripám,

Ha kinyitom, elszalasztom,
Tudom soha meg sem fogom.
Ugy megrugá az ajtaját,
Hogy kétfelé esék mindjárt, –
Hát ott vagyon Betlen Anna!
Kardját beléakasztotta:
Selyem szoknya elhasada,
Piros vére kicsordula. –
Hazaméne Betlen Anna,
Lefekvék a vetett ágyba.
Reggel odament az ángya:
Mi lelt, mi lelt, Betlen Anna?!
Aj, mi nem lelt, kedves ángyom!
Béhágék a kőkertembe:
Rózsabokor megakaszta,
Selyemszoknya elszakada,
A vér mindjárt kicsordula.
Talpig vagyok aludt vérben,
Magam pedig halófélben...
Hallod-e, te Betlen Anna, –
Állj ki te az udvarodra,
Imádkozzál az istennek,
Bocsássa meg büneidet!
Ángyom, ángyom, kedves ángyom –
Mossanak meg ürmös borba,
Takarjanak gyenge gyolcsba,
Küldjenek ki Kolozsvárra:
Vegyen minden példát róla,
Az árvának hogy van dolga!...

Székelyföld

15. ESTE GUZSALYASBA

1. Este guzsalyasba én ëccör emöntem,
Mónárlegénkével játzodozni kezdtem.

2. Fényös hajnalcsillag bár fö' ne vírjadna,
Hogy a szerelömnek vége ne szakadna.

3. Haza këlle mönni majd a guzsalyasból,
Anyám is azonba főkele az ágyból.

4. Gyönge nyírág-vesszőt frissen elévötte,
Karcsu dërëkamon hajtogatni kezdte.

5. Ha a mónárlegény tiszta gyémánt vóna,
Mégse mönnék többet guzsalyasba hëzza.

Udvarhelyszék

16. AZ ELÉGETETT HÁZASSÁGTÖRŐ

– Menj el uram, menj el, aj ki Kolozsvárra,
Aj ki Kolozsvárra, apám udvarába,
Hozd el onnan, hozd el a nagy vég vásznakat,
A nagy vég vásznakat s ingyen kapott gyolcsot!
– Ne menj apám, ne menj, aj ne menj hazól ki:
Anyámasszony bizony Barcsait szereti!
– Hallod asszony, hallod, mit ebeg a gyermek?!
– Ne hidd, édes uram, – részeg az a gyermek!
Aval elindúla az asszony szavára,
Az asszony szavára, aj ki Kolozsvárra.
Mikor fele utját elutazta volna,
Csak eszibe juta küssebb gyermek szava.
Ahajt megfordula, hazafelé tére,
Hazafelé tére, hazájába ére.

– Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony-feleségem!
– Mingyár nyitok, mingyár, édes jámbor uram!
Hadd vessem nyakamba viselő szoknyámat,
Hadd kössem előmbe az előruhámat!
– Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony-feleségem!
– Mingyár nyitok, mingyár, édes jámbor uram!
Hadd húzzam lábamba fejelés csizmámat!
Hadd kössem fejemre viselő ruhámat!
– Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony-feleségem!
Aj, mit tuda tenni, ajtót kelle nyitni.
– Add elé, add elé a nagy láda kólcsát!
– Nem adom, nem adom a nagy láda kólcsát:
A szomszédba jártam, kerten átalhágtam,
A nagy láda kólcsát ottan elhullattam, –
Hanem megtaláljuk szép piros hajnalkor,
Szép piros hajnalkor, világos viradtkor!
Ahajt csak bérugá gyontáros ládáját,
Végig lehasítá az egyik oldalát:
Csak kihengeredék Barcsai belőle, –
Aj, kapja a kardját, fejit vevé vélle.
– Hallod feleségem, hallod asszony, hallod:
Három halál közzül, melyiket választod?
Avagy azt választod, hogy fejedet vegyem,
Vagy selyem hajaddal házat kisöpörjem,
Avagy azt választod: reggelig virasztasz,
Hét asztal vendégnek vígon gyertyát tartasz?!
– Három halál közzül én is azt választom:
Hét asztal vendégnek vígon gyertyát tartok.
– Inasom, inasom, én küssebb inasom,
Hozzad elé, hozzad a nagy vég vásznakat,
A nagy vég vásznakat, ingyen kapott gyolcsot!
Fejinél kezdjétek, talpig tekerjétek,
A sok ingyen gyolcsot fejire kössétek!
Fejinél kezdjétek, talpig szurkozzátok,
Talpánál kezdjétek, végig meggyujtsátok!
Fejihez állítok egy oláh furulyást,

Lábához állítok egy cigán hegedűst –
Fujjad, oláh, fujjad az oláh furulyát,
Huzzad, cigán, huzzad a cigán hegedűt,
Fujjátok széltibe, huzzátok ízibe:
Mostan hadd vigadjon feleségem szive!

Udvarhelyszék

17. AZ ELÉGETETT HÁZASSÁGTÖRŐ

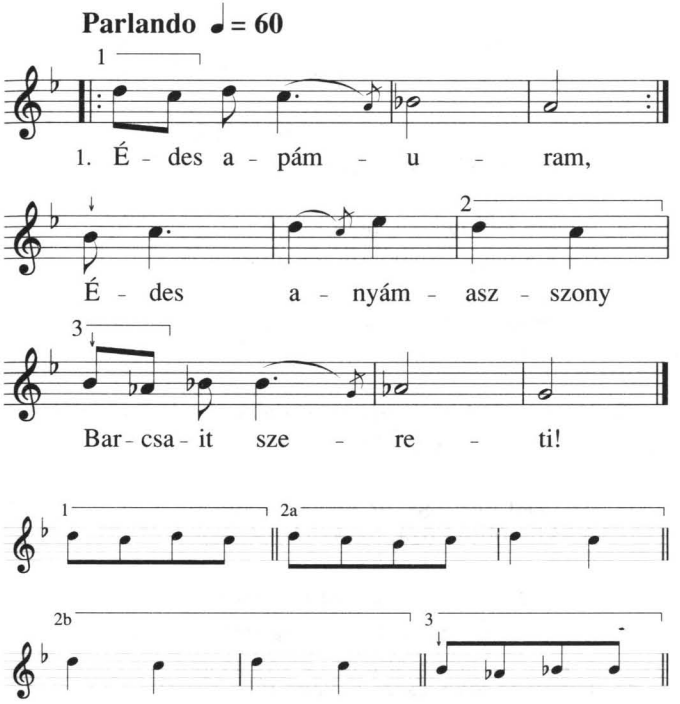

2. Ne higgy, jámbor uram, ne higgy, jámbor uram,
Mer részeg a gyermek, nem tudja mit beszél!...

3. Immár el fog menni, nagy ország-kerülni, –
Vissza fogott jőni: ablakára állni.

4. – Nyiss ajtót, nyiss ajtót, kedves feleségem!
– Nyitok mingyárt, nyitok, kedves jámbor uram –

5. Vándoron-szin szoknyám hadd vessem nyakamba,
Piros patkós csizmám hadd húzzam lábomba!

6. Nem várhatta vége-hosszát: bérugá a ház ajtóját,
Nem várhatta vége-hosszát: bérugá a ház ajtóját.

7. – Mit eszünk, feleség? Mit eszünk, feleség?
– Az nagy ablakba van borsos malac-hús is...

8. – Nem kell nékem, nem kell senki maradékja,
Csak a nagy ládából dió és mogyoró!

9. – Lelkem, jámbor uram – konyhán forgolódtam,
Elvesztém, elvesztém a nagy láda kóccsát...

10. Nem várhatta vége-hosszát: bérugá a lád' oldalát –
Kifordul Barcsai, kifordul Barcsai.

11. Az haját megfogá, az küszöbre húzá,
Az küszöbre húzá, nyakát kettévágá. –

12. – Kedves feleségem, asszony-feleségem!
Három halál közül melyiket választod:

13. Húsvágó tőke léssz? Favágó tőke léssz?
Vagy tizenkét asztali vendégnek vigan gyertyát
tartasz?

14. – Vigan gyertyát tartok, vigan gyertyát tartok!
– Hozzátok, gyermekek, az viasszos vásznot!

15. Lábánál megkezdjük fejéig tekerjük,
A fején meggyujtjuk, vigan elégessük –

16. Minden vegyen példát róla: hogy van a kurvának
dolga!
Minden vegyen példát róla: hogy van a kurvának latra!

Kibéd (Maros-Torda)

18. ELCSALT MENYECSKE

Gyere velem Molnár Anna
Gyere velem bujdosóba.
Nem megyek én, vitéz uram;
Vagyon nekem kicsi fiam,
5. Kicsi fiam, jámbor uram:
Kivel nincsen nyugodalmam,
Se éjjelem, se nappalom.
Gyere, gyere, Molnár Anna;
Vagyon nekem hat palotám,
10. S hetedikbe téged teszlek!
Addig, addig csábitgatá,
Ameddig elcsalogatá.
Mennek, mennek messze helyen,
Ződ erdőnek közepében.
15. Űjj le ide Molnár Anna
Burús fának árnyékába,
Hagy feküggyem az öledbe;
S nézz egy kicsit a fejembe!
Molnár Anna, Molnár Anna,
20. Fel ne tekints burús fára!
Nem tekintek, vitéz uram.

Elaluvék vitéz uram.
S Molnár Anna feltekinte
Burús fának tetejibe,
S meglátá a hat szép leányt,
Hat szép leányt felakasztva!
Meggondolá ő magába:
Hetediknek őtet teszi!
Megdobban a gyenge szive,
S megcsordul a meleg könyve
Vitéz urnak orcájára.
Vitéz uram felébrede.
Mér sirsz, mér sirsz, Molnár Anna?
Feltekintél burús fára,
Burús fának tetejibe!
Nem tekinték vitéz uram;
Itt elmene három árva,
S eszembe jut kicsi fiam!
Kicsi fiam, jámbor uram,
Kivel nem vót nyugodalmam,
Se éjjelem, se nappalom.
Indulj elől, Molnár Anna,
Burús fának tetejibe!
Nem megyek én, vitéz uram,
Nem szoktam én elől járni.
Elől mene vitéz uram.
Kikapá a fényes kardját,
S lecsapá a vitéz nyakát!
Felöltözött gunyájába,
Földig veres ángliába;
Felszökött a paripára,
S elindula hazájába,
Jámbor ura kapujába.
Jámbor gazda, jámbor gazda,
Adsz-e szállást éjtszakára?
Nem adhatok vitéz uram;
Van énnékem kicsi fiam,

Kivel nincsen nyugodalmam,
Se éjjelem, se nappalom.
Jámbor gazda, jámbor gazda,
Meg vagyok én azzal szokva!
Jámbor gazda, jámbor gazda,
Van-e jó bor a faluba?
Vagyon csak itt a szomszédba.
Erigy, erigy jámbor gazda:
Hozz egy kupát az asztalra!
Erigy, erigy jó szolgáló:
Hozz forgácsot éjtszakára!
Kigombolta a gunyáját,
Földig veres ángliáját,
S megszoptatta kicsi fiát,
Kicsi fia elaluvék.
Haza mene jámbor gazda:
Vitéz uram, vitéz uram,
Mi lehessen annak oka,
Hogy kis fiam elaluva?
Három hete s három napja,
Kicsi fiam nem aluva!
Jámbor gazda, jámbor gazda,
Jőne haza feleséged:
Megvernéd-e; vagy megszidnád;
Vagy holtig szemire hánynád?
Meg se verném, meg se szidnám,
Holtig szemire se hánynám!
Kigombolta a gunyáját,
Földig veres ángliáját:
Megcsókolta kicsi fiát, –
Kicsi fiát, – jámbor urát.

Székelyföld

19. ELCSALT MENYECSKE

– Gyere velem, Mónár Anna,
Gyere velem bujdosásra;
Gyere velem bujdosásra,
Burkusfának árnyékába!

– Nem megyek én, Zajgó Márton,
Itt nem hagyom csendes házam,
Csendes uram, jámbor uram,
Kartőn ülő kicsiny fiam...

Elindula Mónár Anna,
Burkusfának árnyékába.
Feltekinte Mónár Anna,
Burkusfának ágaira.

Hát hét asszony felakasztva!
Sírni kezdett Mónár Anna,
Hogy most ő lesz a nyócadik,
Hogy most ő lesz a nyócadik.

Kérdi tőle a katona:
– Mér sírsz, mér sírsz, Mónár Anna?
– Nem sirok én, Zajgó Márton,
Hull a fának a harmatja;

Burkusfának nagy harmatja,
Az orcámat az áztatja...
Mondja neki a katona:
– Anna, Anna, Mónár Anna,

Nézz egy kicsit a fejembe,
Nézz egy kicsit a fejembe!...
Nézni kezdte Mónár Anna,
S elaluvék a katona.

Kihuzá a fényes kardját,
Elvágá a kadét nyakát,
Felöltöze gunyájába
S hazamene udvarába.

– Jó estét, te jámbor gazda!
– Isten hozta, jó katona!
– Gazda, gazda, jámbor gazda,
Adj szállást az éccakára!

– Nem adhatok, jó katona,
Feleségem bujdosásra,
Negyed egész álló napja
Nincs csendesség a házamba.

– Gazda, gazda, jámbor gazda,
Van-e jó bor a faluba?
– Vagyon csak itt, a szomszédba,
Vagyon csak itt a szomszédba...

Borér ment a jámbor gazda,
Levetkezett a katona,
Kigombolá dolományát,
Megszoptatá siró fiát.

Hazament a jámbor gazda:
– Én istenem, mi az oka?
Negyed egész álló napja
Nincs csendesség a házamba;

Hogy ide jött a katona,
Csendesség lett a házamba,
Hogy ide jött a katona,
Csendesség lett a házamba...

– Gazda, gazda, jámbor gazda,
Hol vagyon a feleséged?
– Negyed egész álló napja
Oda vagyon bujdosásra.

– Hazajönne feleséged:
Megszidnád-e, megvernéd-e,
Megszidnád-e, megvernéd-e,
Arcájára felvetnéd-e?

– Meg se szidnám, meg se verném,
Sem éltébe fel se vetném.
– Ha megszidsz is, ha megversz is:
Én vagyok a feleséged!

Gyergyószárhegy (Csík)

20. A SZAVÁN KAPOTT FELESÉG

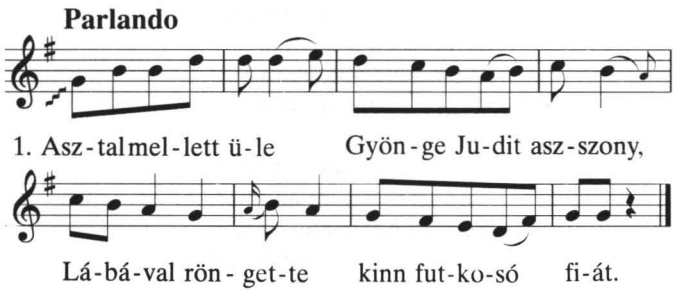

2. Beli fiam, beli, Kinn-futkosó fiam,
Mert nem az az apád, Bátori Boldizsár.

3. Hanem az az apád: Erdélyi kapitány,
Aki adta neked Arany rengő bölcsőd,

4. Arany rengő bölcsőd, Pozsonyi süvegöd,
Pozsonyi süvegöd, Lobogós gyolcs ingöd.

5. Az ajtón hallgassa Bátori Boldizsár:
Meg ne tagadd, asszony, Mostan-mondott szódat!

6. Nem tagadom, uram: Leányokat szidtam,
Virágomnak szépét Nyilatlan leszödték,

7. Bokrétába kötték, Legényeknek tötték.
Készülj asszony, készítsd Hatlovas hintódat,

8. Hatlovas hintódat, Legszebb inasodat,
Pozsony városába, Nagy lakodalomba!

9. Készülj, asszony, készülj, Holnap álló délkor!
Ők is elmenének, Odaérkezének.

10. Csak táncolni kezde Erdélyi kapitány.
Erdélyi kapitány Gyenge Judit asszonyt

11. Kétször forditotta, Kétször megcsókolta.
Szemmel tartá őtet Bátori Boldizsár.

12. Készülj, asszony, készülj, Holnap álló délre,
Holnap álló délre, A fővevő-helyre.

13. Fejeddel játszodnak, Fejedet leütik!
Csak felhúzza kardját Erdélyi kapitány,

14. Csak felhúzza kardját, Beleereszkedik:
Te megholtál értem, Én is meg éretted!

Rugonfalva (Udvarhely)

21. A SZAVÁN KAPOTT FELESÉG

Asztalnál ül vala gyönge Júdit asszony,
Lábánál röngette szép arany bölcsőjit:
Beli fiam, beli, szép futkosó fiam!
Mett neköd nem apád Bátori Boldizsár,
Im, az a te apád, erdélyi kapitány,
Aki adta neköd szép arany bölcsőjit,
Annak négy szarvába négy arany perecöt,
Osztán a fejedre bozsonyi süvegöt...
Hát, ajtón halgassa Bátori Boldizsár.
Meg ne tagadd, asszony, mostan-beszédödöt!
Bizony, nem tagadom, lelköm jámbor uram:
Leányokot szidom, a rossz leányokot:
Virágomnak szépit nyílatlan leszödték,
Bokrétába kötték, legényöknek tötték!
Megtagadád, asszony, mostan beszédödöt!
Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony-feleségöm!
Minnyát nyitok, minnyát, lelköm jámbor uram!
Hadd huzzam lábamba karmazsin csidmámot,
Hadd vessem nyakamba vont-arany szoknyámot.
De nem győzé várni, bérugá az ajtót:
Készülj, asszony, készülj, holnap álló délre
A rózsapiacra, a fővövő-helyre!
Hol vagy édös szógám, legkedvesebb postám!
Készítsd elé neköm hat lovam, hintómot!
Ők elkészülének, el is indulának,
El is indulának, oda is jutának.
Várj, kicsit, várj kicsit, te fekete hóhér!
Mett a halottnak is hármat harangoznak,
Lám, árva fejemnek egyet sem konditnak?!
Azonba érközik erdélyi kapitány,
Egyször megforditsa, kétször megcsókolja,
Kétször megforditsa, százszor megcsókolja:
Enyim vagy nem másé, te asszonyi állat!

(állat = lény)

Udvarhelyszék

22. MEGCSALT FÉRJ

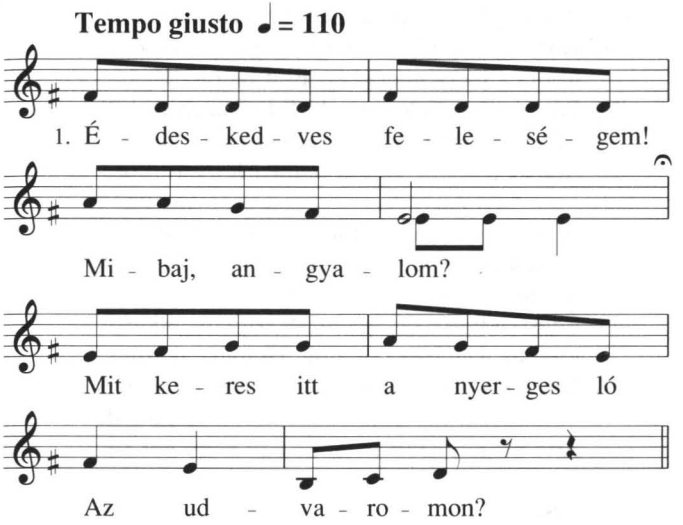

2. Néz az asszony jobbra-balra: Hol van itt a nyerges ló?
   A tehenet kötötte meg Borcsa szolgálló.
3. Tehén hátán sárga nyerget Aj ki látott már,
   Mióta a nagy magas ég, És a nagy világ!
4. Édes-kedves feleségem! Mi baj, angyalom?
   Mit keres itt a kék dolmány Az én ágyamon?
5. Néz az asszony jobbra-balra: Hol van itt a kék dolmány?
   Ágyterítőm penészedett, Aztat tettem rá.
6. Ágyterítőn sárga gombot Aj ki látott már,
   Mióta a nagy magas ég, És a nagy világ!
7. Édes-kedves feleségem! Mi baj, angyalom?
   Mit keres itt a pár csizma A fogasomon

8. Néz az asszony jobbra-balra: Hol van itt a pár csizma?
   A szolgáló köcsögök hejt Azt rakott oda.
9. Köcsögökön rézsarkantyút Aj ki látott már,
   Mióta a nagy magas ég, És a nagy világ!
10. Édes-kedves feleségem! Mi baj, angyalom?
    Mit keres itt a katona Az én ágyamon?
11. Néz az asszony jobbra-balra: Hol van itt a katona?
    A szolgálóm hideg lelte, Az feküdt oda.
12. Szolgálónak pörge bajszát Aj ki látott már,
    Mióta a nagy magas ég, És a nagy világ!
13. Édes-kedves feleségem! Mi baj, angyalom?
    Még az éjjel bált csinálok, Hogyha akarom.
14. Néz az asszony jobbra-balra: Milyen lesz itt az a bál?
    Ajtó megett ázott kötél És egy nagy bot áll.

Vésztő (Békés)

23. A HAJDÚKKAL ÚTNAK INDULÓ LÁNY

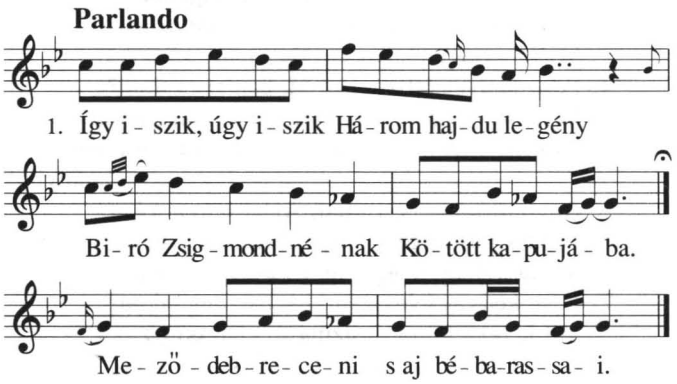

2. Kisétála hezzok, Aj, Biró szép Anna:
   Hová valók vattok, Három hajdulegény?
   Meződebreceni S áj, bé barassai

3. Nem ismeritek-e Hajdú Benedöket,
   Hajdú Benedöket, Az én édösömet?

4. Mü bizony ismerjük, Kenyeres pajtásunk.
   Nem bánjátok-e tü, Elmenjek veletek?
   Nem bánjuk, nem bánjuk, S nyereségnek tartjuk.

5. Besétála hamar, Aj, Biró szép Anna:
   Anyám, édesanyám, Édes-kedves anyám,

6. Igy iszik, úgy iszik Három hajdulegény,
   Biró Zsigmondnénak Kötött kapujába.

7. Kérdém tőle, kérdém: Hová valók vagytok?
   Meződebreceni S aj, bé barassai.

8. Nem ismeritek-e Hajdú Benedöket,
   Hajdú Benedöket, Az én édösömet?

9. Hej, de ők ismérik, Kenyeres pajtások.
   Nem bánja-e maga, Hogy elmenjek vélök?

10. Ne menj el, leányom, Gyönyörű virágom:
    Ha ő téged szeret, Bizonnyal megkeres!

11. Szóval fölfelelé, Hej, Biró szép Anna:
    Anyám, édesanyám, Én elmegyek vélök!
    Elindula vélök, Aj, Biró szép Anna.

12. Úgy mennek, úgy mennek A nagy régi uton,
    A nagy régi uton S rengeteg havason.

13. Szóval fölfelelé Nagyobb hajdúlegény:
Öljük meg, öljük meg, Aj, Biró szép Annát!

14. Szóval fölfelelé Másik hajdúlegény:
Nem bánom, nem bánom, Nyereségnek tartom!

15. Szóval fölfelelé Küssebb hajdúlegény:
Ne öljük meg, szegényt, Hadd jöjjön el vélünk!
Hogyha te nem ölöd: Téged is megölünk!

16. Szóval fölfelelé Aj, Biró szép Anna:
Jobbfelől zsebemben Háromszáz forintom,
Csak meg ne öljetek, én azt nektek adom!

17. Szóval fölfelelé Másik hajdúlegény:
Pénzed is a miénk, Magad is a miénk!

18. Szóval fölfelelé, Aj, Biró szép Anna:
Balfelől zsebemben Vagyon négyszáz forint
Csak meg ne öljetek, Én mind nektek adom!

19. Szóval fölfelelé Másik hajdúlegény:
Öljük meg, öljük meg, Aj, Biró szép Annát!

20. Igy mennek, úgy mennek A nagy régi uton,
A nagy régi uton S rengeteg havason.

21. Amikor menének Citrompatakánál,
Aj, Biró szép Annát Megölék ők hárman.

22. Rajta felejtették A sok drága gyöngyét,
Drága sok szép gyöngyét S lobogós gyócsingét.

23. Menj el vissza, menj el, Küssebb hajdúlegény!
Hozd el hozzám, hozd el A drága szép gyöngyét,
A drága szép gyöngyét S lobogós gyócsingét!

24. Amikor elmene Citrom-patakánál,
Aj, Biró szép Anna Még élt akkorában.

25. Ne félj tőlem, ne félj, Aj, Biró szép Anna!
Mit izensz éntőlem Hajdú Benedöknek?

26. Én csak azt izenem Hajdú Benedöknek:
Ne veszessze el magát egy hitvány leányért,
Mert én elvesztöttem Hajdú Benedökért!

27. Aztán odamene Hajdú Benedök es:
Hol kaptátok tü ezt, Három hajdúlegény,
Három hajdúlegény, Sok szép drága gunyát!

28. Szóval fölfelelé Nagyobb hajdúlegény:
Nyereségre vettük, Nyereségre vettük!

29. Szóval fölfelelé Másik hajdúlegény:
Egy nénénk meghala, S arról ránkmarada!

30. Szóval fölfelelé Küssebb hajdúlegény:
Nénénk se hala meg, S pénzét el se vettük:
Hej, Biró szép Annát Mü hárman megöltük!

31. Jere velem, jere, Küssebb hajdúlegény,
Mutad meg énnekem, Aj, Biró szép Annát,
Aj, Biró szép Annát, Az én édösömet!

32. Mert én neked adom szürke paripámat,
Szürke paripámat s minden vagyonomat!

33. Úgy mennek, úgy mennek! A nagy régi uton,
A nagy régi uton S rengeteg havason.

34. Amikor menének Citrom-patakánál,
Kapta hegyes tőrét S beléereszkedék:
Te megholtál értem S én meghalok érted!

Lengyelfalva (Udvarhely)

24. A HALÁLRAÍTÉLT HÚGA

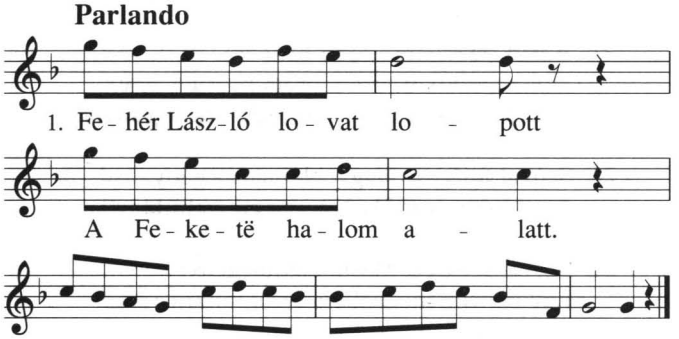

2. Elvitték őt víg Egërbe,
Víg Egërnek tömlöcébe.
Mëghallotta Fehér Anna,
Hogy a bátyja el van fogva.

3. Mingyárt megyen Fehér Anna
A tömlöcnek rostélyára:
Bátyám, bátyám, Fehér László
Élsz-e még te, vagy megholtál?
Se nem élek, se nem halok,
Mindig rólad gondolkozok.

4. Bátyám, bátyám, Fehér László,
Ki itten mostan a biró?
Török Miklós itt a biró,
Az akasztófára való!

5. El is ment ő a bíróhoz,
A birónak asztalához.
Biró, biró, biró gazda,
Engedje ki a bátyámat.
Tálal mérem az aranyat,
Vékával a huszasokat.

6. Nem këll nekem tál aranyod,
Sem vékával a huszasod.
Hájál velem egy éjszaka,
Kiengedem egy hónapra.

7. Fehér Anna nem hallgatta,
Leszaladt a rabajtóra.
Bátyám, bátyám, Fehér László,
Azt mondotta itt a biró:
Hájak véle egy écaka,
Kiszabadulsz egy hónapra.

8. Fehér László azt mondotta:
Ne hájj véle egy éccaka!
Szüzességed is elveszted,
A bátyádat megöleted.

9. Fehér Anna nem hallgatta,
Véle hálott egy éccaka.
Valamikor éjféltájba
Nagy csörgést hall az udvarba.

10. Biró, biró, biró gazda,
Mi csörög itt az udvarba?
Lovam viszik itatóra,
Zabola csörög szájába.

11. Fehér Anna nem hallgatta,
Leszaladt a rabajtóra.
Bátyám, bátyám, Fehér László
Élsz-e még te, vagy megholtál?

12. Megszólalt a tömlöctartó:
Ne keresd itt a bátyádat!
Vég erdőbe, sík mezőbe,
Akasztófa tetejébe!

13. Biró, biró, igaz hűtlen,
Verjen meg az igaz Isten!
Szüzességemet elvetted,
A bátyámat megöletted!

14. Mosdóvized vérré váljon,
Tőllőkendőd lángot hányjon,
A jó Isten meg ne áldjon!
A jó Isten meg ne áldjon.

Kiskovácsvágása (Gömör)

25. A TÖRÖKRABOLTA LÁNY

Lefelé folyik a Tisza, Duna vize,
Azon mén, azon mén egy szép aran gálya,
Abba van, abba van egy csúf török vajda.
Arra mén, arra mén komáromi szép lány,
5. Két korsót karjára, úgy mén a Dunára.
Adjál vizet, adjál, komáromi szép lány!

Hogy adjak, hogy adjak, te csúf török vajda?!
Te Duna közepin, én a Duna szélin!
Nyútsa az korsaját: fogja fehér karját,
10. Rántja az gályára, gálya tetejire.
Ölelj mög hát engöm, komáromi szép lány!
Öleljön mög tégöd pokolbéli sátán!
Csókolj mög hát engöm, komáromi szép lány!
Csókoljon mög tégöd vadbéli oroszlán!
15. Feküdj le hát mellém, komáromi szép lány!
Feküdjön le melléd magyarok fegyvere!

Pofonvágta vaskesztyűvel. Folyt a piros vére
orrán-száján.

Dunának feneke: koporsóm feneke,
Dunának két széle: koporsóm két széle,
Dunának habjai: az én szömfödelem,
20. Dunának halai: koporsóm szögei,
Dunai halacskák: az én siratóim,
Az égi madárkák: az én éneklőim.
Halászok, halászok, dunai halászok,
Csütörtökön délre engöm kifogjatok,
25. Engöm kifogjatok, el is temessetök!
Ruháim, ruháim, legszöbbik ruháim,
Szögrül lehulljatok, összeboruljatok,
Úgy tudja mög anyám, hogy engöm sirattok!
Beugrott, beugrott Duna közepibe;
30. Halászok kifogták csütörtökön dére.
Legszöbbik ruháji szögrű lëhúllottak,
Szögrű lëhúllottak, össze jis borultak.
Arú tutta mög az annya, hogy möghalt a lánya.

Magyarszentmihály (Torontál)

26. A KATONÁK ÁLTAL ELRABOLT LÁNY

1. Ablakban ül vala
Szegény Kádár Kata,
Varja vala ingit
Fekete sejemmel.

2. Tőti tőtelékvel,
Sárig mig sejemvel,
Szemzést szemzi vala
Sürü könyveivel

3. Benéze lütüre, (lütüre = lejtőre)
S a buza mezőre:
Hát ugy jövegetnek,
Hetvenhét katana.

4. Hetvenhét katana.
Egész kompánia.
Oda zudulának,
Ajtón es szollának.

5. Anyám, édesanyám,
Rejtsen el ingemet!
Jőnek az katanák,
Rabolnak el ingem.

6. Fiam, édes fiam,
Merre rejtselek el?
Menny bé kamarába,
Bujj belé ládába!

7. Csak oda zudula
Hetvenhét katana;
Hetvenhét katana,
Egész kompánia.

8. Hol van az leányik,
Adjátok kezembe!
Akkor édesannya
Siratni es kezdte:

9. Menny bé kamarába,
Elbutt egy ládába.
Menny bé kamarába,
Elbutt egy ládába.

10. Várkojz egy kicsit még,
Hetvenhét katana,
Hogy szojjak bár hármat,
Hogy én elbucsujzak!

11. Met minden halattnak
Hármat harangoznak,
Kettőt megszakajsztnak,
Egyet végig huznak.

12. Az én leányomnak,
Egyet sem konditnak.
Még nincs es meghalva,
S méges kell sirajsam.

13. Felüték a zászlót
Kapum felfájára,
Megverék az dobot
Sziem bánatára.

14. Szógálom a császárt,
De nem kevéjségből,
Csak a bu mondajsa
Szomoru szivemből.

15. Katanák lovai
Ingem ugy vigyetek,
De ne ugy vigyetek,
Mind nyirászát visznek.
(nyirásza = menyasszony)

16. Ti ne ugy vigyetek,
Mind nyirászát visznek,
Hanem ugy vigyetek,
Mind halattat visznek.

Lészped (Moldva)

27. HALÁLRA TÁNCOLTATOTT LÁNY

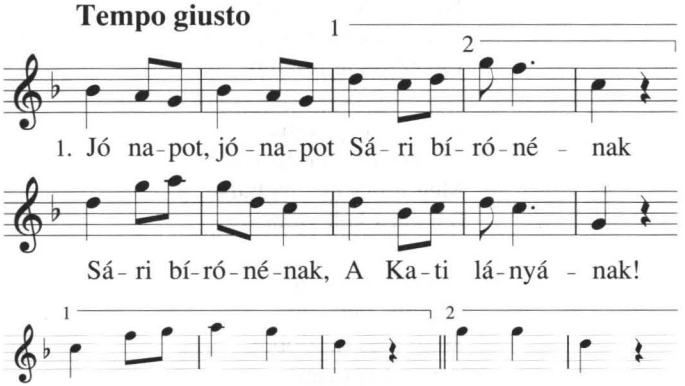

2. Jőjj be, Kati lányom,
Legények hivatnak,
Sári városában
Lakodalmat laknak.

3. Nem mék, anyám, nem mék,
Mer tudom, nem jó lesz,
Árvadi Jánosnak
Lakodalma most lesz.

4. Vedd föl, Kati lányom
Finom selyem szoknyád,
Húzd a lábaidra,
Húzd karmazsin csizmád!

5. Tíz pár arany gyűrűd
Rakd az ujjaidra,
Had szakadja szívit
Kedves galambodnak.

6. Jó estét, jó estét
Árvadi Jánosnak!
Én is megérkeztem
A lakodalomba.

7. Gyere velem táncra,
Egy kis mulatságra!
Nem megyek én kenddel,
Mer zsíros az ingujj.

8. Gyere velem táncra,
Egy kis mulatságra!
Elmegyek én kenddel,
Nem zsíros ingujja.

9. Húzd rá cigány délig,
Déltül fogva estig,
Estétül hajnalig,
Világos viradtig!

10. Eresszen kend mán el,
Mer mingyán meghalok!
Finom selyemszoknyám
Testemhöz ragadott.

11. Nem bánom, meghalsz is,
Világból kimégysz is,
Ha enyém nem lettél,
Másé se lehessél.

12. Húzd rá cigány délig,
Déltül fogva estig,
Estétül hajnalig,
Világos viradtig.

13. Eresszen kend mán el,
Mer mingyán meghalok,
Tíz pár aranygyűrű
Ujjamra dagadott.

14. Nem bánom, meghalsz is,
Világból kimégysz is,
Ha enyém nem lettél,
Másé se lehessél.

15. Eresszen kend mán el,
Mer mingyán meghalok,
A csizmám szárában
A vér megaludott.

16. Nem bánom, meghalsz is,
Világból kimégysz is,
Ha enyém nem lettél,
Másé se lehessél.

17. Húzd rá cigány délig,
Déltül fogva estig,
Estétül hajnalig,
Míg ki nem teritik!

18. Fogjál kocsis, fogjál,
Gyerünk hamar haza!
Nyisd ki anyám, nyisd ki
Leveles kapudat,

19. Bontsd el anyám, bontsd el
Paplanos ágyadat,
Hadd pihentessem el
Fáradt tagjaimat!

20. Jó napot, jó napot
Sári birónénak,
Sári birónénak,
A Kati lányának!

21. Ugyan kedves anyám,
Hogy van már a Kati?
Ugyan kedves anyám,
Hogy van már a Kati?

22. Jól van már a Kati,
Nincs is semmi baja,
Ki is van terítve
A ház közepibe.

23. Csináltatsz-e neki
Diófa-koporsót?
Csináltatok, anyám,
Márványkő-koporsót.

24. Meghúzatod-e már
A hármas harangot?
Meghúzatom, anyám,
Mind a tizenhatot.

25. Kiviteted-e hát
Valamily gödörbe?
Kivitetem, anyám,
Gyászos temetőbe.

26. Kiviteted-e hát
Valamily koldussal?
Kivitetem, anyám,
Tizenhat zsandárral.

27. Átkozott az apa,
Hétszerte az anya,
Ki egyetlen lányát
A bálba bocsátja.

28. Este elereszti,
Reggel sem keresi,
Harmadnapra pedig
Halva viszik neki.

Tápiószele (Pest)

28. HALÁLRA TÁNCOLTATOTT LÁNY

Táncónak, táncónak a sári legények
A sári ivóba, –
Köztök van, köztök van Darvas Kis Kelemen.
Nem eszik, nem iszik, sem a táncba nem áll.

Elmentek, elmentek a sári legények
Sári béróného, Sallai Katáho:
– Jó napot, jó napot, jó sári béróné,
Elgyöttőnk, elgyöttőnk,
Sári béróného, Sallai Katáho...

– Anyám, éldesanyám, gazdag éldesanyám,
Hozza be hát nekem azt a bályi ruhám:
Aranyfejő pártám, kis kamuka szoknyám,
Keskenytalpó csizmám!...

Elmentek, elmentek a sári legények
A sári ivóba.
– Gyere hát táncóni, sári béró lyánya,
Sallai szép Kata!
– Nem menek, nem menek, Darvas Kis Kelemen:
Piszkos a te ruhád, szennyes leszek tőle!

– Másodszor is mondom: gyere hát táncóni
Sári béró lánya, Sallai szép Kata!
– Nem menek, nem menek Darvas Kis Kelemen:
Piszkos a te ruhád, szennyes leszek tőle!

– Még harmadszor mondom: gyere táncba, gyere,
Sallai szép Kata!
Csufot tettél rajtam: csufot teszek rajtad!

– Anyám, éldesanyám!
Hozza be hát nekem azt a bályi ruhám!
A selyem kalapom, a bársony kabátom, –
A zsebit rakja meg aranyval, ezüstvel!...

– Gyere hát táncóni, sári béró lyánya,
Sallai szép Kata!
Muzsikás, muzsikás, tyizenkét muzsikás:
Ha este mehhuzod – regvő legyen végi!
Ha regvő mehhuzod – este legyen végi!

– Eressz el, eressz el, Darvas Kis Kelemen!
Aranyfejő pártám a fejembe dagadt...
– Dehogy eresztelek: hétszer kérettelek, –
Ha nekem nem adtak, másnak se adjanak!...
Muzsikás, muzsikás, tyizenkét muzsikás:
Ha regvő mehhuzod – este legyen végi!
Ha este mehhuzod – regvő legyen végi!

– Eressz el, eressz el, Darvas Kis Kelemen!
Kis kamuka szoknyám derekamra dagadt...
– Dehogy eresztelek: hétszer kérettelek, –
Ha nekem nem adtak, másnak se adjanak!...
Muzsikás, muzsikás, tyizenkét muzsikás:
Ha regvő mehhuzod – este legyen végi!
Ha este mehhuzod – regvő legyen végi!

– Eressz el, eressz el, Darvas Kis Kelemen!
Vékonytalpó csizmám telyi aludt vérvel...
– Dehogy eresztelek: hétszer kérettelek, –
Ha nekem nem adtak, másnak se adjanak!...
Muzsikás, muzsikás, tyizenkét muzsikás:
Ha regvő mehhuzod – este legyen végi!
Ha este mehhuzod – regvő legyen végi!

– Eressz el, eressz el, Darvas Kis Kelemen –
Jaj, má odavagyok! mingyá szörnyűthalok!
Fogjatok meg engem jó lyány-pajtásnéim,
Vigyetek el engem sári béróného,
Az éldesanyámho...
Nyisd ki, anyám, nyisd ki leveles kapudot...
Vesd me' nekem, vesd me' a fekvő ágyamot...
Keresd is ki nekem a haló ruhámot...

– Anyám, éldesanyám, ugyan kinek huzzák
A hármas harangot?
– Fiam, éldes fiam, Darvas Kis Kelemen:
Sári bérólyánynak, Sallai Katának...

– Jó napot, jó napot, jó sári béróné!
Elgyöttem még egyszer sári béróného,
Sallai Katáho...

Ekkor Darvas Kis Kelemen reáborult a Sallai szép Kata holttestére, és ott halt meg.

Nógrád, Salgó-vidék

29. VISSZAVITT MENYASSZONY

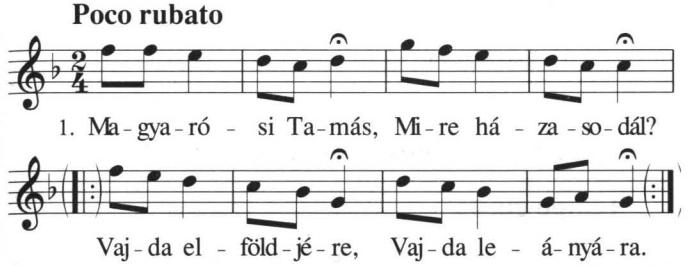

2. Vajda elföldjére, vajda leányára,
Vajda leányára, Vajda Ilonára!...

3. Mikor mennek vala a nagy rengetegbe,
Mengedél a hintó, sírdogál a leány.

4. Szóval felfeleli a kisebb nyoszoló:
Ha búja nem vóna, bizony nem is sírna,
De mivel búja van, hidd meg, hogy azér sír...

5. Mengedél a hintó, sírdogál a leány, –
Szóval felfeleli nagyobbik nyoszoló:

6. Hallod-e, hallod-e, Magyarósi Tamás,
Adsz-ide, adsz-ide potyolat ingedet,

7. Potyolat ingedet apróka ruhának,
Selyem keszkenődet burkozó kötőnek!

8. Szógám, édes szógám, fordítsd meg paripám,
Fordítsd meg paripám, számtalan násznépim!

9. Mikor mentek vala vajda kapujánál:
Benn van-e benn van-e, vajda apám-uram?
Benn vagyok, benn vagyok Magyarosi fiam!

10. Amit elvittünk vót, vissza es elhoztuk,
Ha igy tanitotta, már igy vegye hasznát!

Csíkmadaras (Csík)

30. A HÁROMSZOROS MAGZATGYILKOS

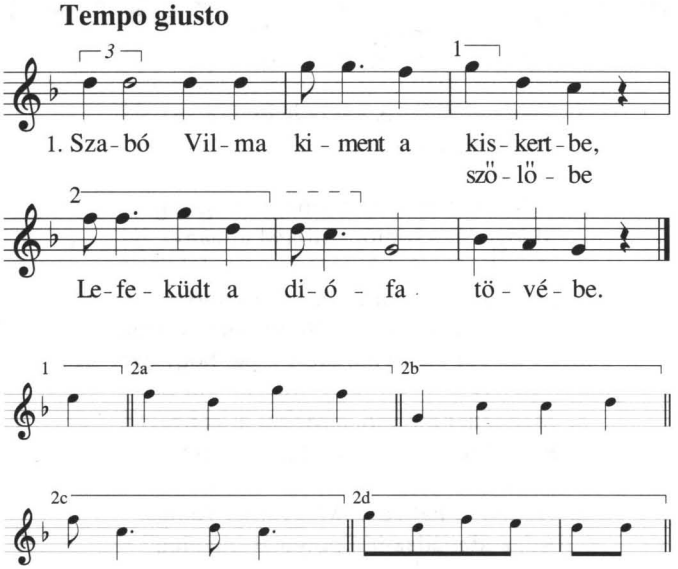

2. Egyet-kettőt kiáltottam neki:
Kelj fel, Vilma, mer meglát valaki!

3. De azt Vilma nem vette tréfára,
Beugrott a becsárdi (közeli) csárdába.

4. Parancsolta csapláros lányának:
Tiz icce bort hozzon be Vilmának.

5. Amint Vilma a bort ivogatja,
Kilenc csendőr az ajtót rányitja.

6. Na most Vilma valld ki a bünödet:
Hová tetted három gyermekedet?

7. Egyet tettem (a) diófa tövébe,
A másikat Sajó mély vizébe.

8. Harmadiknak gyilkosa most vagyok.
Jaj Istenem, de nagy bünös vagyok!
(Itt is végződhetik.)

9. Amint Vilmát a csendőr kiséri,
Szeretője az ablakon nézi.

10. Ne nézd, babám, gyászos életemet,
Min miattad szenvedem ezeket.

11. Szabó Vilma piros pántlikája,
Nem fonja már többé a hajába.

12. Tedd el Vilma a láda fiába,
Majd jó lesz a kislányod hajába.

Áj (Abaúj)

31. GYÁVA SZERETŐ

Parlando

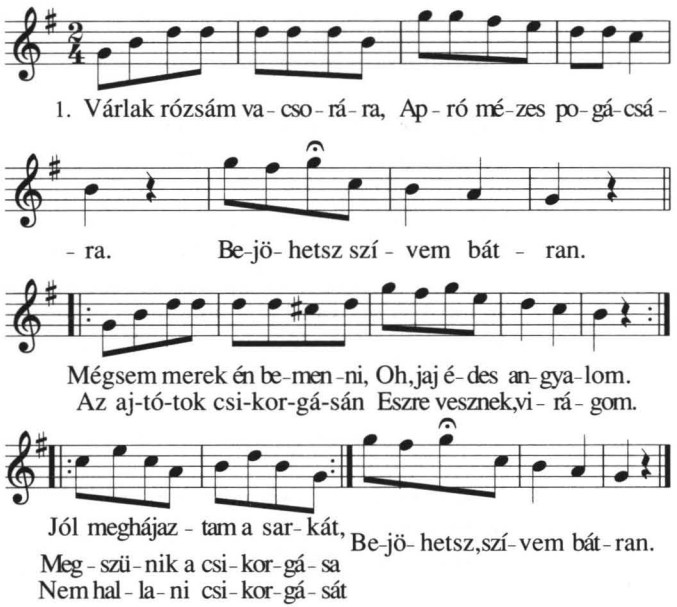

2. Mégsë(m) merëk én bemënni,
Ó én édes angyalom.
A kutyának ugatásán
Eszrevësznek, virágom.
Dobj egy koncot a kutyának,
Majd megszünik ugatása!
Bejöhetsz, szivem, bátran,
Bátran hozzám bejöhetsz,
Vetve az ágy, lëfekhetsz.

3. Mégsë(m) merëk én bemënni,
Ó én édes angyalom.
A csizmámnak kopogásán

Eszrevësznek, virágom.
Takarj rongyot a sarkára,
Nem hallatszik kopogása!
Hogy ne halljék
Bejöhetsz, szivem, bátran,
Bátran hozzám bejöhetsz,
Vetve az ágy, lëfekhetsz.

4. Mégsë(m) merëk én bemënni,
Ó én édes angyalom.
Az ajtunak csikorgásán
Észrevësznek, virágom.
Jól meghájaztam a sarkát,
Nem hallani csikorgását!
Bejöhetsz, szivem, bátran.
Hozzám bátran bejöhetsz,
Bontva az ágy, lëfekhetsz!

5. Mégsë(m) merëk én bemënni,
Ó én édes angyalom.
A gyertyának világánál
Észrevësznek, virágom.
Dobj ëgy garast a banyának,
Vëgye hamvát a gyërtyának!
Vëszi
Bejöhetsz, szivem, bátran.
Bátran hozzám bejöhetsz,
Vetve az ágy, lëfekhetsz.
Az ágyamba,

6. Mégsë(m) merëk én bemënni,
Ó én édes angyalom.
Az egerek cincogásán
Észrevësznek, virágom.
Jaj, te vitéz, de jába élsz,

Még az egerektől is félsz!
Elmëhetsz már, nem këllesz,
Nem vagy előttem kedves!

Resznek (Zala)

32. CSUDAHALOTT

Tempo giusto

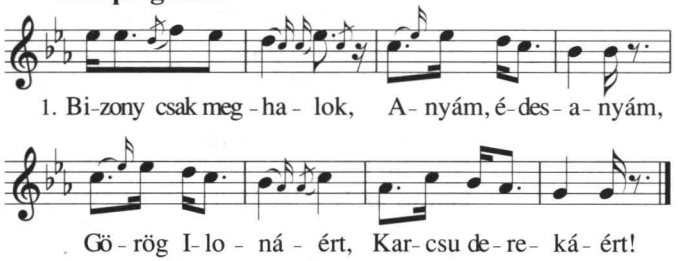

2. Karcsu derekáért,
Gombos ajakáért,
Gombos ajakáért,
Piros orcájáért.

3. Ne halj fiam, ne halj,
Bertelaki László!
Csináltatok néked
Olyan csuda malmot,

4. Kinek egyik köve
Bélángyöngyöt járjon,
A második köve
Sustákot, petákot.

5. Oda es el jönnek
Szüzek, szép leányok,
A tied is eljön
Szép Görög Ilona.

6. Eresszen el, anyám,
Anyám, édes anyám,
Csudamalom látni,
Csudamalom látni!

7. Ne menj, lányom, ne menj
Szép Görög Ilona,
Megvetik a hálót,
Megfogják a márnát!

8. Bizony csak meghalok,
Anyám, édes anyám,
Görög Ilonáért,
Karcsu derekáért,

9. Karcsu derekáért,
Gombos ajakáért,
Gombos ajakáért,
Piros orcájáért.

10. Ne halj fiam, ne halj,
Bertelaki László!
Csináltatok néked
Olyan csudatornyot,

11. Kinek magassága
Az eget föléri,
Kinek szélessége
Tisza partját érje!

12. Oda is eljönnek
Szüzek, szép leányok,
A tied is eljön,
Szép Görög Ilona.

13. Eresszen el anyám
Anyám, édes anyám,
Csudatorony látni,
Csudatorony látni!

14. Kinek magassága
Az eget föléri,
Kinek szélessége
Tisza partját érje!

15. Ne menj, lányom, ne menj,
Szép Görög Ilona,
Megvetik a hálót,
Megfogják a márnát!

16. Bizony csak meghalok
Anyám, édes anyám,
Görög Ilonáért
Karcsu derekáért.

17. Karcsu derekáért,
Gombos ajakáért,
Gombos ajakáért,
Piros orcájáért.

18. Halj meg, fiam, halj meg
Bertelaki László!
Ide is eljönnek
Csudahalott látni,

19. A tied is eljő,
Szép Görög Ilona.
A tied is eljő,
Szép Görög Ilona.

20. Eresszen el, anyám,
Anyám, édes anyám,
Csudahalott látni,
Csudahalott látni!
Ki érettem megholt
Halálé változott! (3–4. sorra)

21. Nem ereszlek, lányom,
Lányom, édes lányom.
Avval csak bészökött
Öltöző házába,

22. A nyakába vette
Fontalan szoknyáját,
Elejébe vette
Fehér előruhát,
A lábába huzta
Piros patkós csizmát. (3–4. sorra)

23. Kelj föl fiam, kelj föl
Bertelaki László,
Mert a határon jő
Szép Görög Ilona,
Kiért te megholtál,
Halálé változtál. (3–4. sorra)

24. Kelj föl fiam, kelj föl,
Mert a lábodnál áll,
Kiért te megholtál,
Halálé változtál.

25. Láttam én halottat,
De ilyet sohase,
Kinek az ő lába
Felszökőleg álljon,

26. Kinek az ő karja
Ölelőleg álljon,
Kinek az ő szája
Csókolólag álljon!
Avval csak felszökött
Bertelaki László. (3–4. sorra)

Rugonfalva (Udvarhely)

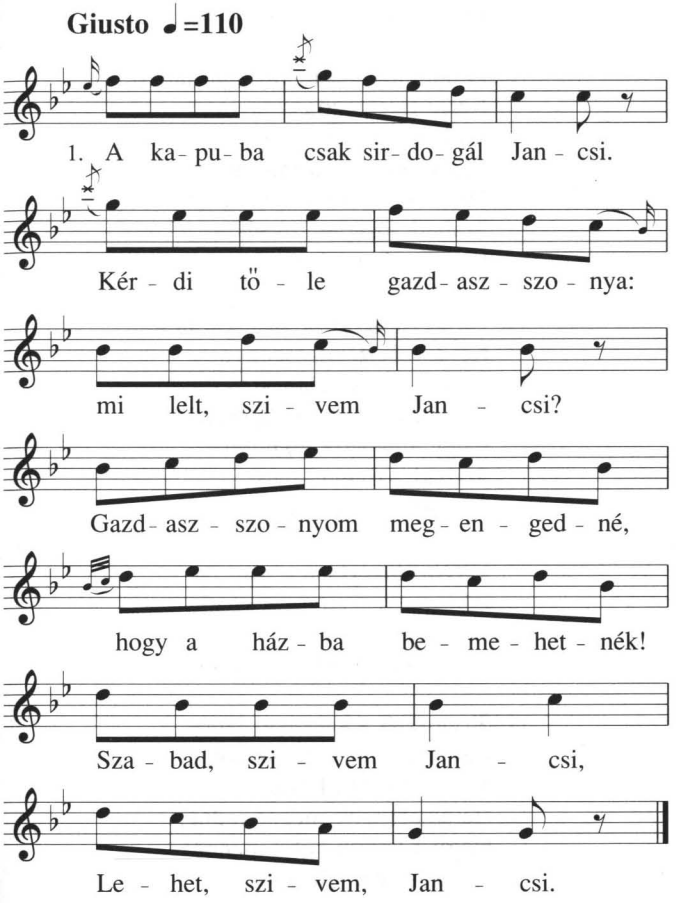

2. A házban is csak sirdogál Jancsi,
Kérdi tőle gazdasszonya:
Mi lelt, szivem Jancsi?
Gazdasszonyom megengedné,

A komódra felülhetnék...
Szabad, szivem Jancsi,
Lehet szivem Jancsi!

3. A komódon csak sirdogál Jancsi,
Kérdi tőle gazdasszonya:
Mi lelt, szivem Jancsi?
Gazdasszonyom megengedné,
Hogy az ágyra felfekhetnék...
Szabad, szivem Jancsi,
Lehet, szivem Jancsi!

4. Az ágyon is csak sirdogál Jancsi,
Kérdi tőle gazdasszonya:
Mi lelt, szivem Jancsi?
Gazdasszonyom megengedné
Hogy a jányára fekhetnék...
Szabad, szivem Jancsi,
Fen' egyen meg, Jancsi!

Dercen (Bereg)

34. SÍRDOGÁLÓ JÁNOS

1. Sírva sétál a kapuban János.
Kérdi tőle a gazdasszony:
Mi most a baj, János?
Ha az asszony megengedné,
Hogy a kapun belől mennék...
Lehet, szivem, János!

2. Sírva sétál kapun belől János.
Kérdi tőle a gazdasszony:
Mi még a baj, János?

Ha az asszony megengedné,
Hogy a ház elébe mennék...
Lehet, szivem János!

3. Sírva sétál a ház előtt János.
Kérdi tőle a gazdasszony:
Mi még a baj, János?
Ha az asszony megengedné,
Hogy a pitarba bemennék...
Lehet, szivem János!

4. Sírva sétál a pitarban János.
Kérdi tőle a gazdasszony:
Mi még a baj, János?
Ha az asszony megengedné,
Hogy a házba bemehetnék...
Lehet, szivem János!

5. Sírva sétál benn a házban János.
Kérdi tőle a gazdasszony:
Mi még a baj, János?
Ha az asszony megengedné,
Hogy az ágyra felfekhetném...
Lehet, szivem János!

6. Sírva fekszik fel az ágyra János.
Kérdi tőle a gazdasszony:
Mi még a baj, János?
Hogy magamhoz ölelhetném...
Lehet, szivem János!
...Mindjárt nem sírt János.

Csongrád megye

35. RÉVÉSZEK NÓTÁJA

– Csillagom, révészem, vigy által a Dunán!
Uramtól maradott subám neked adom!

– Nem viszlek át, nem biz én,
Mert nagy zaj mén a Dunán,
Mert nagy zaj mén a Dunán!

– Csillagom, révészem, vigy által a Dunán:
Uramtól maradott lovam neked adom!

– Nem viszlek át, nem biz én,
Mert nagy zaj mén a Dunán,
Mert nagy zaj mén a Dunán!

– Csillagom, révészem, vigy által a Dunán:
Uramtól maradott magam neked adom!

– Át is viszlek a Dunán,
Aranyszőrü parpipán, –
Megölellek a partján!

Lédec (Bars)

36. SZOLGA ÉS ASSZONYA

Csillagom, asszonyom, füzess ki engemet!
Én szógám, én szógám, ne hagyj itt engemet;
Od'adom, od'adom sok fóka gulyámat...
Nem köll nékem, nem köll a te fóka gulyád;
5. Itt van az esztendő, füzess ki engemet!
Én szógám, én szógám, ne hagyj itt engemet;
Od'adom, od'adom ládabeli kincsem...
Nem köll nékem, nem köll ládabeli kincsed;

Itt van az esztendő, füzess ki engemet!
10. Én szógám, én szógám, ne hagyj itt engemet;
Od'adom, od'adom az hajadon lányom...
Nem köll nékem, nem köll az hajadon lányod;
Itt van az esztendő, füzess ki engemet!
Én szógám, én szógám, ne hagyj itt engemet;
15. Od'adom, od'adom... magamat ajállom...
Csillagom, asszonyom, eddig is ezt vártom!

Kánya (Tolna)

37. A GUNARAS LÁNY

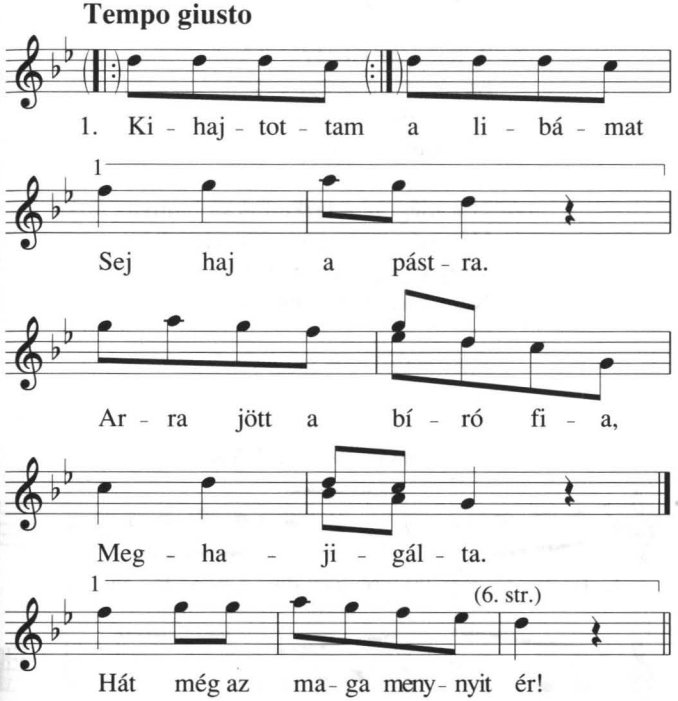

2. Ne hajingáld, biró fia,
Hamvas gunárom!
Hazamegyek, az apádnak
Elpanaszolom.

3. Adjon isten, biró uram,
Sej, haj, jó napot!
Adjon isten, édes lányom,
Néked mi bajod?

4. A fia meghajingálta
Hamvas gunárom.
Mit kérsz érte, édes lányom?
Néked megadom.

5. A fejéér, a lábáér
Két köböl buzát,
A zúzáér, a májáér
Két aranyalmát.

6. Hát még az a tarka-barka hamvas farka
Hát még az maga mennyit ér!
Végy el engem, biró fia,
Nem kell semmi bér!

Áj (Abaúj)

38. A GUNARAS LÁNY

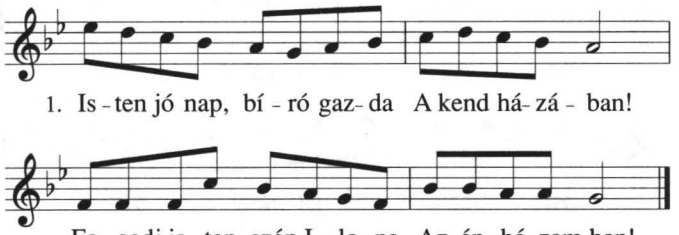

2. Miért jöttél, szép Ilona
Az én házamban?
Azért jöttem, bíró gazda
A kend házában:

3. Én kihajtám ludaimat
A zöld pásintra,
Odamene bíró fia,
Köziben hajta.

4. Agyon üté bíró fia
Szép gunáromat,
Agyon üté bíró fia
Szép gunáromat...

5. Mi kivánsz hát, szép Ilona,
Szép gunárodért?
Azt kivánom, bíró gazda,
Szép gunáromért:

6. Minden száll tollacskájáért
Egy-egy aranyat,
Szépen kiterjedt szárnyáért
Egy arany tállat,

7. Szépen sétáló lábáért
Arany kanalat,
Hajnal-kiáltó torkáért
Arany trombitát...

8. Számtalan sok kivánsága
Szép Ilonának,
Akasztófa azért helye
Bíró fiának.

9. Eredj el hát, bíró fia,
Akaszd fel magad,
Szép Ilona két karjára
Függeszd fel magad!

10. Akasztófád ollyan légyen,
Mint kinyílt rózsa,
A két lába, a két karja
Akasztófája!

Sárospatak (Zemplén)

39. CINEGEMADÁR

1. Hun háltá az éjje cinöge madár?
Rúzsám ablakjába, gyönge vilojám.
Mé nem gyütté be hát, cinöge madár?
Féltem az urattú, gyönge vilojám.

2. Nincs itthun az uram, cinöge madár.
Litvaji erdőbe hídakat csinál.
Jó lova van annak, hamar hazaér,
Jaj lösz neköm, rúzsám, hogyha nálad ér.

3. Hun hátá az éjje cinöge madár?
Rúzsám ajtajába, gyönge vilojám.
Mé nem gyütté be hát, cinöge madár?
Féltem az urattú, gyönge vilojám.

4. Nincs itthun az uram, cinöge madár.
Litvaji erdőbe hídakat csinál.
Jó lova van annak, hama hazaér.
Jaj lösz neköm, rúzsám, hogyha nálad ér.

5. Hun háltá az éjje cinöge madár?
Rúzsám ágya előtt, gyönge vilojám.
Mé nem gyütté be hát, cinöge madár?
Féltem az urattú, gyönge vilojám.

6. Nincs itthon az uram, cinöge madár,
Litvaji erdőbe hídakat csinál.
Ha úgy félsz, minek élsz cinöge madár?
Távoz tűlem, van mán, aki velem hál!

Hosszúhát (Jász-Nagykun-Szolnok)

40. HŰSÉGPRÓBA

Ihon nevelkedék
Egy arany almafa,
Körülfolyta tövét
Gyenge gyopár virág;
Alatta üldögél,
Szegény árva leány,
Köti koszoruját
Siratozza magát:
Sem apám, sem anyám,
Sem gondom viselő.
Az ajtón hallgatja
Egy kevély katona:
Ne sirj, ne keseregj,
Szegény árva leány,
Leszek apád s anyád,
Mint gondod viselő.
Nekem bizony ne légy,
Te kevély katona,
Mert nekem is vagyon
Jegyösöm, gyürüsöm,
Kiért én elvártam

Hét szép esztendeig
Hét szép esztendeig
Teljes harmadnapig.
De én még elvárom
Hét szép esztendeig
Hét szép esztendeig
Teljes harmadnapig,
De ha akkor sem jő,
Én aztán elmegyek
Az apácák közé
Az apáca földre,
Ott én amig élek
Istent is szolgálok,
Ha pedig meghalok:
Isten előtt állok.

Székelyföld

41. HŰSÉGPRÓBA

1. Ahol felnőtt vala egy édesz almafa,
Szárig gyopár virág alatta nőtt vala.
Szegény árva lyánka alatta ül vala,
Maga koszorúját kötögeti vala.

2. Hova gyopár nem ér, bila gyöngyvel toldja,
Bila gyöngyvel toldgya, aranyval nyomtattya.
Énekeli vala tanolt énekeit,
Törölgeti vala keserves könnyüit.

3. Isztenem, isztenem, szerelmesz isztenem!
Apa sz anya nélkül hogy kell igy megélnem!
Attyafiju nélkül, egy hitesz társz nélkül.
Mit fogok csinálni éltemben egyedül?

4. Csak ajtón szólamlék egy idegen szózat:
Ne szirj, ne keszeregj, e szavakra biztat.
Apád, anyád sz atyádfija leszek,
Hitesz társzad helyett hitesz társzad leszek.

5. Ne hitegessz ingem te kevély idegen,
Mert nekem isz vagyon jegyeszem gyürüsszem,
Jegyesszem, gyürüsszem, jegybeli szép mátkám,
Ő lesz életemben nekem apám sz anyám.

6. Ki moszt isz oda van hadban hadakozni,
Hadban hadakozni, zászlót elhordozni.
Holnap délelőttre tán jó hirt fog hozni,
Hajnalkor akarok elibe indulni.

Klézse (Moldva)

42. PÁRJAVESZTETT GERLICE

Búsan búgó bús gerlice
Kedves társát elvesztette.
Elrepűle zöld erdőbe,
De nem szálla a zöld ágra,
Hanem szálla asszú ágra;
Asszú ágát kopogtatja,
Kedves társát siratgatja:
Társam, társam, édes társam!
Soha sem lesz olyan társam,
Mint te voltál édes társam!
Búsan búgó bús gerlice
Elrepűle messze földre,
Messze földre, zöld buzába.
De nem szálla zöld buzába,
Hanem szálla konkoly ágra;
Konkoly ágát kopogtatja,

S kedves társát siratgatja:
Társam, társam, édes társam!
Soha sem lesz olyan társam,
Mint te voltál, édes társam!
Búsan búgó bús gerlice
Elrepűle messze földre,
Messze földre, folyóvizre,
De nem iszik tiszta vizet,
Ha iszik is, felzavarja,
S kedves társát siratgatja:
Társam, társam, édes társam!
Soha sem lesz olyan társam,
Mint te voltál, édes társam!

Kolozsvár

43. PÁRJAVESZTETT GERLICE

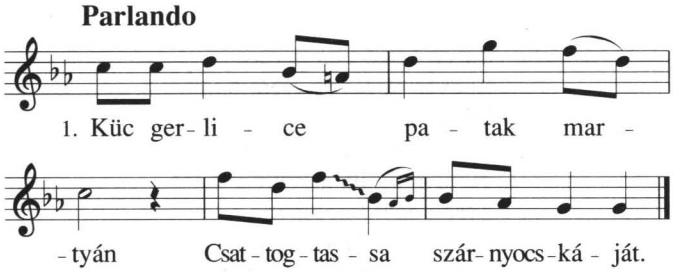

2. Mégsem kapja párocskáját,
Mégsem kapja párocskáját.

3. Odamene s a nagy madár:
Mit sírsz, mit sírsz, kis gerice?

4. Hogyne sirjak, hogyne ríjjak,
Társamot es elrablották,

5. Fészkemet es errontották.
Ne sírj, ne rijj küs gerice,

6. Társad helyett társod leszek.
Nékem nem kell senki társa,

7. Senki társa, senki átka,
Nekem kell az igaz társam,
Nekem kell az igaz társam.

8. Felreppene s úgy elmene,
Úgy elmene ződ erdőbe.

9. Ott sem szállott szép ződ ágra,
Ott es szállott száraz ágra.

10. Felreppene s úgy elmene.
Úgy elmene ződ buzába.

11. Ott sem szállott ződ buzára.
Ott es szállott konkoly szálra.

12. Felreppene s úgy elmene,
S úgy elmene ződ mezőbe.

13. Ott sem szállott szép ződ füre,
Ott es szállott szároz füre.

Gaiceana-Unguri (Moldva)

44. VÉTESSÉK KI SZÓLLÓ SZÍVEM...

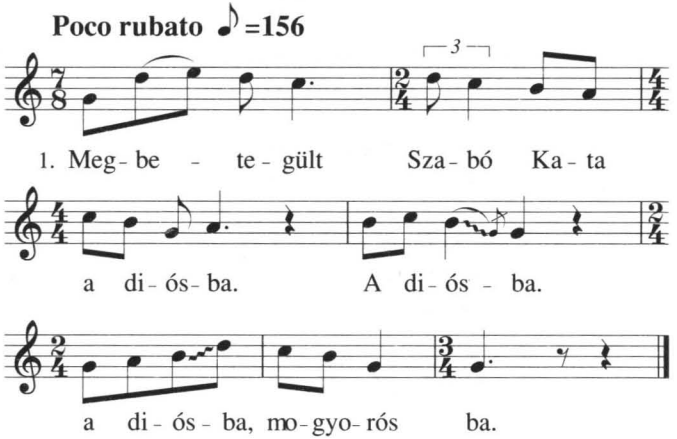

2. Kérdi tőle édësanyja, hogy mije fáj?
Sëm szívem fáj, sëm szívem fáj, sëm fejem fáj.

3. Sëm szívem fáj, sëm szívem fáj, sëm fejem fáj,
Csak vagyok én, csak vagyok én szerelëmbe.

4. Édësanyám, vétesse ki szólló szívem,
Szólló szívem, szólló szívem, vig örömem.

5. Vétesse ki, tétesse be uj ládába,
Úgy vigye el, úgy vigye el, az új bótba.

6. Hogyha kérdik, hogyha kérdik, mit árul kend:
Szabó Kata szólló szivit, vig örömit.

Ghymes (Nyitra)

45. MEGSZÓLALÓ HALOTT

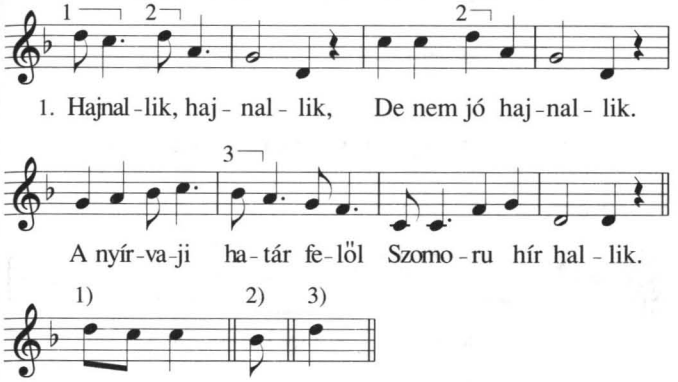

2. Megöltek egy legént Hatvan forintjáér.
Belelökték a Tiszába Piros pej lováér.
3. Tisza be nem vette, Partjára kitette.
Arra ment egy hajóslegény, Hajójába tette.
4. Odamegy az apja, Kőti, de nem hallja:
Kelj fel, kelj fel, édes fijam, Gyere véllem haza!
5. Nem megyek, nem megyek, Mer meg vagyok halva.
Gesztenyeszin göndör hajam Vállamat takarja.
6. Odamegy az anyja, Kőti, de nem hallja:
Kelj fel, kelj fel, édes fijam, Gyere véllem haza!
7. Nem megyek, nem megyek, Mer meg vagyok halva.
Gesztenyeszin göndör hajam Vállamat takarja.
8. Odamegy babája, Kőti, de nem hallja:
Kelj fel, kelj fel, édes rózsám, Gyere véllem haza!
9. Kiterítel-é hát Valami deszkára?
Kiterítlek, kis angyalom, Fehér hat párnára.
10. Meghuzatod-é hát A hármas harangot?
Meghuzatom, kis angyalom, Mind a tizenhatot.

11. Kisiratol-é hát Apám-anyám előtt?
Kisiratlak, kis angyalom, Egész világ előtt.
12. Kisiratol-é hát A kapufélfáig?
Kisiratlak, kis angyalom, Sirod oldaláig.

Vaja (Szabolcs)

46. AZ ESKÜVŐRE HAZATÉRŐ KEDVES

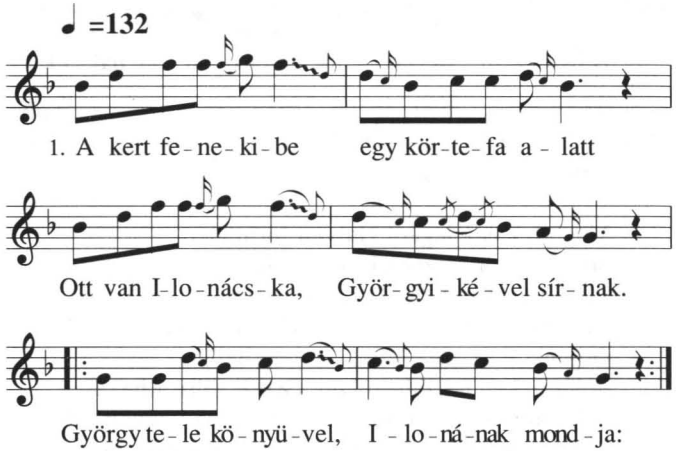

2. Tudd meg, Ilonacska, hogy én hónap mejek,
Mejek katonának, hogy legyek katona.
De nem sok üdőre, három esztendőre,
De nem sok üdőre, három esztendőre.

3. Tudod, Ilonacska, mit mondok én neked?
Hogy te ingem vár meg három esztendeig!
Esküdjél meg magad a te szüvecskédre,
Te ingemet megvárc három esztendőre!

4. A három esztendő nem olyan sok üdő,
Békével kivárja egy igaz szerető.
Ha meg nem várc ingem magad Ilonacska,
Isten engedje meg, mikor eléjövök,

5. Kerek udvaridat ki kapjam seperve,
Testi koporsódat udvaridon lájsam,
Apád s testvéreid téged sirajsanak,
A te kapud elött ingyen város legyen!

6. Tudod-e te Györgyi, mit mondok én neked?
Sok szép üdő várni három esztendeig,
Szaladj, Györgyi, szaladj, ne átkojz meg ingem!
Szaladj, Györgyi, szaladj, met a téhéd leszek.

7. Elment már Györgyike, elment katonának.
Ilonacska jaj már itt maradott másnak.
De nem sok üdőre Györgyi megtérüle,
Kérdi édesannyát, hol van Ilonacska.

8. Elvannak, elvannak, a templomba vannak,
Áll az oltár elött, eskiti meg a pap.
Akkor szegény Györgyi búsan elindula,
Lájsa még Ilonát eccer a templomba.

9. Mikor Ilonacska meglátta Györgyikét,
Szüve megszakadott, s abba hejbe meghott.
Szalad Győrgyi, szalad, néjze meg Ilanát.
Szüve megszakadott, s Györgyike es meghott.

10. De csak hóta után Győrgyi megszólala:
Verje meg az Isten, veretlen ne haggya,
Ki a szeretőket egymástól elrontsa!
Ki a szeretőket egymástól elrontsa!

Lészped (Moldva)

47. BÚCSÚ A SZERETŐTŐL

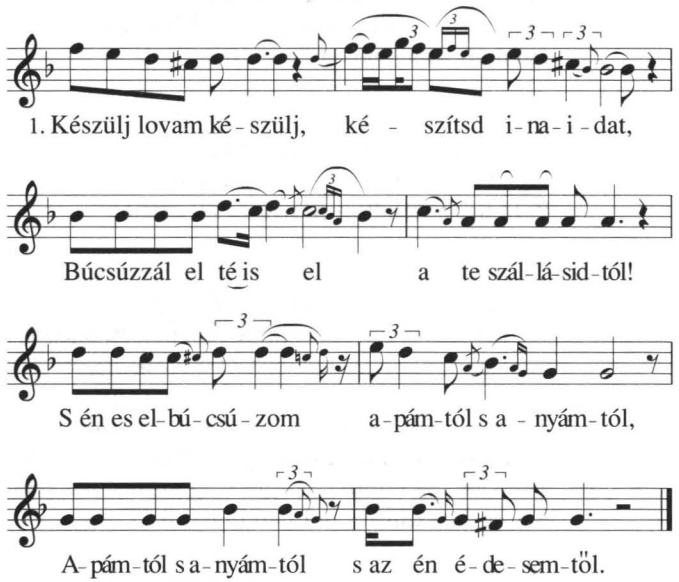

2. Az én édesemtől, világ-szerelmemtől.
Az én édesemtől, világ-szerelmemtől,
S adj egy csókot rózsám uti kötésemre!
Visszahoz az Isten, százat adok érte.

3. Vaj menj el előlem, s vaj ülj le mellém,
Met reád néztembe megszakad a szivem!
Isten megengedje, mikor visszajövök,
Mikor visszajövök a szerelem utján,

4. Csitorgós kapudat végre nyitva lássam,
Csitorgós kapudat végre nyitva lássam,
Kerek udvarodat kiseperve lássam,
Festett koporsódat ajtód elött lássam!

5. Apádat s anyádat leborulva lássam,
Mennye atyádfiját mind körülled lássam!
Nem azétt kévánom, szivem, halálodat,
Hogy meguntam vóna világon létedet,

6. S csak azét kévánom, szivem a halálod:
Vélem nem tölthetted világon éltedet,
S mással ne tőlthesd el gyönyörüségedet,
S mással ne tőlthesd el gyönyörüségedet!
Lévános havasán felnőtt rozmaringszál,
Annak minden ágán drága gyöngyharmat száll. (3–4. sorra)

Ketris (Moldva)

48. KEGYETLEN ANYÓS

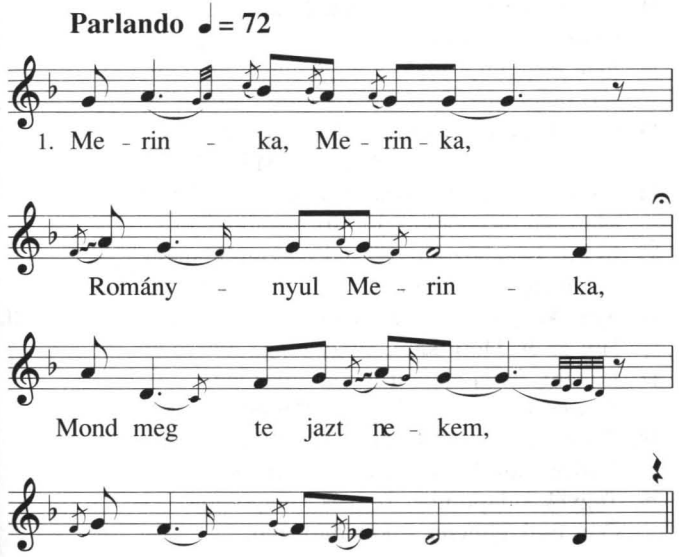

2. Száz katanám közül Melyiket szereted?
Napot-e vaj hódat, Vaj fényes csillagat?
3. Napot es szeretem, Hódat es szeretem,
De fényes csillagat Legjobban szeretem,
4. Anyám, édesanyám, Édes, kedves anyám,
Üselje jó gondját Ez én Merinkámnak!
5. Met én el kell menjek Hadba hadakozni,
Jó hírt hazahozni, Neki megmondani.
6. Lyányom, édes lyányom, Édes, kedves lyányom,
Azt megengeded-e, Nyársba felhúzzalak?
7. Nyársba felhúzzanak, Langon pirissanak?
Meg nem engedhetem, Megszakad a szívem.
8. Lyányom, édes lyányom, Édes, kedves lyányom,
Kétszerikszer mondom, Kétszerikszer mondom:
9. Azt megengeded-e, Azt megengeded-e,
Favágó tőkém légy, Favágó tőkém légy?
10. Meg nem engedhetem, Megszakad e szívem.
Harmadikszor mondom, Lyányom, édes lányom.
11. Azt megengeded-e: Asztali vendégnek
Gyortyatartója légy, Gyortyatartója légy?
12. Este meggyujtsanak, Reggel eloltsanak?
Azt megengedhetem, Ha annyira lettem.
13. Csak kapun szóla meg E katanalegén:
Románul Merinka, Magyarul Margitka,
14. Nyisd kapumat nekem, Eressz bié ingemet!
Mert ién hazajöttem, Jó hírt hazahoztam.
15. Jó hírt hazahoztam, Neked megmondanám.
Állj meg, fiam, állj me, Hogy én nyithassam ki!
16. Nem kell, anyám, nem kell, Nem kell, anyám, nem kell.
Hol ez én Merinkám, Hogy maga nyissa ki?
17. Elment, fiam, elment E rúzsamezőbe,
Kössön bokrétákat, Tegye kalapodba.
18. Tér meg, lovam, tér meg, Hogy mük es menjünk el
E rúzsamezőbe. Kössél (?) bokrétákat,
19. Tegyék kalapomba, Tegyék kalapomba.
Ő es csak elmene, E katana-legén.
20. Románul Merinkám, Magyarul Margitkám,
Szól nekem bár egyet, Hogy én szóljak hármat!
21. Met én hazajöttem, Jó hírt hazahoztam,
Jó hírt hazahoztam, Neked megmondanám.
22. Tér meg, lovam, tér meg, Hogy mük es menjünk el
Hogy mük es menjünk el Ez édesanyámhoz!
23. Anyám, édesanyám, Édes, kedves anyám!
Hol az én Merinkám, Hol az én Merinkám?
24. Elment, fiam, elment Virágos küs kertbe,
Virágos küs kertbe, Rúzsabokor alá.
25. Ő es be van nyujtva Rúzsabokor alá,
Mend egy porgolt csutak. Mend egy porgolt csutak.
26. Anyám, édesanyám, Édes, kedves anyám!
Ha ezt cselekedte(d), Ha ezt cselekedte(d),
27. Hozza ki, hozza ki Aranybütű kését,
Aranybütű kését, E kerek karszékét!
28. Met én is halálétt Halált kell szenvedjek.
S ő es csak beüle E kerek karszékbe.
29. Ő es csak elcsapá Maga gyenge nyakát.
Őket es felvették, Őket es elvitték.
30. E nagy templom alá, E nagy templom alá.
Z egyiket temették Az ótár hátához,
31. Másikat temették Z ótár elejibe.
Nőttek, nődegeltek, Z ótárt meghaladták.
32. Összekapcsolódtak, Összekapcsolódtak.
De z ördöngös bába Ott se férhetett el
33. Oda es elmene, Oda es elmene,
Őket leszakasztá, Őket leszakasztá.

Klézse (Moldva)

49. A FALBA ÉPÍTETT FELESÉG

Ihol elindula tizenkét kőmives,
Ugy menyen, ugy menyen Déva vára felé.
Ők is rakni kezdik magas Déva várát.
Akit éjjel raktak, az nappal leomlott.
Akit nappal raktak, az éjjel leomlott...
Azt a törvényt tette Kelemen kőmives:
Melyik felesége hamarébb kihozza
Az ebéd vékáját,
Kő közé rakassék, ott megégettessék,
Magas Déva vára halmára rakassék!
Ihol elindula az ő felesége,
Az ebéd vékáját a fejire téve
S a kicsi gyermekit a karjára véve.
Őtet is meglátta az ő kedves társa:
– Istenem, istenem, támassz eleibe
Vagy két fenevadat: talán visszatérik!...
Azt is elkerülte.
– Istenem, istenem,
Támassz eleibe egy fekete felhőt,
Hullass eleibe apró köves essőt,
Talán visszatérik!...
Azt is kikerülte.
– Jó napot, jó napot, tizenkét kőmives!
Istenem, istenem, mi dolog lehessen:
Háromszor köszönni, egyszer se fogadni!...
– Azt a törvényt tette a te kedves társad:
Melyik felesége hamarébb kihozza
Az ebéd vékáját:
Kő közé rakassék, s ott megégettessék,
Magas Déva vára halmára rakassék.
– Nem bánom, ha ugy is!
Ha ugy megutáltad velem életed is...
Az ebéd vékáját fejéről levették,
Az ő kicsi fiát karjáról levették.

Mikor térdig rakták, csak tréfára vette;
Mikor övig rakták, bolondságra vette;
Mikor csecsig rakták, ő valóra vette:
– Ne sirj, kicsi fiam!
Vannak jó asszonyok, neked csecsit adnak;
Vannak jó gyermekek, téged elrengetnek;
Az égi madarak ágról-ágra szállnak,
Neked csirikolnak, téged elaltatnak!
– Apám, édesapám? Hol van édesanyám?
– Ne sirj, kicsi fiam, mert hazajő öste.
Östét is elvárta s nem volt édesanyja.
– Apám, édesapám! Hol van édesanyám?
– Ne sirj, kicsi fiam, mert hazajő reggel! –
Reggel is elvárta s nem volt édesanyja.
Mind a kettő meghótt!...

Nyárád mente, Székelyföld

50. A FALBA ÉPÍTETT FELESÉG

Parlando rubato

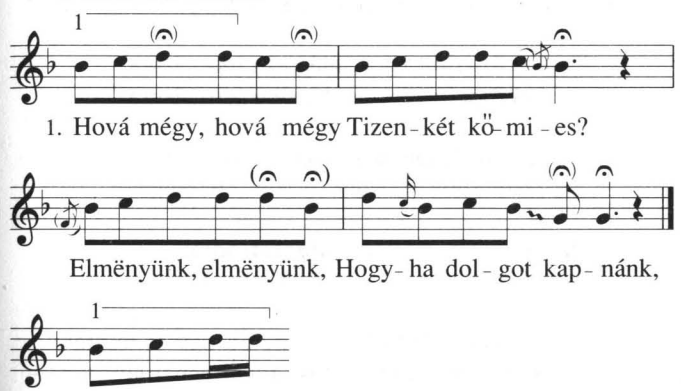

2. – Jertek, mëgfogadlak, jertek, mëgfogadlak,
Hogy épitsétëk fël magos Déva várát.

3. Ëgy véka arangyal, két véka ezüsttel,
Két véka ezüsttel, három véka rézzel! –

4. Hozzá ës fogának magos Dévavárhoz:
Kit délelőtt raktak, délután mëgomlott,

5. Kit délután raktak, az éjjel mëgomlott,
Kit délután raktak, az éjjel mëgomlott.

6. Arra tanakozék tizënkét kőmies:
– Améknek idejön előbb felesége,

7. Aztat aj fogjuk mëg, tűzzel égessük mëg,
Aztat aj fogjuk mëg, tűzzel égessük mëg,

8. A szép fejér hammát mész közi keverjük,
Magos Déva várát azzal fëlépitsük! –

9. – Istenëm, istenëm, adj ëgy sötét erdőt,
Hogy hadd térjen vissza asszony-feleségëm!

10. Azt ës adott isten, mégsem tére vissza,
Azt ës adott isten, mégsem tére vissza.

11. – Jónapot, jónapot, Kőmies Kelemën!
– Isten hozott, isten, asszony-feleségëm!

12. – Ejöttem, ejöttem, látogatásodra!
– Ejöttél, ejöttél, fejed-vesztésire!

13. De azt én jól tudom, hogy tik ugy ës tësztëk,
Hogy embërt mëgöltök, avval pénzt kerestëk! –

14. Aj, avval mëgfogák, nyakát ketté vágák,
Tűzzel mëgégeték, tűzzel mëgégeték,

15. Az szép fejér hammát mész közi keverék,
Az szép fejér hammát mész közi keverék.

16. Avval fëlépiték magos Déva várát,
Avval fëlépiték magos Déva várát,

17. Ara kifizeték ëgy véka arangyal,
Ëgy véka arangyal, két véka ezüsttel,

18. Két véka ezüsttel, három véka rézzel,
Két véka ezüsttel, három véka rézzel. –

19. Elindula haza Kőmies Kelemën, –
Kérdé a lëánya: – Apám, édësapám,

20. Apám, édësapám, hol van édësanyám?
– Elmaradt messzére, hazajön estére...

21. Este ës eljöve, mégsem jöve haza,
Este ës eljöve, mégsem jöve haza.

22. Kérdé a más lëánya: – Apám, édësapám,
Apám, édësapám, hol van édësanyám?

23. A te édësanyád a nagy kőfal közt áll...
A te édësanyád a nagy kőfal közt áll...

Gyergyóalfalu (Csík)

51. SZERETET PRÓBÁJA

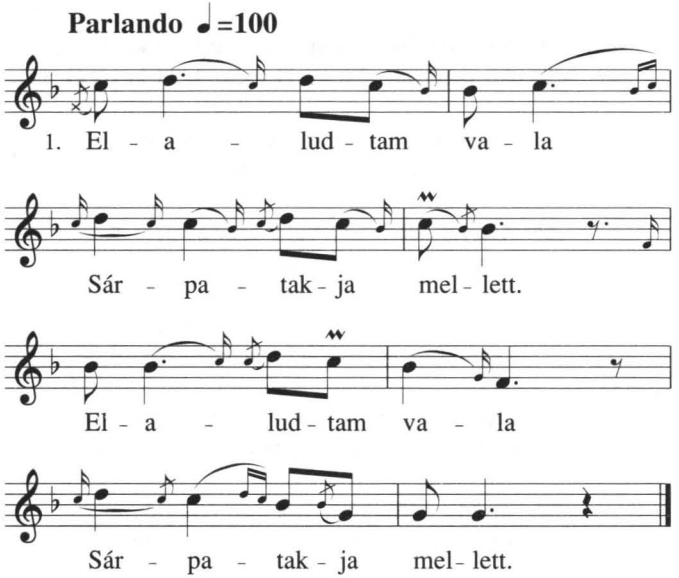

2. Bébútt kebelembe
Sárighasú kégyó,
Bébútt kebelembe,
Sárighasú kégyó.

3. Vegye ki kegyelmes, (= kegyelmed)
Lelkem édesapám.
Vegye ki kegyelmes,
Lelkem édesapám.

4. Mintsább kezem nélkül,
Inkább lányom nélkül.
Mintsább kezem nélkül,
Inkább lányom nélkül.

5. Vegye ki kegyelmes,
Lelkem édesanyám,
Vegye ki kegyelmes,
Lelkem édesanyám.

6. Mintsább kezem nélkül,
Inkább lányom nélkül.
Mintsább kezem nélkül,
Inkább lányom nélkül.

7. Vegye ki kegyelmes,
Lelkem édes bácsám,
Vegye ki kegyelmes,
Lelkem édes bácsám.

8. Mintsább kezem nélkül,
Inkább néném nélkül.
Mintsább kezem nélkül,
Inkább néném nélkül.

9. Vegye ki kegyelmes,
Lelkem édes húgom,
Vegye ki kegyelmes,
Lelkem édes húgom.

10. Mintsább kezem nélkül,
Inkább néném nélkül.
Mintsább kezem nélkül,
Inkább néném nélkül.

11. Vegye ki kegyelmes,
Lelkem édes ecsém,
Vegye ki kegyelmes,
Lelkem édes ecsém.

12. Mintsább kezem nélkül,
Inkább néném nélkül,
Mintsább kezem nélkül,
Inkább néném nélkül.

13. Vegye ki kegyelmes,
Lelkem édes mátkám.
Vegye ki kegyelmes,
Lelkem édes mátkám.

14. Mintsább mátkám nélkül,
Inkább kezem nélkül.
Mintsább mátkám nélkül,
Inkább kezem nélkül.

Az énekes még hozzáteszi: „Pénz vót a kebelibe sok. Mátkája aranyat kapott. Ő megcserkálta (= próbára tette) mindegyiket."

Gajdár (Moldva)

52. SZERETET PRÓBÁJA

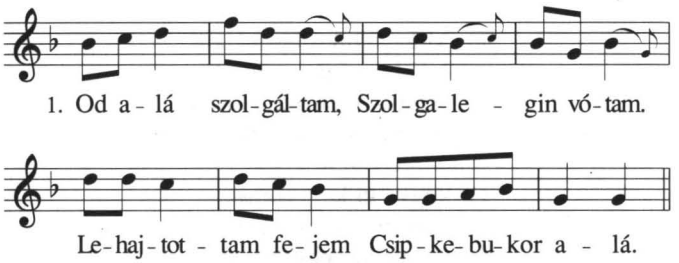

2. A kellembe mászott
A nagy sási kijó,
Szivem szorongatja,
Piros vérem szíja.

3. Vedd ki, apám, vedd ki,
A nagy sási kijót!
Szivem szorongatja
Piros vérem szíja.

4. Bizon nem veszem én,
Mer én fílek tűle.
Vidd el az anyádnak,
Talán maj kiveszi.

5. Vedd ki, anyám, vedd ki
A nagy sási kijót!
Szivem szorongatja,
Piros vérem szíja.

6. Bizon nem veszem én,
Mer én fílek tűle.
Vidd el a nénédnek,
Talán maj kiveszi.

7. Vedd ki, néni, vedd ki
A nagy sási kijót!
Szivem szorongatja,
Piros vérem szíja.

8. Bizon nem veszem én,
Mer én fílek tűle.
Vidd el a bátyádnak,
Talán maj kiveszi.

9. Vedd ki, bátyám, vedd ki
A nagy sási kijót!
Szivem szorongatja,
Piros vérem szíja.

10. Bizon nem veszem én,
Mer én fílek tűle.
Vidd el az ángyának,
Talán maj kiveszi.

11. Vedd ki, ángyom, vedd ki
A nagy sási kijót!
Szivem szorongatja,
Piros vérem szíja.

12. Bizon nem veszem én,
Mer én fílek tűle.
Vidd el a mátkádnak,
Talán maj kiveszi.

13. Vedd ki, mátkám, vedd ki
A nagy sási kijót!
Szivem szorongatja,
Piros vérem szíja.

14. Várjá, mátkám, várjá!
Elmék a szabóho,
Elmék a szabóho,
Maj kesztyűt szabatok.

(Az énekes még hozzátette magyarázatul, hogy nem is kígyó volt a lejány kebelében, hanem egy csomó talált aranypénz, a rokonait csak próbára akarta tenni. Nem is adott belőle senki másnak, csak a mátkájának.)

Ghymes (Nyitra)

53. SZÍVTELEN ANYA

Budai Ilona ablakban könyökle –
Hallja, hogy ellenség rabol a környékbe.
Csak eszibe juta kéncsös küs ládája,
S kéncsös küs ládáját hónya alá fogja,
Hajadon küs lányát jobb kezén vezette,
Futkosó küs fiát bal kezére vette.
Menyen, menyen, menyen sűrű fenyves erdőn,
Egy fölhagyott uton, sötét rengetegön –
Hát, mintha hallaná lovak dobogását,
S csakhamar leteszi hajadon küs lányát.
Hajadon küs lánya ilyenképpen sira:
– Anyám, édesanyám, ne hagyj el az utba,
Essék meg a szüved, ne hagyj itt engemet!
– Bizony itthagylak én, leányom tégedet:
Mert leány helyibe leánt ad az isten,
De pénzem helyibe ingyen nem ad isten!
Menyen, tovább menyen, sűrű fenyves erdőn,
A felhagyott uton, sötét rengetegön –
Hát, mintha hallaná lovak dobogását, –
S csakhamar leteszi futkosó küs fiát.
Futkosó küs fia ilyenképpen sira:
– Anyám, édesanyám, ne hagyj el az utba,
Essék meg a szüved, ne hagyj itt engemet!
– Bizony itthagylak én, édes fiam, téged:
Mert fiu helyibe fiut ad az isten!
De pénzem helyibe ingyen nem ad isten!
Menyen, tovább menyen sűrű fenyves erdőn,
Az elhagyott uton, sötét rengetegön,
Mig eljuta végre egy szép tágas rétre.
Hát egy bivaltehen azon jödögel le.
Az idei bornyát szarva között hozta,
A tavalyi bornyát maga után rítta.
Ezt hogy megpillantá Budai Ilona,
A földre borula, keservesen sira,

Keservesen sira, kárhoztatá magát:
Az oktalan állat nem hagyja el bornyát!
Istenem, istenem, én édes istenem,
Hát én, lelkes lévén, hogy hagyám gyermekem!
Azzal visszafordult a nagy fenyves erdőn,
Az elhagyott uton, sötét rengetegön.
Csakhamar elérte s odanyujtá ujját,
S híni kezdé szépen az ő kicsi fiát.
Bizon, nem menyek én, mert nem voltál anya,
Ha az lettél volna, itt nem hagytál volna!
Menyen tovább, menyen a nagy fenyves erdőn,
A felhagyott uton, sötét rengetegön.
Csakhamar elérte s odanyujtá ujját,
S hívni kezdé szépen hajadon küs lányát.
Bizon, nem mönyök én, mert nem voltál anya,
Ha az lettél volna, itt nem hagytál volna!
Hogy ezt így hallotta, ilyenképpen sira:
– Immár olyan vagyok, mint út mellett a fa:
Aki ott elmenyen, ágaimot rontja,
Ágaimot rontja s a sárba tapodja!

Székelyszentmihály (Udvarhelyszék)

54. SZÍVTELEN ANYA

Úgy menyen, úgy menyen szegény árva asszony,
Egy nagy hosszu úton s egy nagy régi úton.
Jobb ódalán viszi vala síró lányocskáját,
Bal ódalán viszi vala síró fiacskáját.

– Istenem, istenem, szerelmes istenem –
Melyiket tegyem le s melyiket vegyem fel?
Ülj le, lányom, ülj le a rózsa-mezőbe,
Rózsavirág-szedni, koszorúba kötni!
Járnak meleg essők, kik megferesszenek,

S járnak meleg szelek, kik elrengessenek...
Úgy menyen, úgy menyen szegény árva asszony,
S elől megtalála egy baromállatot:
Jobb ódalán viszi vala egyesztendős bornyát,
Bal ódalán viszi vala kétesztendős bornyát,
Szarva között viszi vala kicsi bornyucskáját.

– Istenem, istenem, szerelmes istenem –
Ez egy baromállat s én egy lelkesállat:
Hát én hogy tevém le síró lányocskámat?!

Ő es megsirüle s ő es visszamene.
Hát körülbe vette három fene farkas.

A legnagyobb fene farkas szavát felfelelé:
– Szakasszuk háromba, szakasszuk háromba!
A középső fene farkas szavát felfelelé:
– Bizony nem bánom én, bizony nem bánom én!

A legkissebbik fene farkas szavát felfelelé:
– Vaj ne, szegényt, vaj ne! Vaj ne, szegényt, vaj ne!
Mük es csak vigyük el a mi ballanginkhoz,
S a mi ballanginkban mük es neveljük fel
Gyenge bárányhússal s gyenge malachússal!

– Anyám, édesanyám, édes farkas-anyám,
Eresszen el engem erdőbe sétálni,
Erdőbe sétálni s mezőbe nyúgonni!
– Ne menj, lányom, ne menj: sok vadászok járnak,
S a fejedet veszik, s a fejedet veszik!

– Apám, édesapám, édes farkas-apám,
Eresszen el engem erdőbe sétálni,
Erdőbe sétálni s mezőbe nyúgonni!

Úgy menyen, úgy menyen az ő édesanyja,
Úgy menyen, úgy menyen az ő édesanyja.
– Hol jársz, lányom, hol jársz?
Hol jársz, lányom, hol jársz?
– Hallgass, anyám, hallgass,
Hallgass, anyám hallgass:
Anyám lettél lenne, el sem hagytál lenne!

Trunk (Moldva)

55. SZÍVTELEN ANYA

Parlando

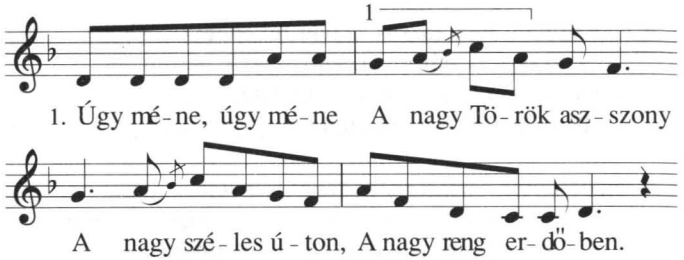

2. Jobb karjára vette Kicsi fiacskáját,
Bal karjára vette Kincses kis ládáját.
3. Gondolta magában, Istenem, Istenem,
Melyiket hagyjam el, Melyiktől váljak el?
4. Kicsi fiacskát még Ad nekem az Isten,
De kincses kis ládám Nem lesz többé nékem.
5. Úgy méne, úgy méne A nagy Török asszony
A nagy régi úton, A nagy reng erdőben.
6. Eléré a nagy fát, Oda leüléve.
Eléré a nagy fát, Oda leüléve.
7. Leteritette a Kicsi pokróckáját,
Megszoptatta rajta Kicsi fiacskáját.

8. Elméne az asszony, Otthagyá a fiát.
Kicsi fiacskáját E szókkal áldja meg:
9. Gyenge meleg eső Legyen a feresztőd,
Gyenge meleg szellő Legyen megszárítód!
10. Járnak jó asszonyok, Téged megszoptatnak.
Járnak jó asszonyok, Téged megszoptatnak.
11. Úgy méne, úgy méne A nagy Török Asszony
A nagy régi úton, A nagy reng erdőben.
12. Találа egy tehént, Úgy bőgi a borját.
Megette a farkas Tavalyi tinóját.
13. Gondolta magába Szegény Török asszony,
Gondolta magába Szegény Török asszony:
14. Ez oktalan állat Hogy bőgi a borját,
Hát én hogy hagytam el Kicsi fiacskámat!
15. Visszatére, vissza A nagy Török asszony,
Visszatére, vissza A nagy Török asszony.
16. Eléré a nagy fát, Feltekint a fára,
Az ő kicsi fiát Sehol se találja.
17. Angyal-e vagy madár, Ki emez ágon jár?
Csattogtatja szárnyát, S veri szívem búját.

Magyarsáros (Kisküküllő)

56. HÁROM ÁRVA

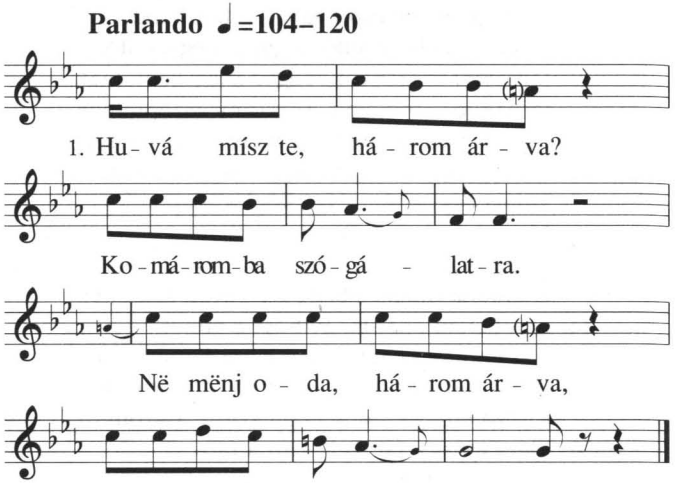

2. Adok nékëd nyirfavesszőt,
   Verëgesd mëg a temetőt...
   Kelj fël, kelj fël, idësanyánk,
   Mëgrongyollott mindën ruhánk!

3. Nëm kelhetëk, én gyermekim,
   Mer béestek két szëmeim,
   Elszáradtak két lábaim,
   Orcámra hullnak könnyeim.

4. Van tinéktëk mostohátok,
   Ki gondot viseljen rátok...
   Van minékünk ëgy mostohánk,
   De nëm visel gondot rëánk.

5. Ha kinyeret kérünk tülle,
   Követ tészën tenyerünkbe,
   Mikor tisztát ád mirëánk,
   Vírrel bocsátja az rëánk.

6. Mikor fésüli a fejünk,
   Sarkunkra fój le a vírünk.
   Mindétig kinoz bennünket,
   Idës anyánk, keljën fël kend!

Nagyszalonta (Bihar)

57. HÁROM ÁRVA

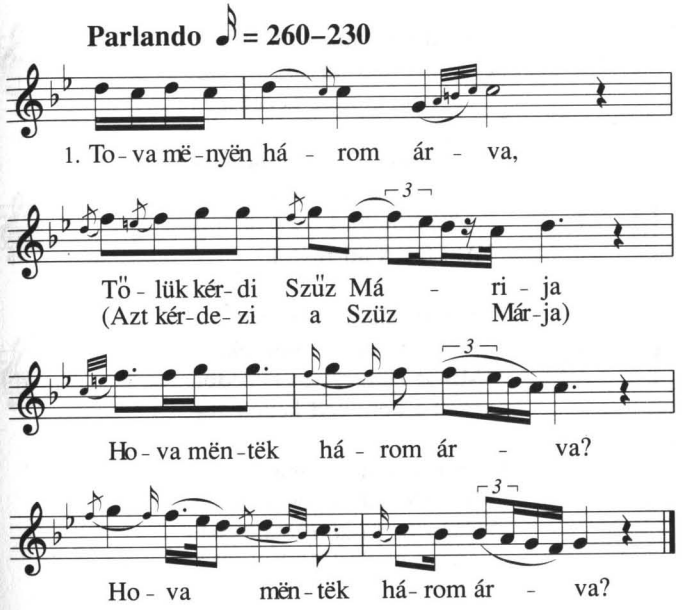

2. Álljatok mëg három árva!
Adok néktek arany vesszőt,
Csapjátok mëg a temetőt,
Csapjátok mëg a temetőt.

3. Kelj föl, kelj föl édesanyánk,
Mer elszakadt a gyászruhánk!
Nem kelhetek, édes fiam,
Elrothadtak az inaim.

4. Elrothadtak az inaim,
Két karjaim s két lábaim.
A vérem is elároklott,
S a lelkem is elbúcsuzott.

5. Adja ide édes anyám
A koporsójának kócsát,
Had zárjam ki koporsóját,
Csókoljam meg kezét-lábát.

6. Tova megyen egy menyecske
Két orcája ki van festve
A'llesz néktek mostohátok,
Aki fejért ad rëátok.

7. Mikor fejért ad rëátok,
Vérrel virágzik hátatok,
Mikor kenyert ad kezedbe
Hull a könyved kebeledbe.

8. Én istenem, valahára,
Tekints reá az árvára,
Hogy ne jusson bujdosásra,

Egyik ajtótól a másra.
Egyik ajtón ha megszánják,
A másikon pirongassák. (3–4. sorra)

Gyergyótölgyes (Csík)

58. HÁROM ÁRVA

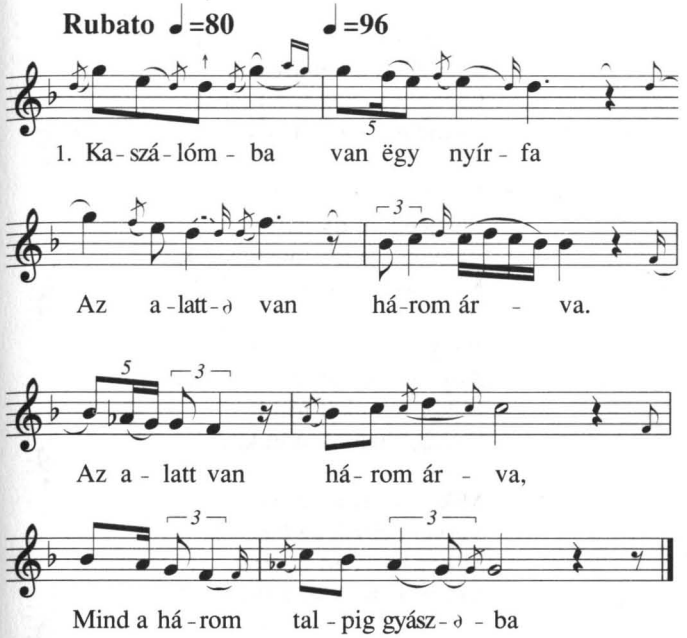

2. Mere mentek, három árva?
Mere mentek, három árva?
Elindútunk hosszu jútra,
Hosszu jútra, szógálatra.

3. Vágak nektek aranyvesszőt,
Csapjátok meg a temetőt!
Kejen, kejen, édesanyánk,
Mer elszakadt a gyászruhánk!

4. Nem kelhetek, édës fijam,
Me béfogott a főd moha.
Vëgye jelő záros kúcsát,
Kóccsolja ki koporsóját!

5. Csókoljuk meg kezit-lábát
S amellett a két arcáját.
Csókoljuk meg kezit-lábát
S amellett a két arcáját.

6. Fijam, fijam, édës fijam,
Menjetek el tik már haza!
Vagyon néktëk mostohátok,
Ki gondoskodjék rëjátok.

7. Vagyon apánk, de jostoba,
Anyánk ës van, de mostoha.
Mikor fejünköt fésüli,
Gyënge hajunk min kitépi.

8. Mikor fejért ad rëjátok,
Vérvel habzik az hátotok.
Mikor fejért ad rëjátok,
Vérvel habzik az hátotok.

9. Panaszkodjunk idegënnek,
Az megmondja mindenkinek.
Panaszkodjunk fünek-fának,
Tudtjával adja világnak.

10. Panaszkodjunk a sëprünek,
Az nem mondja meg senkinek,
Az nem mondja më sënkinek
Csak az ëgy szëmëtvetőnek.

Lészped (Moldva) – Szárász (Baranya)

59. KÉT RAB TESTVÉR

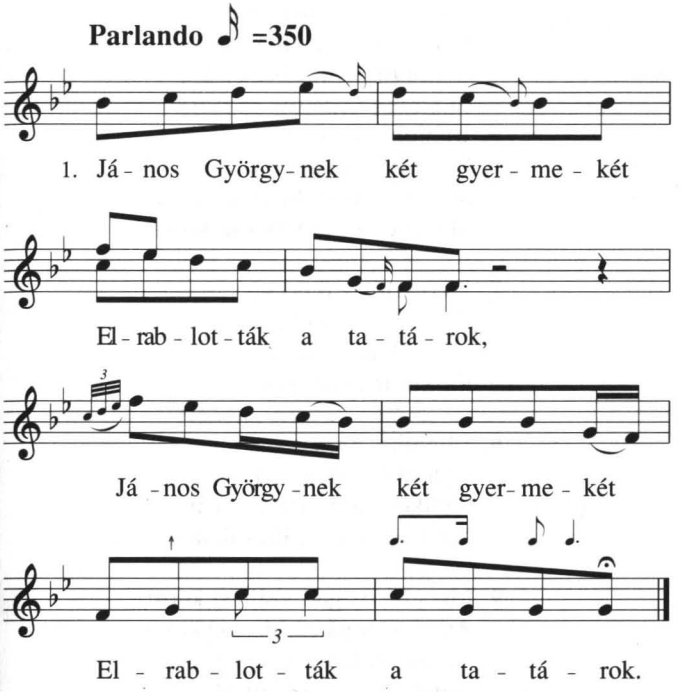

2. Egy szép fiát s egy leányát,
Egy szép fiát s egy leányát.
S jaj ugy viszik, mint a foglyot,
S jaj ugy viszik, mint a foglyot.

3. Aj, bezárták az ő öccsit,
Aj, bezárták az ő öccsit.
Könyörgötte az ő öccse,
Könyörgötte az ő öccse:

4. Néném, néném, Erzsók asszony,
Vedd magadhoz tömlesz kócsát,
Eresz ki engemet innen,

5. Vedd magadhoz tömlesz kócsát,
Eresz ki engemet innen.
Induljunk el mi hazánkba,
Induljunk el mi hazánkba,

6. Ujfaluba, Barassóba,
Ujfaluba, Barassóba.
Magához vevé tömlesz kócsát,
Magához vevé tömlesz kócsát,

7. Elereszté az ő öccsét,
Elereszté az ő öccsét,
Elindultak hazájukba,
Elindultak hazájukba,

8. Ujfaluba, Barassóba,
Ujfaluba, Barassóba.
S mikor haza értek, vóna:
Néném, néném, Erzsók asszony,

9. Menj be magad szállást kérni,
Anyám, anyám, édesanyám,
Adjon éccakára szállást,
Adjon éccakára szállást,

10. Szép fiának s leányának,
Szép fiának s leányának,
Megszabadult madarának,
Megszabadult madarának.

11. Menj ki, menj ki, te nagy dáma,
Ne kesergesd a lelkemet,
Menj ki, menj ki, te nagy dáma,
Ne kesergesd a lelkemet!

12. Most temettem kicsidemet,
Most es eszembe juttatád,
Most temettem kicsidemet,
Most es eszembe juttatád!

13. Anyám, anyám, édesanyám,
Bár a juhok pajtájába!
Menj ki te kis inasocska,
Adj a juhok pajtájába!

14. Oda es az ajtajába,
Oda es az ajtajába.
Néném, néném, Erzsók asszony,
Néném, néném, Erzsók asszony,

15. Menj ki, nézd meg, följött-e a
hajnalcsillag...
Lányom, lányom, édes lányom,
Mér nem mondád meg az este,

16. Lányom, lányom, édes lányom,
Mér nem mondád meg az este,
Főztem vóna kemény-levest,
Főztem vóna kemény-levest,

17. Adtam vóna gyenge gyócs-inget reá,
Adtam vóna gyenge gyócsinget reá.

18. Laccsa fel a kutya levesedet,
Laccsa fel a kutya levesedet,
Égje meg a tüz gyenge gyócs ingedet,
Égje meg a tüz gyenge gyócs ingedet!

Gyergyóalfalu (Csík)

60. A GAZDAG ASSZONY ANYJA

Parlando, poco rubato

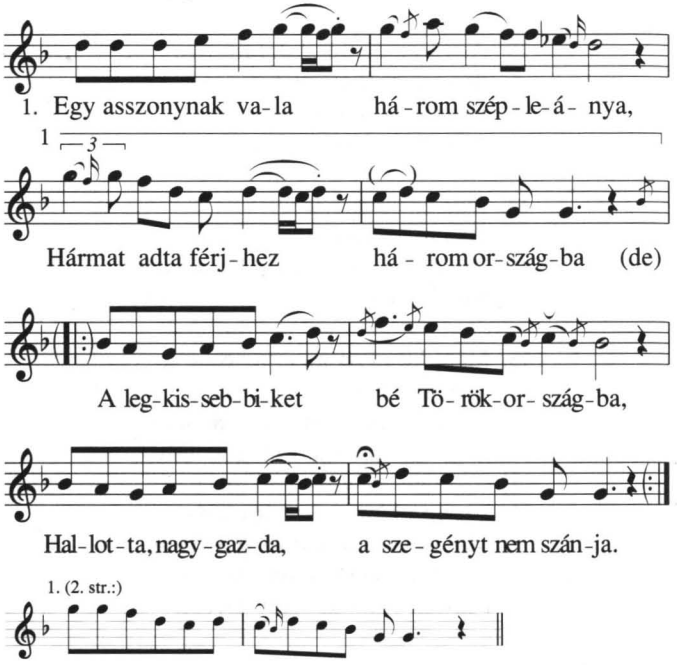

2. Uram, édës uram, arra kérlek tégëd:
Erejsz el ingëmët bé Törökországba,
Legkissebb lányomnak látogatására,
Legkisebb lányomnak látogatására!

3. Eridj kocsis, eridj, fogd bë az lovakot,
Vitesd el asszonyod bé Törökországba,
Legkissebb lányának látogatására,
Legkissebb lányának látogatására!...

4. El is indulának bé Törökországba,
Legkissebb lányának látogatására,
A város szélibe leszálla az asszony:
No, te kocsis, mënj el, mënj el az hazádba.

5. Három hónap mulva jere el utánam,
Három hónap mulva jere el utánam!
Öltözött az asszony koldusi ruhába,
Elmënt lëányának az ő kapujába.

6. Elkezdëtte fújni búba s bánatjába,
Hogy – ëgy kis kenyeret! ëgy kis pohár vizet!
Mëghallá a szolga, bémënt asszonyához:
Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom,

7. Életëm, halálom kezébe ajánlom –
Szëgény koldus-asszony mind azt fujdogálja,
Hogy – ëgy kis kënyeret! ëgy kis pohár vizet!
Hogy – ëgy kis kënyeret! ëgy kis pohár vizet!
Indulj s takarodjál, mert sok dolgom vagyon!
Indulj s takarodjál, mert sok dolgom vagyon! (3–4. sorra)

8. Szëgény koldus-asszony csak azt fujdogálja.
Mëghallá a szolga, bémënt asszonyához:
Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom,
Életëm, halálom kezébe ajánlom –

9. Szëgény koldusasszony csak azt fujdogálja,
Hogy – ëgy kis kënyeret! ëgy kis pohár vizet!
Szolgám, szolgálóim, ebëm s kutyájaim,
Mënjetëk, s tëgyétëk a sëtét tömlöcbe!

10. Szëgény koldusasszony ott azt fujdogálja:
Tartsd fël anya, tartsd fël, tartsd fël lëányodat,
S ontasd ki magadból a piros vérëdet,
Szípasd ki magadból az édës tejedet:
Mégës azt érdemlëd, hogy tömlöcbe tëgyën!
Mégës azt érdemlëd, hogy tömlöcbe tëgyën! (3–4. sorra)

11. Mëghallá a szolga, bémënt asszonyához:
Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom,
Életëm-halálom kezébe ajánlom –
Szëgény koldus-asszony csak azt fujdogálja:

12. Tartsd fël anya, tartsd fël, tartsd fël lëányodat,
S ontasd ki magadból a piros vérëdet,
Szípasd ki magadból az édës tejedet,
Mégës azt érdemlëd, hogy tömlöcbe tëgyën!

13. Indulj, s takarodjál, mert sok dolgom vagyon, –
Az én éldesanyám, az nem jő el hojzám!
Szëgény koldusasszony csak azt fujdogálja, –
Mëghallá a szolga, bémënt asszonyához:

14. Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom,
Életem-halálom kezébe ajánlom –
Szëgény koldus-asszony csak azt fujdogálja!
Szëgény koldus-asszony csak azt fujdogálja!

15. Eridj szolgám elől, hadd mënjek utánad,
Azt a koldus-asszonyt, hadd lám, milyenforma!...
Kinyitá az ajtót, mëglátá az anyját, –
Nyakába borula, ugy mëgsiratozta:

16. Anyám, éldësanyám, mért nem mondta maga,
Hogy magával eztet nem tëtettem volna,
Jőn be, éldësanyám, a belső szobámba,
Első pohár borom most magának adom!

17. Vesse fël pokolszél a belső szobádat!
Dűtse fël pokolszél első pohár borod!
Mert nem azért jöttem, hogy ingëm mëgkinálj:
Hanem hogy mëghallám, hogy milyen asszony vagy!

Ditró (Csík)

61. ÖSSZETÖRT DEREKÚ FELESÉG

Ma hét esztendeje, teljes harmad napja,
Hogy mi együtt vagyunk, hogy mi együtt vagyunk,
Egy falás kinyeret, együtt meg nem ettünk,
Egy pohárnyi vizet együtt meg nem ittunk.
5. Istenem, Istenem, mi ennek az oka,
Mi ennek az oka, Vitéz Egri János?
Jól tudod, jól tudod, Kálnoki Zsófika,
Annak az az oka, hogy én téged nem is
Szerettelek soha, sohse is szeretlek.
10. Akkor ugy megrugá, akkor ugy megrugá,
Az asztaltól fogva az ajtóig rugá.
Az ajtótól fogva az asztalig rugá.
Szóval igy felmondta Kálnoki Zsófika:
Elég immár, elég Vitéz Egri János!
15. A bal oldalomon a nap is bésütött,
A jobb oldalomon a vérem kiömlött.
Szóval igy felmondta Vitéz Egri János:
Szógám, édes szógám, én nagyobbik szógám:
Vedd fel az öledbe, s tedd fel az ágyába!

20. Szógám, édes szógám, én nagyobbik szógám:
Mennyünk el nyulászni, nyulászni, vadászni.
Szóval igy felmondja Kálnoki Zsófika:
Szógám, édes szógám, én kisebbik szógám:
Huzzad elé, huzzad én gyászos hintómat!
25. Fogd belé, fogd belé sebes lovaimat!
A hintó a tüzé, a ló a kutyáké!
Hajtsad, ugy elhajtsad, amint csak te tudod,
Az édesanyámhoz, Kálnoki Pálnéhoz!
Jó napot, jó napot lelkem édesanyám!
30. Adjon Isten, fiam, lelkem, jó leányom!
Nem örömre jöttem, hanem halni jöttem.
Szógám, édes szógám, én nagyobbik szógám:
Hágj fel err a fára, nézd, hol látsz világot!
Nem látok én sehol, csak nagyasszonyomnál.
35. Gyer oda, gyer oda, az én anyósomhoz!
Jó estét, jó estét édes öreg anyám!
Adjon Isten, fiam, édes vejem uram!
Hogy hadta, mint hadta az én leányomat?
Jól hadtam, jól hadtam, egésségben hadtam.
40. Ő is el-bémene az ő kis házába,
Rejték kamarába,
Egy karé kenyeret levág asztaláról,
Egy pohárnyi vizet kitőt korsójából:
Ugy egye ke, fiam, édes vejem uram,
45. Mint leányom húsát,
Ugy igya ke, fiam, édes vejem uram,
Mint leányom vérét!

Szabéd (Maros-Torda)

62. ROSSZ FELESÉG

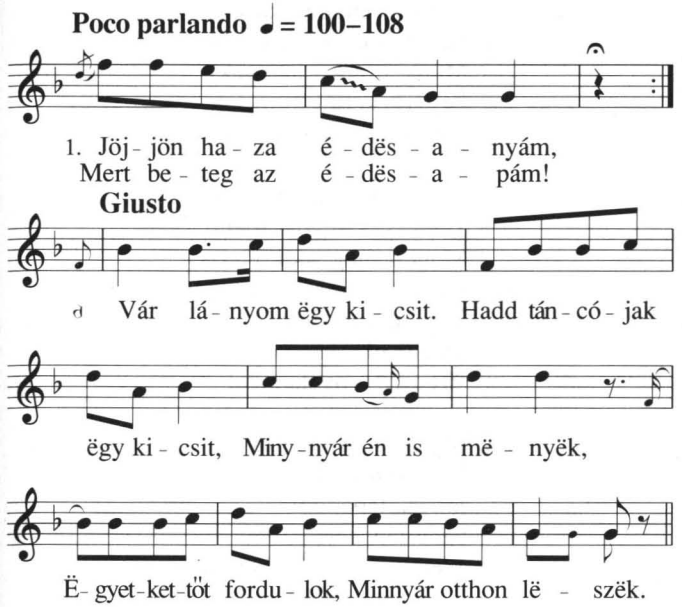

2. Jöjjön haza édësanyám,
Dörgöjje meg édësapám!
Vár lányom ëgy kicsit,
Hadd táncójak ëgy kicsit,
Minnyár én is menyek,
Ëggyet, kettőt fordulok,
S minnyár otthon leszek.

3. Jöjjön haza édësanyám,
Gyóntassuk meg édësapám!
Vár lányom ëgy kicsit,
Hadd táncójak ëgy kicsit,
Minnyár én is menyek,
Ëggyet, kettőt fordulok,
S minnyár otthon leszek.

4. Jöjjön haza édësanyám,
Már meghót az édësapám!
Vár lányom ëgy kicsit,
Hadd táncójak ëgy kicsit,
Minnyár én is menyek,
Ëggyet, kettőt fordulok,
S minnyár otthon leszek.

5. Jöjjön haza édësanyám,
Temessük el édësapám!
Mondd më̈g, akik viszik,
Hogy kert mellett ne vigyék,
Mer horgas a karja,
Megakad a karóba,
Visszajő a nyakamba!

6. Jöjjön haza édësanyám,
Eltemették édësapám!
Jaj, jaj, lepedőm,
Szép fehér lepedőm!
Mer én urat még kapok,
De lepëdőt nëm szabok.
Mer én fonni nëm tudok,
Lepëdőt sëm csinálok.

Kászonújfalu (Csík)

63. HITETLEN FÉRJ

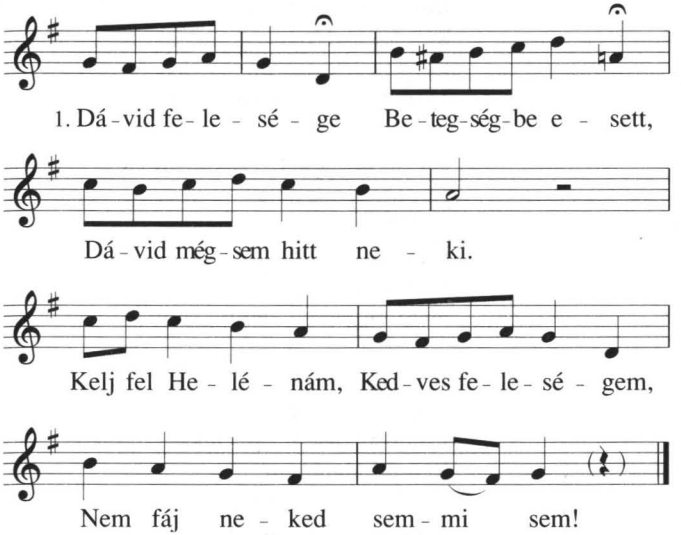

2. Dávid feleségét
Az orvoshoz vitték,
Dávid mégsem hitt neki.
Kelj fel Helénám,
Kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem!

3. Dávid feleségét
Az ágyba fektették,
Dávid mégsem hitt neki.
Kelj fel Helénám,
Kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem.

4. Dávid feleségét
Ki is teritették,
Dávid mégsem hitt neki.
Kelj fel Helénám,
Kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem.

5. Dávid feleségét
Koporsóba tették,
Dávid mégsem hitt neki.
Kelj fel Helénám,
Kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem.

6. Dávid feleségét
Temetőbe vitték,
Dávid mégsem hitt neki.
Kelj fel Helénám,
Kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem!

7. Dávid feleségét
A sirba letették,
Dávid mégsem hitt neki.
Kelj fel Helénám,
Kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem!

8. Dávid feleségét
Mikor be is fedték,
Dávid akkor hitt neki.
Nyugodj Helénám,
Kedves feleségem,
Nyugtasson meg az Isten!

Beregújfalu (Bereg)

64. MEGÉTETETT JÁNOS

1. Hát te hol jártál, szivem-lelkem Jánosom?
Jaj, én ángyoméknitt, édesanyám-asszony!
Jaj, fáj szivem, fáj, vesd meg ágyamot!

2. Hát ott mit adtak, szivem-lelkem Jánosom?
Ott négylábu rákot, édesanyám-asszony!
Jaj, fáj szivem, fáj, vesd meg ágyamot!

3. Hát azt mibe adták, szivem-lelkem Jánosom?
Azt egy szép tányérban, édesanyám-asszony!
Jaj, fáj szivem, fáj, vesd meg ágyamot...

4. Azért vagy tán beteg, szivem-lelkem Jánosom?
Az a földbe viszen, édesanyám-asszony!
Jaj, fáj szivem, fáj, vesd meg ágyamot...

5. Hát mit hagysz apádnak, szivem-lelkem Jánosom?
Jó vasas szekerem, édesanyám-asszony!
Jaj, fáj szivem, fáj, vesd meg ágyamot...

6. Hát mit hagysz bátyádnak, lelkem-szivem Jánosom?
A szép négy ökrömet, édesanyám-asszony!
Jaj, fáj szivem, fáj, vesd meg ágyamot...

7. Hát mit hagysz ecsédnek, szivem-lelkem Jánosom?
Négy szép hámos lovam, lelkem anyám-asszony!
Jaj, fáj szivem, fáj, vesd meg ágyamot...

8. Hát mit hagysz hugodnak, szivem-lelkem Jánosom?
Házi rakományom, édesanyám-asszony!
Jaj, fáj szivem, fáj, vesd meg ágyamot...

9. Hát mit hagysz ángyodnak, szivem-lelkem Jánosom?
Örök kárhozatot, édesanyám-asszony!
Jaj, fáj szivem, fáj, vesd meg ágyamot...

10. Hát mit hagysz anyádnak, szivem-lelkem Jánosom?
A bút s a bánatot, édesanyám-asszony!
Jaj, fáj szivem, fáj, vesd meg ágyamot...

Székelyföld

65. A MEGGYILKOLT TESTVÉR

1. Hol vótá te, hol vótá te, fijam, Hermán?
A szomszédba, a nénémné, hej édesanyám!

2. Mit csinátá, mit csinátá, fijam, Hermán?
Két kis fijut eringattam, hej édesanyám!

3. Mit etté ott, mit etté ott, fijam, Hermán?
Ekkis csontot rágicsáltam, hej édesanyám!

4. Mit ittá rá, mit ittá rá, fijam, Hermán?
A kancsóbó hideg vizet, hej édesanyám!

5. Mit láttá ott, mit láttá ott, fijam, Hermán?
A nénémet meggyilkolva, hej édesanyám!

6. A nénédnek mit kivánsz hát, fijam, Hermán?
Csendességet, idvességet, hej édesanyám!

7. Hát anyádnak mit kivánsz hát, fijam, Hermán?
Néked a poklot kivánom, hej édesanyám!

Bereg megye

66. MEGRONTOTT FIÚ

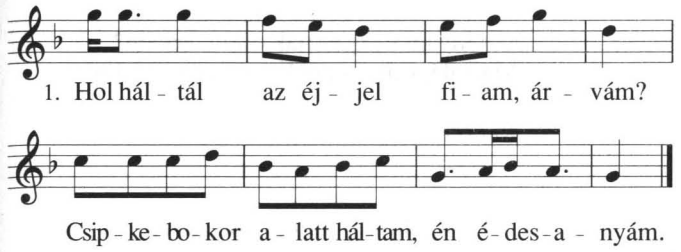

2. Mit láttál az éjjel, fiam, árvám?
Három boszorkány kisértett, én édesanyám!

3. Ki volt a legelső, fiam, árvám?
A legelső az én néném, én édesanyám.

4. Ki volt a második, fiam, árvám?
A második az én ángyom, én édesanyám.

5. Ki volt a harmadik, fiam, árvám?
A harmadik önmaga volt, én édesanyám.

6. Mit csinált az első, fiam, árvám?
Fejem fölött imádkozott, én édesanyám.

7. Mit csinált második, fiam, árvám?
Piros vérem szopogatta, én édesanyám.

8. Mit csinált harmadik, fiam, árvám?
Gyönge csontom ropogatta, én édesanyám.

9. Mit kivánsz nénédnek, fiam, árvám?
Másvilági boldogságot, én édesanyám.

10. Mit kívánsz ángyodnak, fiam, árvám?
Másvilági rosszaságot, én édesanyám.

11. Mit kívánsz anyádnak, fiam, árvám?
Másvilági tüzes poklot, én édesanyám!

Érd (Fejér)

67. KÉTFÉLE MENYASSZONY

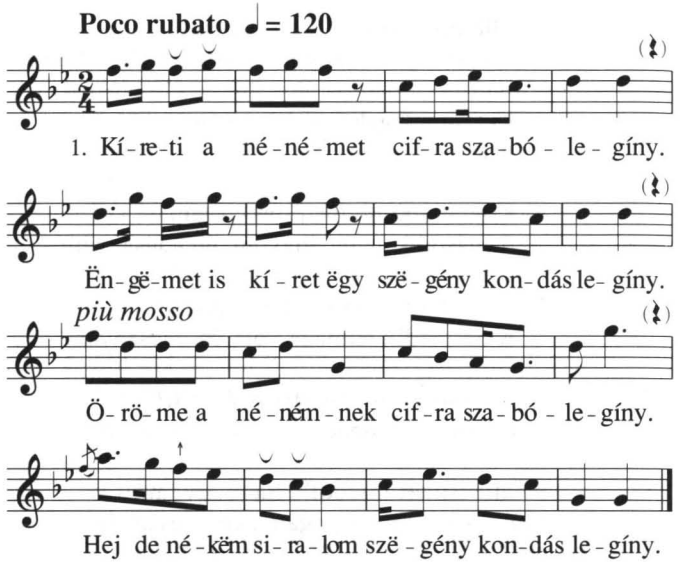

2. Kísírik a nénémet
Hangos muzsikával,
Engemet is kísírnek
Egércincogással.

Öröme a nénémnek
Cifra szabólegíny,
Hej, de nékem siralom
Szegíny kondáslegíny!

3. Kontyolják a nénémet
Bodros fűkötővel,
Engemet is kontyolnak
A disztóböndővel.
Öröme a nénémnek
Cifra szabólegíny,
Hej, de nékem siralom
Szegíny kondáslegíny!

4. Ültetik a nénémet
Aranyos asztalho,
Engemet is ültetnek
A disztóvályúho.
Öröme a nénémnek
Cifra szabólegíny,
Hej, de nékem siralom
Szegíny kondáslegíny!

5. Kínálják a nénémet
Mandulás kaláccsal,
Engemet is kínálnak
Hamupogácsával.
Öröme a nénémnek
Cifra szabólegíny,
Hej, de nékem siralom
Szegíny kondáslegíny!

6. Etetik a nénémet
Aranyos tányírbúl,
Engemet is etetnek
A disztóvályúbúl.

Öröme a nénémnek
Cifra szabólegíny,
Hej, de nékem siralom
Szegíny kondáslegíny!

7. Itatják a nénémet
Kiristálypohárbúl,
Engemet is itatnak
A disztóvályúbúl.
Öröme a nénémnek
Cifra szabólegíny,
Hej, de nékem siralom
Szegíny kondáslegíny!

8. Felteszik a nénémet
Aranyos hintóba,
Engemet is feltesznek
Szamártalyicskába.
Öröme a nénémnek
Cifra szabólegíny,
Hej, de nékem siralom
Szegíny kondáslegíny!

9. Fektetik a nénémet
Tormos nyoszolyába,
Engemet is fektetnek
A disztó vackába.
Öröme a nénémnek
Cifra szabólegíny,
Hej, de nékem siralom
Szegíny kondáslegíny!

10. Kőtik az én nénémet
Nyócágu korbáccsal,
Engemet is kőtenek
Szíp hajnali csókkal.

Siralom a nénémnek
Cifra szabólegíny,
Hej, de nékem nagy öröm
Szegíny kondáslegíny!

Nagyszalonta (Bihar)

68. SZÁLLÁSKERESŐ JÉZUS

Parlando

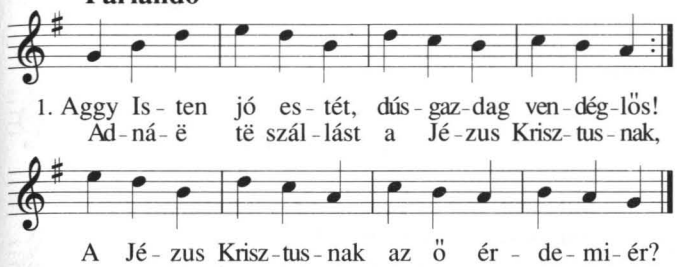

2. – Nem adhatok szállást a Jézus Krisztusnak:
Mer gyünnek ma néköm dúsgazdag vendégim,
Azok őbelüle nagy csúfot űznének!

3. – Menj el, Pétör, menj el a város végére!
Ott lakik, ott vagyon árva özvegyasszony,
Ott lakik, ott vagyon árva özvegyasszony...

4. – Aggyisten jó estét Veronika asszony!
Adnál-e te szállást a Jézus Krisztusnak,
Adnál-e te szállást a Jézus Krisztusnak?

5. Mér ne adnék szállást a Jézus Krisztusnak,
A Jézus Krisztusnak az ő érdemiér?
A Jézus Krisztusnak az ő érdemiér...

6. Van néköm kisházam, három vetött ágyam,
Bele lefekhetik, amellikbe tetszik,
Bele lefekhetik, amellikbe tetszik!

7. Lefeküdt a Jézus az egyik szép ágyba.
Szent Pétör megvárta, még Jézus elalszik,
Szent Pétör megvárta, még Jézus elalszik.

8. A fejinél fölkelt ragyogó napvilág,
A lábánál fölkelt tündöklő hódvilág,
A lábánál fölkelt tündöklő hódvilág...

Pécs (Baranya)

69. GAZDAG VÉNEMBER-FÉRJ

Mit sírsz, mit keseregsz, édes feleségem?
Van nekem jószágom, sok szép gazdagságom,
Sok szép gazdaságom, szép szántóföldeim,
Szép szántóföldeim, jótermő szőlleim,
5. Jótermő szőlleim, három gulya marhám,
Három gulya marhám, négy szép hintós lovam,
Négy szép hintós lovam, kőbül rakott várom,
Kőbül rakott várom, szép eladó lányom...
Verje meg az isten sok szép gazdagságod,
10. Hordja el az árvíz szép szántóföldeid,
Jégeső verje el jótermő szőlleid,
A mennykő csapja meg négy szép hintós lovad,
A dög emésszе meg három gulya marhád,
Szakadjon hegyibéd kőből rakott várad,
15. Magam se érjem meg a holnapi napot,
Hogyha nincsen néked ifju legénységed!

Nagydém (Veszprém)

70. GŐGÖS FELESÉG

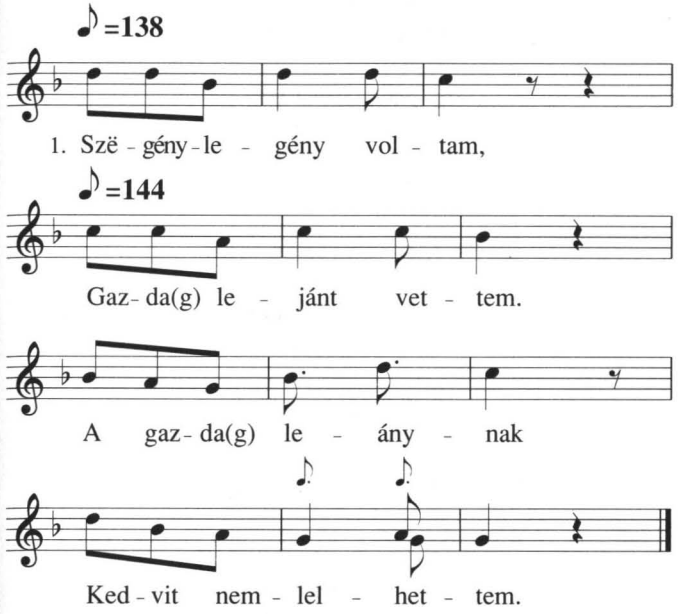

2. Feleségem, kincsem,
Mondj uradnak ingem!
Én bizony sohasem,
Teljes életemben.

3. Mert apám házánál
Nagyobb urak jártak,
Őköt sem imádtam,
S tégëd sem imádlak.

4. A városba mëntem,
Rojtos kendőt vettem, ruhát
Aval haza mëntem,
A kezibe tëttem.

5. Feleségem kincsem,
Mondj uradnak ingem!
Én bizony sohasem,
Teljes életemben.

6. Mert apám házánál
Nagyobb urak jártak.
Őköt sem imádtam,
S tégëd sem imádlak.

7. A vásárba mëntem,
Piros csizmát vëttem,
Aval hazamëntem
Az asztalra tëttem.

8. Feleségem kincsem,
Mondj uradnak ingem!
Én bizony sohasem,
Teljes életëmben.

9. Mert apám házánál
Nagyobb urak jártak.
Őköt sem imádtam,
S tégëd sem imádlak.

10. Az erdőre mëntem,
Somfavesszőt szëdtem,
Aval hazamëntem,
A pad alá tëttem.

11. Feleségem kincsem,
Mondj uradnak ingem!
Én bizony sohasem,
Teljes életëmben.

12. Mert apám házánál
Nagyobb urak jártak.
Őköt sem imádtam,
S tégëd sem imádlak.

13. Vesszőm elékapám,
Hátához vágdosám!
Uram vagy uram vagy
Holtomig uracskám!

Kecsetkisfalud (Udvarhely)

71. HÁZASULÓ KIRÁLYFI

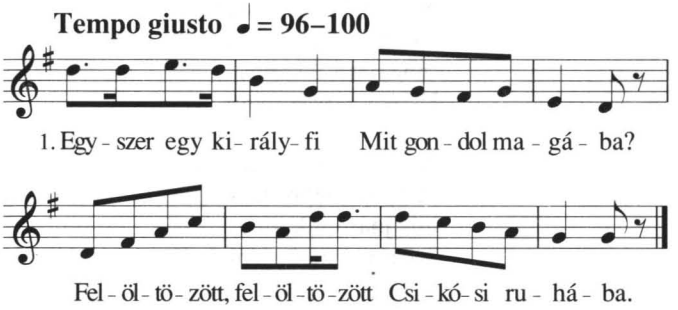

2. Átmënt a szomszédba,
Gazdag biró lánho,
Ihhajnáré, fikafiné
Gazdag biró lánho.

3. Jó napot kivánok
Gazdag biró lánnak,
Ihhajnáré, fikafiné
Gazdag biró lánnak.

4. Kerüljön előbbre,
Űjön le a székre,
Ihhajnáré, fikafiné
Űjön le a székre!

5. Én nëm azért jöttem,
Hogy én itt lëűjek,
Ihhajnáré, fikafiné
Hogy én itt lëűjek.

6. Hanem azét jöttem:
Jössz-e hozzám, vagy sëm,
Ihhajnáré, fikafiné
Jössz-e hozzám, vagy sëm.

7. Nëm mëhëtëk hozzá,
Hozzá, csikós legin,
Ihhajnáré, fikafiné
Hozzá, csikós legin.

8. Átmënt a szomszédba
Szëgíny embër lánhó,
Ihhajnáré, fikafiné
Szëgíny embër lánhó.

9. Jó napot kivánok
Szëgíny embër lánnak,
Ihhajnáré, fikafiné
Szëgíny embër lánnak.

10. Kerüljön előbbre,
Űjön le a székre,
Ihhajnáré, fikafiné
Űjön le a székre.

11. Én nëm azért jöttem,
Hogy én itt lëűjek,
Ihhajnáré, fikafiné
Hogy én itt lëűjek.

12. Hanem azét jöttem:
Jössz-e hozzám, vagy sëm.
Ihhajnáré, fikafiné
Jössz-e hozzám, vagy sëm.

13. Hozzá mëgyëk, hozzá,
Hozzá, csikóslegény.
Ihhajnáré, fikafiné
Hozzá, csikóslegény.

14. Ismét a királyfi
Mit gondolt magábo?
Felöltözött, felöltözött
Királyi ruhába.

15. Átmënt a szomszédba,
Gazdag biró lánho,
Ihhajnáré, fikafiné
Gazdag biró lánho.

16. Jó napot kivánok
Gazdag biró lánnak,
Ihhajnáré, fikafiné
Gazdag biró lánnak.

17. Isten hozta magát,
Magát, királyúrfi
Ihhajnáré, fikafiné
Magát, királyúrfi.

18. Kerüljön előbbre,
Űjön kanapéra,
Ihhajnáré, fikafiné
Űjön kanapéra.

19. Én nëm azért jöttem,
Hogy én itt lëűjek,
Ihhajnáré, fikafiné
Hogy én itt lëűjek.

20. Hanem azét jöttem:
Jössz-e hozzám, vagy sëm?
Ihhajnáré, fikafiné
Jössz-e hozzám, vagy sëm?

21. Hozzá mëgyëk, hozzá,
Hozzá, királyúrfi!
Ihhajnáré, fikafiné
Hozzá, királyúrfi!

22. Nëm köllesz már mostan,
Ilyen adta candra,
Mét nem gyütté, mét nem gyütté,
Mikor csikós vótam!

23. Átmënt a szomszédba
Szëgíny embër lánhó,
Ihhajnáré, fikafiné
Szëgíny embër lánhó.

24. Jó napot kivánok
Szëgíny ember lánnak,
Ihhajnáré, fikafiné
Szëgíny ember lánnak.

25. Isten hozta magát,
Magát, királyúrfi,
Ihhajnáré, fikafiné
Magát, királyúrfi!

26. Kerüljön előbbre,
Űjön le a székre,
Ihhajnáré, fikafiné
Űjön le a székre.

27. Én nëm azért jöttem,
Hogy én itt lëűjek,
Ihhajnáré, fikafiné
Hogy én itt lëűjek.

28. Hanem azét jöttem:
Jössz-e hozzám, vagy sëm?
Ihhajnáré, fikafiné
Jössz-e hozzám, vagy sëm?

29. Nëm mëhetëk hozzá,
Hozzá, királyúrfi,
Ihhajnáré, fikafiné
Hozzá, királyúrfi.

30. Mert most vagyok jegybe
Egy csikós legénnyel.
Ihhajnáré, fikafiné
Egy csikós legénnyel.

31. Én vagyok, az, nëm más,
Öleljük më ëgymást!
Ihhajnáré, fikafiné
Öleljük më ëgymást!

Szomod (Komárom)

72. FEJEDELEM KATONÁJA

Poco rubato, lento

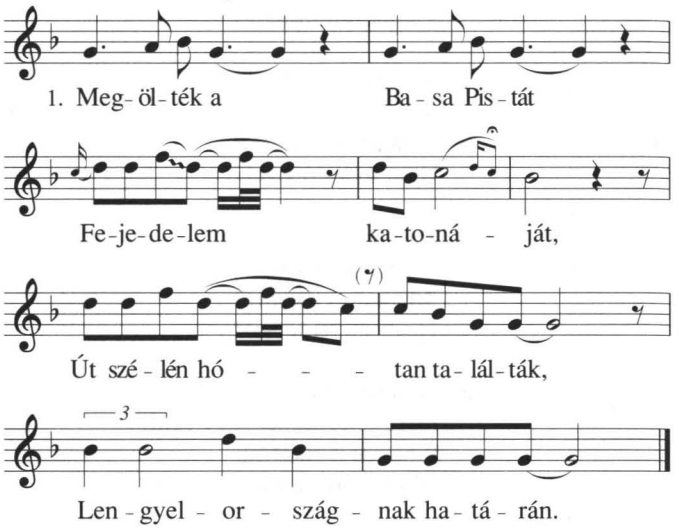

2. Lengyelországnak határán,
Rákóczinak bujdosásán.
Basa Pistát ott megfogták,
Az életit kioltották.

3. Ékes aranyos dolmányán
Végigömlött piros vére.
Jaj, istenem, jaj Szüz Márja,
Mért is jöttem bujdosásra!

4. Életimet feláldoztam
Vezérim mególtalmaztam,
Hazám határin megálltam,
Gyilkosokkal megcsatáztam.

5. Fehér Julis hazavárja
Minden este vacsorára.
Ne várd Julis, ne várd Julis
.....

Diósad (Szilágy)

73. VÁRADI BASA VENDÉGSÉGE

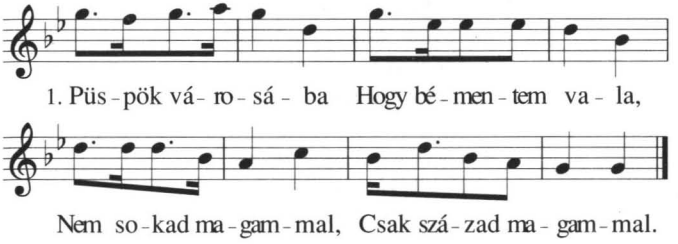

2. A váradi bassa
Vendégségbe hiva;
Egy cseppet sem késtem,
Csakhamar elmentem.

3. Mikoron bementem
A város kapuján,
Mikoron bementem
A város kapuján,

4. Egyfelül a bassa
Fogá jobbkezemet,
Másfelül a pogány
Kötözi testemet.

5. Mi dolog, vitézek!
Hogy engem kötöztök?
Mi dolog vitézek!
Hogy engem kötöztök?

6. Talán azt tudjátok,
Hogy én rab nem vagyok,
Hej, ha azt tudnátok,
Térdig vasban járok!

7. Megüték a dobot
A piac közepén,
Megfuvák a sipot
A torony tetején.

8. Urak sallangóssa!
Rákóczy Sámuel!
Uri méltóságod
Szolgaságra vál el.

9. Urak sallangóssa,
Rákóczy Sámuel!
Kényén tartott tested,
Térdig vasban hever.

10. Ha a tenger vize
Mind ténta volna is,
Valamennyi füszál
Mind penna vólna is,

11. Mégsem irhatná le
Kinjai sokságát,
Melyekkel emésztik
Szegényt, ő nagyságát.

74. KÉT KIRÁLYGYERMEK

Hallod-e te királyurfi,
Jere este guzsalyosba.
Nem mehetek te király-lány,
Hogy juthatnék túl a Dunán,
Este későn sötét leszen,
S a Dunába beléesem.
Vagyon nekem szövétnekem,
Tornácomba kitétetem,
S meg is gyujtom, mihelyt lehet,
Világánál átaljöhetsz.
Megindula király-urfi
Este későn, guzsalyasba;
S belé esék a Dunába,
A Dunának közepibe.
Ugy sír, ugy sír, király-leány
Király-leány, kis Júlia.
Szóval kérdi asszony-anyja:
Mér sírsz, fiam, kis Júlia?
Hogy ne sírnék asszony-anyám,
Elvesztettem gyöngyös pártám,
Belé esett a Dunába,
A Dunának közepibe.
Vagyon nekem gyöngyös pártám,
Azt én mindjárt neked adom.
Nem kell nekem senki másé,
Csak kell nekem a magamé!
Hallod-e te asszony-anyám!
Hivassuk fel Biró Jankót,
Biró Jankót, vizi búvárt,
Hogy fogja ki gyöngyös pártám.
Hallod-e te Biró Jankó,
Vedd ki az én gyöngyös pártám!
Nem kapok én gyöngyös pártát,
Csak kapok én király fiát.

A kell, a kell Biró Jankó,
Biró Jankó, vizi buvár,
Hozd fel ide palotámba,
Tedd fel ide én ágyamba!
Ugy sír, ugy sír, király-leány,
Király-leány, kis Júlia.
Neki szive meghasada,
Mindjárt szörnyü halált hala.
Az egyiknek csináltattak
Fejér márvány kőkoporsót,
A másiknak csináltattak
Vörös márvány kőkoporsót.
Virágos kertbe temették,
Egymás mellé elültették,
Az egyikre palántáltak
Fejér, csíkos tulipántot,
A másikra palántáltak
Tiszta, vörös tulipántot.
A szerelmeseknek lelke
Élő tulipánttá leve,
S addig s addig nevelkedtek,
Amig összeölelkeztek.

Udvarhelyszék

75. BAGOLY ASSZONYKA

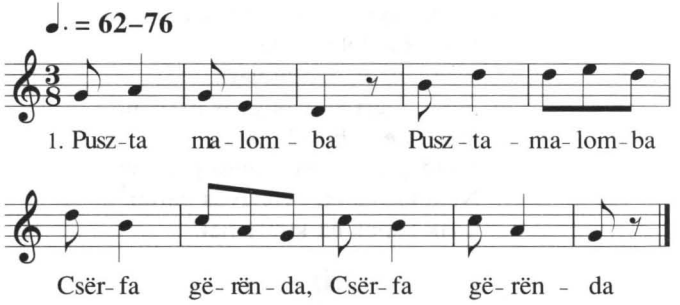

2. Azon üldögél,
Azon üldögél
Egy bagoly asszony,
Egy bagoly asszony.

3. Mit sirsz, mit bánkódsz,
Mit sirsz, mit bánkódsz
Te bagoly asszony?
Te bagoly asszony?

4. Jaj, hogyne sirnék,
Jaj, hogyne sirnék?
Hogyne bánkódnék?
Hogyne bánkódnék?

5. Otthon feledtem,
Otthon feledtem,
Cifra nyoszolyám,
Cifra nyoszolyám.

6. Abba feledtem,
Abba feledtem
János uramot,
János uramot.

7. Az mellett hattam,
Az mellett hattam
Ringós bőcsőmöt,
Ringós bőcsőmöt.

8. Abba feledtem,
Abba feledtem
Imre fiamot,
Imre fiamot.

9. Az mellett hattam,
Az mellett hattam
Pléhes ládámot,
Pléhes ládámot,

10. Abba feledtem,
Abba feledtem
Karika kontyom.
Karika kontyom.

11. Ha *j*az itt volna,
Ha *j*az itt volna,
Olyat ugranék,
Mint a paripa.

12. Ha *j*az itt volna,
Ha *j*az itt volna,
Olyat fordulnék,
Mint a karika.

Ghymes (Nyitra)

76. MEGÖLT HAVASI PÁSZTOR

Őrëzgeti vala
Szép fehér pëkurár[1]
Ezër báránkáját,
Néztelen sok johát.

Csak odaérének
Három purkárlegény:[2]
– Jó napot, jó napot,
Szép fehér pëkurár!

[1] juhpásztor
[2] disznópásztor

Eladod-ë nékünk
Ezër báránkádot,
Ezër báránkádot,
Néztelen sok johod?

– Nem adom, nem adom
Ezër báránkámot,
Ezër báránkámot,
Néztelen sok johom.

– Ha nem adod nekünk,
Mü ës fejed vesszük,
Ha nem adod nekünk,
Mü ës fejed vesszük.

– Ha tü ës elmëntëk
Egy útval mellyékëst,
Ott nekëm is vagyon
Egy kicsi házëcskám,

Abba nekëm is van
ëgy öreg mámikám,
Fekete micét[3] tép,
Mind ingëmët gyászol.

Jó tudom, megkérdi,
Hogy vagyok, min vagyok?
De tü ne mondjátok,
Hogy fejem vëttétek,

Hanem azt mondjátok,
Hogy megházasodtam
Fődnek ë zsírjával,
Napnak ë hugával.

[3] gyapjú

S ëhol elémëntëk
Egy kertvel mellyékëst,
Ott nekëm ës vagyon
Két hajadok hugom,

Virágot gyomlálnak,
Mind engëm gyászolnak.
Jól tudom, megkérdik,
Hogy vagyok, min vagyok?

De tü ne mondjátok,
Hogy fejem vëttétek,
Hanem azt mondjátok,
Hogy megházasodtam

Napnak ë hugával,
Fődnek ë zsirjával
Napnak ë hugával,
Fődnek ë zsirjával.

Nagyobb furulyámot
Fejemhëz tëgyëtëk,
Küssebb furulyámot
Lábamhoz tëgyëtëk.

Ha fëlyelről fú a szél
Fújja-fudogálja,
Ha alónnan fú szél,
Fújja-fudogálja.

Aki azt meghallja,
Mindënik azt mondja:
Szép fehér pëkurár
Magát havalygassa.[4]

[4] siratja

Moldva

77. MEZŐBÁNDI URFI

Hallottátok hírét híres Barassónak?
Abban csináltattak ételő tömlöcöt,
S abba fogva vagyon Mezőbándi urfi.
Mezőbándi urfi egyszer azt felelé:
Hogyha volna nékem egy iródiákom
S egy bizott emberem:
Iródeákommal levelet iratnék,
S bizott emberemtől levelem, küldeném.
Hát azonban dobbant az ő édesanyja.
Anyám, anyám, anyám, lelkem édesanyám!
Milyen álmot láték az éjjel álmomban:
Két sing veres sinór az én nyakam körül,
S két fekete holló az én fejem felett!
Üsse guta, fiam, azt a te álmodat!
Két sing veres sinór a te piros véred,
S két fekete holló a te két hengéred.
Anyám, anyám, anyám,
Mikor engem szültél, szültél volna követ,
S mikor feresztettél gyenge, meleg vízbe,
Feresztettél volna forró-buzgó vízbe.
S mikor takargattál gyenge gyolcs ruhába,
Takargattál volna forró parázsába.

Marosszék

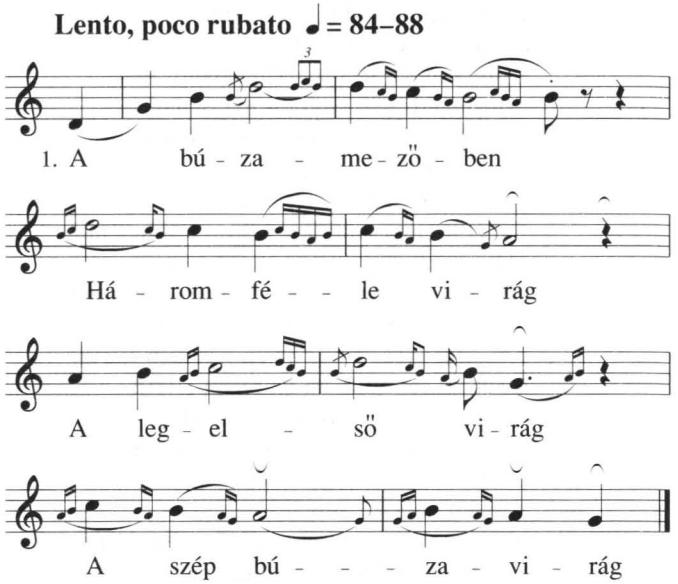

2. A második virág
A szép szőllővirág,
A harmadik virág
A szép szëkfüvirág.

3. Felele nékie
A szép búzavirág:
Szëbb vagyok, jobb vagyok
Annyival náladnál,

4. Mer ingëmët visznek
Az oltári helyre,
Ott ingëm neveznek
Jézus szënt testinek.

5. Felele nékiëk
A szép szőllővirág:
Szëbb vagyok, jobb vagyok
Annyival náladnál,

6. Mer ingëmët visznek
Az oltár szëgibe,
Ott ingem neveznek
Jézus szënt vérinek.

7. Felele nékiëk
A szép szekfüvirág:
Szëbb vagyok, s jobb vagyok
Annyival náladnál,

8. Mer ingëm leszëdnek,
Koszorúba kötnek,
Legényëk, lëányok
Kalapjukba tësznek.
(Néha hozzáteszik a 3–4. sorra:)
Kevélyen viselnek,
Pokolra vettetnek.

Kászonújfalu (Csík)

79. TÜCSÖKLAKODALOM

♩ = 116, 120

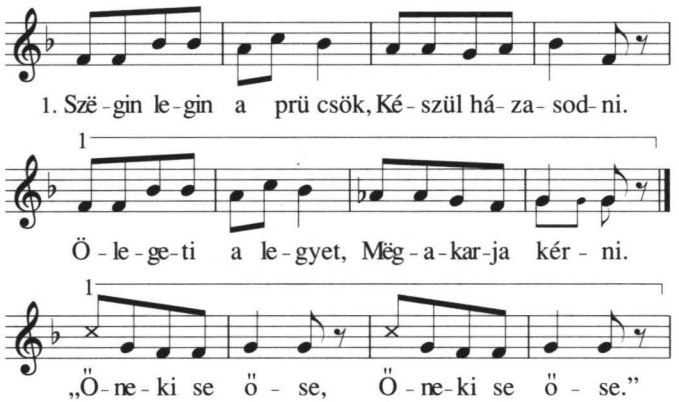

2. Nyeli-falja a kis légy
A prücsöknek száját.
A prücsök is mëgfogja
A kis légynek lábát.

3. Nagyot hërkent a hörcsög,
Vőféj akar lënni.
Mellé ugrott eggy ürge,
Társa akar lënni.

4. Mëgtetszëtt a két vőfé (helyesen:
A vőlegényëknek, vőlegény*ének*)
Minnyá mondja ő néki:
Násznagyot kerejsenek!

5. Ëgy disznyó lett a násznagy,
Ësszekötte őköt:
Ő neki se őse, (a disznó hangját
Ő neki se őse. utánozva)

6. Farkas lëtt a mészáros,
Jó tinót levágott,
Ammellé még ëgy bévitt (helyesen: két bévitt
Két malacot megfojtott. Malacot megfojtott)

7. Róka lëtt a szakácsné,
Az pacalt készíti.
Agár mossa *j* a hurkát,
A kutya mëgtőti.

8. Hirës bëtyár a bagoj,
Lesi a hurkáját,
.....

9. Mëgharagszik a tetű,
Mëgfogja *j* a sërkét,
Nyakonvágja szëgénykét,
Hujzák az esztekét.

10. Ësszeveszëtt a kis légy
A dungó darázsval,
Hadakoznak e földön
Keményen ëgymással.

11. Arra sétál ëgy majom,
Biró akar lenni,
.....

12. Táncba rántsa a majom
Az fërtelmes pujkát.
Ugy mëgtáncol a majom,
Rotyogtatja fingját.

Fogadjisten (Bukovina)

80. SIRATÓBALLADA

1. Farkas Márton mit gon-dol-tál, Mikor hazól el-in-dul-tál?

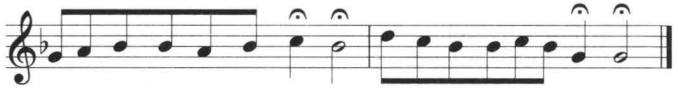

Én e-gye-bet nem gon-dol-tam, Bá-na-tos út-ra in-dul-tam.

2. A nagy uton végig mentem,
A halál es ott jött velem:
Paizs Mózsi ingem vára,
A nagy késsel es megszura.

3. Vérem kiömlött a porba,
Magam lebukottam orra.
Még a nap es szépen süte,
Mikor engemet megöle.

4. Odajöve két bajtársam,
Hazáig vitt két barátom.
Farkas Márton nyisd kapudat,
Hojzák haza szép fiadat.

5. Mikor katonának vittek,
Mondtam, ne keseregjenek.
Sirass hát most, ne hagyj másra,
Mert most siratsz utoljára!

6. Paizs Mózsi a börtönbe
Vasat zörget életébe.
Élsz te ugyan, meg nem haltál,
Szabadságtól elzárattál.

Gyergyóújfalu (Csík)

81. SIRATÓBALLADA

Romlott testem a bokorban,
Piros vérem hull az hóban.
Romlott testem a bokorban,
Piros vérem hull az hóban.

– Gazdám, gazdám, édes gazdám,
Tégy fel engem szekeredre;
Tégy fel engem szekeredre,
S vigy el ingem a hazámba.

Vigy el ingem a hazámba,
Zsadány alsó falujába;
Zsadány alsó falujába,
Édesapám kapujába.

– Nyisd ki apám a kapudat,
Halva hozták szép fiadat.
– Ki sem nyitom, bé sem teszem,
Szép fiamat nem is várom.

– Ti leányok, sirassatok,
Arról tudják, hogy sajnáltok!
Ti leányok, sirassatok,
Arról tudják, hogy sajnáltok!

Koporsómat fölvegyétek,
A főd anyjához vigyétek.
Ott a kötélre tegyétek,
Ugy a földben erisszétek.

Jót kivánok a hazámnak,
Jót én apámnak s anyámnak,
Alsó-felső szomszédimnak,
Sok jó legény-barátimnak!

Én mindenkinek meghagyom:
Innap regvel fát ne vágjon.
Mert én innap regvel vágtam.
Szerencsétlen úton jártam...

Csíkrákos (Csík)

82. A MENNYBE VITT LEÁNY

Júlia szép leány egykoron kimöne
Búzavirág-szödni a búzamezőbe,
Búzavirág-szödni, koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, magát ott mulatni.
Föl is fötekinte a magoss egekbe, –
Egy szép gyalog-ösveny hát ott jődögel le,
Azon ereszködék fodor fejér bárány,
A napot s a hódat szarva között hozván;
A fényös csillagot a homlokán hozta,
Két szép arany perec, aj, a két szarvába!
Aj, a két ódalán két szép égő gyertya,
Mennyi szőre-szála, annyi csillag rajta!
Szóval mondja neki fodor fejér bárány:
– Meg ne ijedj tőllem, Júlia szép leány!
Mett most esött héjja szüzek seröginek,
Ha eljőnél velem, én oda vinnélek,
A mennyei karba, a szönt szüzek közi,
Hogy bételnék veled azok kegyös rendi.
A mennyei kócsot adnám a kezedbe,
Első kakas-szókor jőnék nézésödre,
Másod kakas-szókor tégöd megkérnélek,
Harmad kakas-szókor tégöd elvinnélek. –
Az anyjához fordul Júlia szép leány,
Szóval mondja neki: – Anyám, édösanyám!
Én is csak kimönék búzavirág-szödni,
Búzavirág-szödni, koszorúba kötni,

Koszorúba kötni, magamot mulatni.
Föl is fötekinték a magoss egekbe,
Egy szép gyalog-ösveny hát ott jődögel le,
Azon ereszködék fodor fejér bárány,
A napot és hódat szarva között hozván;
A fényös csillagot a homlokán hozta,
Két szép arany perec, aj, a két szarvába.
Aj, a két ódalán két szép égő gyertya,
Mennyi szőre-szála, annyi csillag rajta.
Szóval mondja neköm fodor fejér bárány:
Meg ne ijedj töllem, Júlia szép leány!
Mett most esött héjja szüzek seröginek,
Ha elmönnék vélle, hogy oda vinnének
A mennyei karba, a szönt szüzek közi,
Hogy bételnék velem azok kegyös rendi;
A mennyei kócsot a kezembe adja,
Első kakas-szókor jőnek látásomra,
Másod kakas-szókor ingömöt megkérnek,
Harmad kakas-szókor ingömet elvisznek. –
Sirass, anyám, sirass, éltömbe hadd halljam,
Hadd halljam éltömbe, hogy siratsz hótomba!
– Leányom, leányom! Virágos kertömbe
Első raj méhömnek gyönge lépecskéje,
Gyönge lépecskének sárguló viassza,
Sárog viasszának födön futó füstje,
Födön futó füstje s mennybe ható langja!
A mennyei harang húzatlan szólalék,
A mennyei ajtó nyitatlan megnyilék –
Jaj! az én leányom oda bévezeték!

Korond (Udvarhely)

83. BOGÁR IMRE

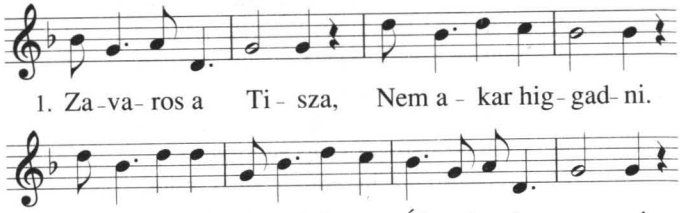

2. Által akar menni,
Csikót akar lopni.
Kecskeméti zöld vásárra
Pénzt akar csinálni.

3. Pénzt akar csinálni,
Bölcsőt akar venni,
Azt a híres Duli Marcsát
El akarja venni.

4. Kocsmárosné hallja,
Van-e vacsorája?
Van vacsorám, paprikás hús
Vendégek számára.

5. Kocsmárosné hallja,
Száz icce bort adna!
Megkinálom a vármegyét,
Hogy ne lennék rabja.

6. Huncut a vármegye,
Nem iszik belőle,
Mert a szegény Bogár Imre
Most van a kezébe.

7. Láncot a zsiványnak
Kezére-lábára!
Duli Marcsa a babáját
Már hiába várja.

8. Nézz ki, Marcsa, nézz ki
Ablakod firhangján!
Most kisérik Bogár Imrét
Aranyszin paripán.

9. Ezüst a zablája,
Arany a kantárja.
Az a híres Bogár Imre
Annak a gazdája.

10. Harangoznak délre,
Fél tizenkettőre.
Most kisérik Bogár Imrét
A vesztőhelyére.

11. Kiapadt a Tisza,
Csak a sara maradt.
Meghalt szegény Bogár Imre,
Csak a híre maradt.

Hely nélkül (valószínűleg Heves megyében)

84. MIT ÉR NEKEM HAT VÁRMEGYE!

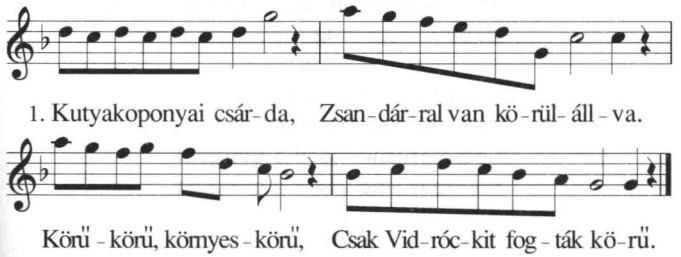

2. No Vidrócki, most gyere ki,
Hat vármegye vár ideki!
Mit ér nekem hat vármegye,
Tizenkettő jöjjön ide!

3. Be is lőttek az ablakon.
Piros vér folyt az ajakon.
Szeretője zsebkendője
Tiszta piros vér lett tőle.

4. Sír az apja, sír az anyja,
Sír mind a két testvérbátyja.
Ne sírj, apám, ne sírj, anyám!
Nem betyárkodok többet már.
Elég volt már húsz esztendő, (3–4. sorra)
Gyászba borít a temető.

5. Harangoznak, harangoznak.
Talán bizony Vidróckinak?
Annak bizony, Vidróckinak,
Annak a híres betyárnak.

Pétervására (Heves)

85. A NÉMET SZÖKÖTT KATONÁJA

1. Engöm hínak Fábijány Pistának.
Ki is álok huszonnégy zsandárnak.
Szalagy zsandár, gyün Fábijány Pista!
Hallod, hogy zúg a lovának lába?

2. Fekete főd termi a jó búzát.
Sűrű erdő neveli a betyárt.
Kocsmárosné viseli a gongyát,
Kocsmárosné viseli a gongyát.

3. Nem viselök szürke köpönyegöt,
Nem is öszöm a komisz kinyeret.
Inkább adom magam a halálra,
Minthogy lögyek németöt katonája.

4. Gyünnek a zsandárok midönfelű.
Szál a gojó az én fejem fölé.
Szögény Pista csak maga egyedül
Forgolódik a fegyvere körül.

5. Jaj Istenöm, ugyan mi csináljak!
Megagyam-e magam a zsandárnak?
Ha mögadom, nyakig vasra vernek,
Legénységömnek is végit vetnek!

6. Fábijány is szereti a táncot,
Várad felé zörgeti a láncot.
Jaj de szépen pöng a sarkantyúja!
A vármögye mondva csináltatta.

7. Várad alatt van egy akasztófa,
Három betyár nyugodott mög rajta.
A ketteje semmit sem szólhatott,
De Fábijány halálig bucsuzott:

8. Isten hozzád Szalonta várossa!
Már én többet nem löszök lakossa.
Teremhet mán ződ füvet lapossa,
Kis pej lovam lába nem tapossa.
Betyárságom én ugyan nem bánom,
Csak a kedves szeretőm sajnálom.

Pusztaföldvár (Békés)

86. LOVA LÁBA MEGBOTLOTT...

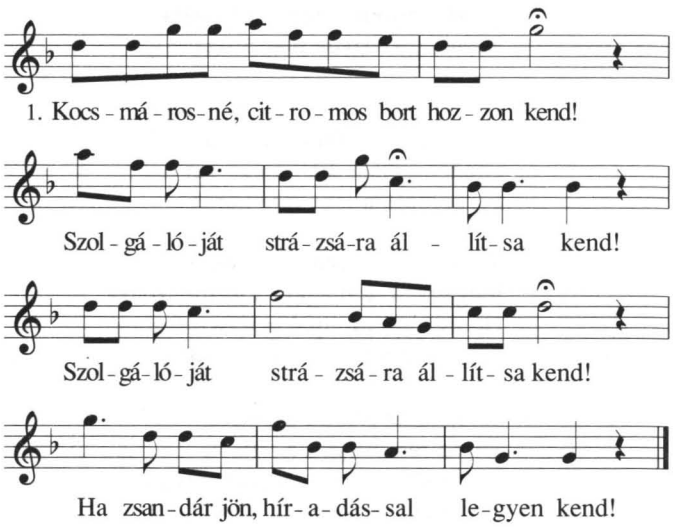

2. Egyszer a lány beszalad nagy ijedve:
   Amoda jön kilenc zsandár fegyverrel!
   Csehek Pista nem vett *j* ezt tréfára,
   Fölugrott a Bársony lova hátára.

3. Fölugrott a Bársony lova hátára, (3–4. sorra)
   Beugratott csongorádi pusztába.
   Lova lába megbotlott egy gödörbe, (3–4. sorra)
   Ott nyomták meg szegény Pistát fektébe.

4. Szépen kérem komiszáros uramat:
   Ne lőjje ki alulam a lovamat!
   Ejnye, ejnye azt a betyár mindenit!
   Lovát félti, nem a maga életit.

5. Csehek Pistát kötözik a kocsira,
   Azt kérdezi, hol az ő Bársony lova.
   Nem köll néked már Bársony ló, rossz betyár!
   Zsineg lesz a nyakravalód nem soká!

Alpár (Pest)

87. A BETYÁR UTAZÓLEVELE

Parlando

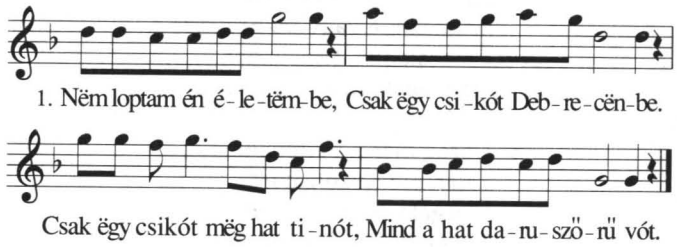

2. Elhajtottam a vásárra.
   Mëgkérdezték, mi az ára.
   Eladom a lopottakat,
   Vëszëk rajta igazakat.

3. Ëgyet adok a jegyzőnek:
   Në irja be a nevemet.
   Hármat adok a bírónak:
   Igazolja soraimat.

4. A vásárból kiindultam,
   Szërëncsésen szabadultam.
   Kondorosi Becsalinál
   Elibem áll kilenc zsandár.

5. Mëgkérdezték, mi a nevem,
Hol az utazólevelem?
Várj ëgy kicsit, mëgmutatom,
Ha a lajbim kigombolom.

6. Benyultam a belső zsebbe:
Rëvolvër akadt kezembe.
Ëgyet-kettőt fejbelőttem:
Ez az utazólevelem!

7. Jaj, Istenem, micsináljak!
Szaladjak-ë vagy mëgálljak?
Ha szaladok, fejbe lőnek,
Ha megállok, vasra vernek!

8. Dörög már a börtönajtó:
Talán biz a szolgabiró?
Vizsgálgatja láncaimat,
Hosszabbítja rabságomat.

Földeák (Csanád)

88. A FÖLDESÚR KIUGROTT AZ ABLAKON

1. Patkó Sándor nem úri fajból való,
Nem köll neki selyem paplan takaró.
Nem köll neki sej-huj senki viselt ruhája,
Beéri a tizenhat-szél gatyája.

2. Patkó Sándor kisétál az erdőbe,
Dupla pisztoly vágott vassal megtöltve.
Vágott vasat sej-huj kilöldözi sorjába.
Fut a pandur a somogyi csárdába.

3. Patkó Sándor levelet ír Sitkére:
Kilenc ezer forint legyen előre!
Illés Imre sej-huj írt alá a levélnek:
Vacsora is legyen kilenc legénynek!

4. Kivitte a kisbojtár a vacsorát,
Patkó Sándor egy nagy cserfa alatt állt.
Kérdi tőle sej-huj: mit izent a Nagy Sándor?
Azt üzente: de nagy úr Patkó Sándor!

5. Patkó Sándor az ablakot zörgette,
A Nagy Sándor erre igen föl'ede. (= fölijede)
Arany pohár sej-huj holdvilágnál ragyogott.
A Nagy Sándor az ablakon kiugrott.

Rábaköz

89. RABÉNEK

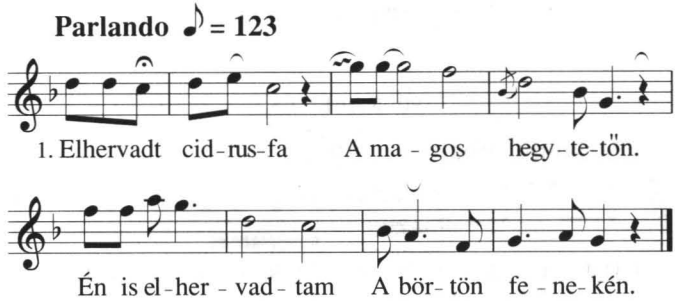

2. Kilenc fontos vasat
Nyolcat elszaggattam,
Kilencediket is
Jól elvásitottam.

3. Anyám, kedves anyám,
Kérjed levelemet,
Kérjed levelemet,
Szabad életemet!

4. Anyám, kedves anyám,
Mit mondtak az urak?
Azt mondták az urak,
Hogy felakasztanak.

5. Ó te drága anyám,
Kár vóna azt tenni,
Szép göndör hajamat
Szélnek ereszteni!

6. Sem egyért, sem másért:
Két szürke pejkóért,
Hozzátartozandó
Sallangos szerszámért.

Balatonberény (Somogy)

90. RABÉNEK

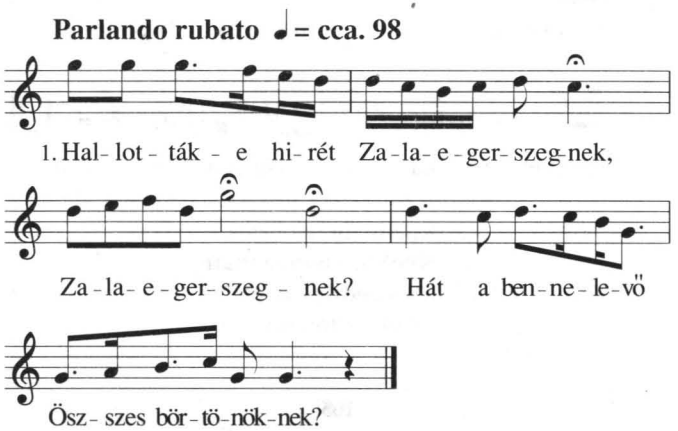

2. Hallottam, hallottam,
Szenvedtem is benne,
Szenvedtem is benne.
Verje meg az Isten,
Akiért szenvedtem!

3. A külső falait
Mura vize mossa,
Mura vize mossa.
A belső falait
Kigyó-béka lakja.

4. Kigyók, békák szeme
Az én világitóm,
Az én világitóm,
Kulcsaim zörgése
Hajnali harangszóm.

5. Láttam az urakat,
Harmincketten vannak,
Harmincketten vannak.
Mind a harmincketten
Róllam törvényt szabnak.

6. Elibem terjesztik
A fekete könyvet,
Nagy fekete könyvet,
Abból olvassák fel
Összes büneimet.

7. Hallod anyám, hallod,
Mit mondnak az urak?
Mit mondnak az urak?
Azt mondják az urak,
Hogy felakasztanak.

8. Kár volna fölkötni,
Életem elvenni,
Életem elvenni,
Szép göndör hajamat
Szélnek ereszteni.

9. Rab vagyok, rab vagyok,
Álami rab vagyok,
Álami rab vagyok.
De én azt nem tudom,
Mikor szabadulok.

10. Akkor lesz énnékem
Szép, szabad életem,
Szép szabad életem,
Majd ha egy szem buza
Száz körösztöt terem.

11. Pedig az sosem lesz,
Hogy annyi teremjen,
Hogy annyi teremjen.
Igy hát, kedves babám,
Ne várj vissza engem.

Dunafalva (Baranya)

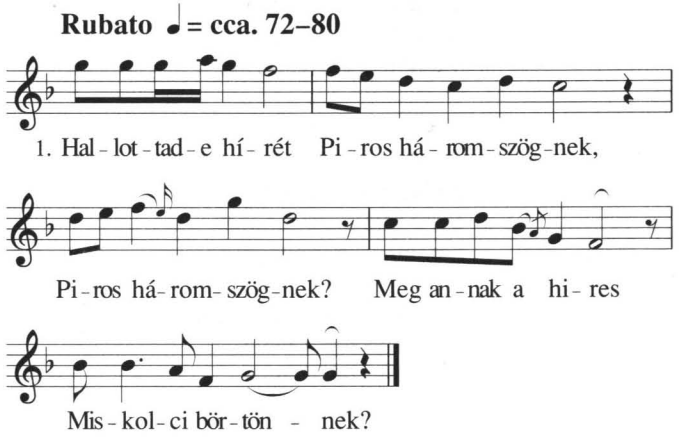

2. Hallottam, hallottam,
Szenvedtem is benne,
Szenvedtem is benne.
Verje meg az Isten,
Aki épitette!

3. Most is be van zárva
Egy huszéves legény,
Egy huszéves legény.
Ott tőti napjait
Éhen-szomjan szegény.

4. Talpig bevasalva,
Könyökig a vérbe,
Könyökig a vérbe.
Szeme be van esve
A nagy sötétségbe.

5. Bóthajtás fedele
Takaródzó dunnám,
Takaródzó dunnám,
Kigyók-békák szeme
Világító gyertyám.

6. Irtam az anyámnak:
Küldjön tiszta ruhát,
Küldjön tiszta ruhát,
De ő visszairta:
Semmi köze hozzám.

7. Amott van egy nagy ház,
Törvényszék a neve,
Törvényszék a neve.
Annak a belseje
Birákkal van tele.

8. Láttam az urakat,
Huszonnégyen ülnek,
Huszonnégyen ülnek.
Mind a huszonnégyen
Rólam törvénykeznek.

9. A huszonötödik
Irja a levelet,
Irja a levelet.
Egy barna menyecske
Diktálja nevemet.

10. Jól diktáld a nevem,
Te barna menyecske,
Te barna menyecske!
Tekints föl az égre,
Mentsd meg életemet.

11. Kitették elémbe
A fekete könyvet,
A fekete könyvet,
Abból itélték el
Betyár életemet.

12. Ki fogok még menni,
Nem fogok rab lenni,
Nem fogok rab lenni!
Rokonim jóságát
Meg fogom szolgálni!

Tarnalelesz (Heves)

92. RABÉNEK

1. Elvetötték néköm a világ hálóját.
Ki is fogtak engöm, mind azféle árvát.
Bevetöttek engöm az sütét tömlöcbe.
Még aszonták neköm: vesszek ott örökre!

2. Mögfogott engömet Torontál vármögye,
Le is tötte testöm a sütét tömlöcbe.
Az én vetött ágyam: az börtön feneke,
Beszélgető társam: az börtön teteje.

3. Az kígyók és békák: gyertyavilágitóm,
Az ajtó benyitó: hajnali harangszó.
Itten a törvénbe tizönöten vannak,
Mind a tizönöten rúlam tanácskoznak.

4. A tizönhatodik levelemet írja,
A tizönhetedik nevemet diktájja.
Te huncut beksija, ne diktáld nevemet, (beksija =
Ugy is tudják az én gyászos életömet! bestia)

5. Tesvérök, tesvérök, de hűtlenek vattok!
Ijem sorsajimba mög se látogattok.
Haza fogok mönni, majd jó fogok lönni,
Testvéri hűségtök mög fogom köszönni!

6. Becskereki úcca ki van flasztérolva,
Az alatt jár sírva sok jó édösanya.
Ne sírj, édösanyám, igy köl ennek lönni:
A sok rosszaságé így köl mögszenvedni!

7. Asz kérdözi annya, az ű édösannya:
Mikor lösz tenéköd hazagyüvetelöd?
Akkor lösz én néköm hazagyüvetelöm,
Mikor esz szöm búza száz körösztöt teröm.

8. Mert mán el is veszött a börtönöm kúccsa.
Nem isz szabadulok én mög innét soha!
Hej de mökkerül még a börtönöm kúccsa!
Mög is szabadulok innen még valaha!

Magyarszentmárton (Torontál)

93. BÁRÓLÁNY ÉS JUHÁSZ

Arra alá, a szendrei határba,
Egy nagy hársfa kivirágzott magába.
Egy nagy hársfa kivirágzott magába, –
Alatta egy juhászlegény tanyája.

Éjfél után egyet ütött az óra –
Még akkor is szépen szól a furulya.
Behallik a nagy kastély udvarába...
Ébren van a Szendre báró leánya.

A kisasszony így sóhajt föl magába:
– Mér is lettem Szendre báró leánya?
Mér is lettem Szendre báró leánya?
Lettem volna juhászlegény babája...

Szendre báró fölül a pej lovára,
Kivágtat a közelebbi tanyára.
Megkérdi a legidősebb juhásztól:
– Nem láttad-e Szendre bárókisasszonyt?

– Báró uram, megmondom az igazat:
A bojtárom három napja odavan.
A bojtárom három napja odavan –
Bizonnyal a kisasszony is vele van.

... Megvan már a Szendre báró leánya,
Megtalálták csipkebokor aljába.
Megtalálták csipkebokor aljába,
Megtalálták juhászlegény karjába.

Szendre báró hintót küld a lányáér,
Kilenc zsandárt meg a juhászbojtárér.
Elől hozzák a kisasszonyt hintóba,
Utána a juhászlegényt vasalva.

... Jaj de szépen kifaragták azt a fát,
Amelyikre majd a juhászt akasztják.
Fujja a szél gyócs üngit, gyócs gatyáját –
Mér szerette Szendre báró leányát...

Tác (Fejér)

Jegyzetek

A használt rövidítések: E = előadta, előadták; Gy = gyűjtötte.

1. Gy: Szarvas Mariska. A Dunántúlról ismerjük két teljes és két töredékes változatát. Csak magyarok és szomszédaik ismerik.
2. E: asszony. Gy: Bartók 1907. Csak Erdélyből és Moldvából ismert. 1–2. külföldi rokonsága: morva, szlovák, ruszin, orosz, lengyel, román, bolgár, horvát és szlovén.
3. Gy: Kriza János 1865. Elterjedése: Erdély.
4. E: asszony. Gy: Bartók 1907. 3–4.: csak Erdélyből és Moldvából ismerjük. Külföldi elterjedése: portugál, spanyol, olasz, angol, dán, délszláv és a köztük élő (gottschei) németek, bolgár, ruszin, szlovák, orosz, votják. Francia eredetű ballada. (Kikövetkeztethető.)
5. Gy: Vikár Béla.
6. Gy: Kriza János. 5–6. elterjedése: az egész nyelvterületen, súlypontja északkeleten. Külföldön: görög, breton, német (kétféle megfogalmazásban a nyugati és keleti határszélen), cseh, morva, szlovák, ukrán, román, dél-szláv, bolgár. Elveszett francia balladából származik, amit mi és a görögök franciáktól vettünk át, a németek pedig franciáktól és mitőlünk vették át, mint szomszédaink is tőlünk.
7. Gy: Pap Gyula. Az előző ballada rokona. Palócoktól és az Alföldről ismerjük néhány változatban. Külföldön: angol, breton, olasz, rétoromán (= svájci latin nyelv), német, szlovák, morva, ukrán, délszláv, bolgár változatok. Elveszett francia balladát vett át a magyar, breton, olasz és angol nép. Jellegzetes részei megtartásával, szomszédaink tőlünk kölcsönözték.
8. E: 69 éves asszony. Gy: Lajtha László. Elterjedés: Dél-Dunántúl, palócok, Arad megye. Külföldön: francia, dán, piemonti olasz változatok. Francia eredeti átvétele az alapprobléma megváltoztatásával.

9. Gy: Kriza János 1864. Elterjedés: négy változat Udvarhely megyéből. Külföldön: angol, dán, német, holland, olasz rokonság. Valószínűleg egy francia műköltői romance-ból keletkezett, elveszett francia balladából vettük át.
10. E: lány. Gy: Bartók. Elterjedés: Moldva kivételével az egész nyelvterület, súlypontja északkeleten. Külföldön: olasz, részben hasonló francia, holland, angol.
11. E: 18 éves lány és 33 éves asszony. Gy: Bartók 1918.
12. E: 12 éves lány. Gy: Bartók 1918.
13. E: lányok. Gy: Kodály 1906. 11–13. az egész nyelvterületen elterjedt, népszerű ballada. (Moldvában ritka, újabb.) Külföld: portugál, spanyol, katalán, angol, Rajna menti német. Egy kikövetkeztethető francia ballada átvétele.
14. Gy: Kriza János 1863. Elterjedés: négy változat Udvarhely és Maros-Torda megyéből. Csak magyarok ismerik.
15. Gy: Kriza János. Csak magyarok ismerik Erdélyben.
16. Gy: Gálfi Sándor 1872 előtt.
17. Gy: Seprődi János 1907. 16–17. elterjedése: Erdély (ritka).
18. Gy: Szabó Samu 1872 előtt.
19. E: Nagy Katalin 50 éves. Gy: Kodály 1910. 18–19. legkorábbi följegyzése 1840–41. Elterjedése a nyugati határszéltől Moldváig. Külföldön: francia, portugál, spanyol, olasz, angol, holland, német, dán, svéd, norvég, lengyel, morva–szlovák, román, délszláv. Franciától átvett balladába beillesztettünk egy keleti hősénekből származó elemet, a fa alatti pihenőt a rajta felakasztott korábbi áldozatokkal. A „fejbenézés", vagy „fejben keresés" = tetvezés, egykori „kedveskedés".
20. E: 55 éves asszony. Gy: Vikár Béla 1902.
21. Gy: Kriza János 1862. 20–21. elterjedése: Ung megye, Erdély, Moldva (tíz körüli följegyzés). Csak nálunk ismert.
22. E: 16 éves lány. Gy: Bartók. Legkorábbi feljegyzése 1832. Az egész nyelvterületen elterjedt. Külföldön: német, dán, angol, francia, olasz, spanyol, orosz, román. Mi egy német irodalmi fordításból vettük át, amely ponyván terjedt.

23. E: asszony. Gy: Vikár Béla 1902. Csak Erdélyből ismert néhány változata. Külföldön: francia, olasz, dán változatok. Egy XIV. századi francia ballada átvétele.
24. E: 84 és 68 éves asszony. Gy: Vargyas Lajos 1940. Az egész nyelvterületen népszerű ballada. Külföldön: olasz, katalán, dán, franciáknál részletvariáns. Egy eltűnt francia ballada átvétele a XIV. században.
25. Gy: Kálmány Lajos 1914. Egyetlen változata ismert. Külföldön: francia, olasz, breton, román változatok. Részletek sok szomszédunknál feltűnnek. Egy XIV. századi francia ballada átvétele.
26. E: 67 éves asszony. Gy: Kallós Zoltán 1959. Csak Moldvában ismerik. Közvetlen megfelelője külföldön sincs.
27. E: lányok. Gy: Bartók 1906.
28. Gy: Pap Gyula. 27–28. az egész nyelvterületen elterjedt, népszerű ballada. A visszautasított (szegény) kérő boszszúja. Külföldön: francia, olasz, angol, német változatok. Mi franciáktól vettük át a problémát megváltoztatva.
29. Gy: Bodon Pál 1907. Két változata van, csak nálunk. Talán a XIV. századból való.
30. E: középkorú férfiak és nők. Gy: Vargyas 1940–41. Az egész nyelvterületen elterjedt ballada (Moldvában új). Külföldön: francia, breton, olasz, angol, dán, szlovák, morva, lengyel, ukrán. Egy francia eredetű, csak részleteiben ismert régi balladánkból újabban alakult a betyárballadák hatása alatt.
31. Gy: Vikár Béla 1910 előtt. Moldva kivételével az egész nyelvterületen elterjedt, de ritka ballada. Külföldön: francia, spanyol, holland, német, szlovén, szerb–horvát, szlovák, morva, lengyel, ukrán változatok. XIV. századi francia átvétel.
32. E: 55 éves asszony. Gy: Vikár Béla 1902. Elterjedés: Nyitra, Udvarhely, Csík megye és Moldva, Bukovina. Külföldön: francia, angol, dán, holland, bolgár, szerb–horvát, szlovén, (ottani) német, olasz, görög, szlovák, ukrán, román változatok. XIV. századi francia átvétel.

33. E: 14 éves lány. Gy: Bartók 1912.
34. 33–34. elterjedése: Magyarországon és Bukovinában (ritkán), Erdélyben és Moldvában ismeretlen. Külföldön: francia, breton, németeknél csak nyugaton, dán, lengyel változatok. XIV. századi francia ballada átvétele.
35. Gy: Kodály 1907. Elterjedés: Dunántúl, Palócföld, Alföld. Ritka. Külföld: francia, portugál, spanyol, dán, görög, német, román. Francia eredetű ballada átvétele valószínűleg a XIV. századból.
36. Gy: Szarvas Mariska 1906 előtt. Egyetlen változatból ismerjük. Külföldön: német, görög, horvát. Az előző francia ballada elveszett változatából keletkezett a XIV. században. Ezt vettük át.
37. E: fiatalok. Gy: Vargyas 1940.
38. 1789 előtti följegyzés. (Kiadta Bartha Dénes: A XVIII. század magyar dallamai. 1935.) 37–38. az egész nyelvterületen előkerült Moldva kivételével.
39. Gy: Kálmány Lajos 1891 előtt. Főleg a Dunántúlon terjedt el, de van följegyzése az Alföldről és Erdélyből is. Külföldön ismeretlen.
40. Gy: Kriza János. Töredék: a végső kifejlet hiányzik, hogy a kérdező fölfedi magát: ő a hazatérő kedves.
41. Gy: Petrás Ince 1841–42. 40–41. Erdélyben és Moldvában jegyezték föl négy alkalommal. Külföldi elterjedése: francia, portugál, spanyol, katalán, olasz, angol, holland, német, dán, svéd, görög, vend, délszláv, cseh–morva, szlovák változatok. Az eredeti francia ballada elveszett, de fenntartotta annak irodalmi változata, egy későbbi „pastourelle". Mi a francia balladát vettük át valószínűleg a XIV. században.
42. Gy: Gyulai Pál 1872.
43. E: fiatal lányok és menyecskék. Gy: Domokos Pál Péter 1934. Legkorábbi följegyzése 1841–42. 42–43. elterjedése: Erdély és Moldva. Külföldön: spanyol, román. Részvariáns: német, dán, görög és egy francia 1597-i kéziratból. Középkori átvétel franciából.

44. E: 70 éves asszony. Gy: Ág Tibor 1960. Töredék igen szép, régies fogalmazási részletekkel. Egyetlen változat. Külföldön francia, olasz párhuzam. Mi a francia ballada régiesebb formáját tartottuk fenn.
45. E: 64 éves férfi. Gy: Vargyas 1968. Az egész nyelvterületről ismert, igen népszerű ballada. Külföldi elterjedés: francia, spanyol, portugál, olasz, szlovák, morva, lengyel, litván, bolgár. Átvétel franciáktól, tőlünk ment tovább szomszédainkhoz. Újabb időben „felújították", ennek köszönheti rendkívüli népszerűségét.
46. E: 19 éves lány. Gy: Kallós Zoltán 1955. Csak Moldvában ismerik. Külföldön: francia, olasz, spanyol, portugál, katalán, német. Egy régi francia ballada átvétele.
47. E: 63 éves asszony. Gy: Veress Sándor 1930. Csíkból, Moldvából van néhány változata. Csak magyar ballada. Néha homályos, ki mondja a szövegrészt.
48. E: 75 éves asszony. Gy: Kallós Zoltán 1950. Egy dunántúli, félig prózai, félig énekelt változaton és egy dallamtalan palóc töredéken kívül csak Moldvában ismerik több változatban. Külföldi párhuzamai: francia, breton, flamand, dán, katalán, spanyol, olasz, görög, albán, román, erdélyi szász, bolgár, szerb–horvát, szlovák, morva, lengyel, orosz és litván balladák. Az egyik legszebb francia ballada, a menyét disznópásztornak adó anyós története. Telepeseinktől vettük át, tőlünk vették át szomszédaink és azok szomszédai. Görögökhöz franciáktól, tőlük albánokhoz jutott el.
49. Gy: Szabó Samu.
50. E: 65 éves asszony. Gy: Kodály 1910. 49–50. elterjedtsége: csak Erdélyben és Moldvában él. Külföldön bolgár, román, aromun (dél-balkáni óromán nyelvű nép), szerb, horvát, albán, görög, grúz, abház, mordvin. Egy Kaukázusban élő és onnan elterjedt mondát hoztunk a honfoglaláskor, és alkottunk belőle később balladát. Tőlünk terjedt el a Balkánon már mint ballada.
51. E: 47 éves asszony. Gy: Kallós Zoltán 1951.

52. E: 70 éves asszony. Gy: Kodály 1906. 51–52.: az egész magyar nyelvterületről vannak változatai. Külföldi elterjedés: angol, német, dán, olasz, spanyol, katalán, délszláv, bolgár, aromun, román, ukrán, szlovák, morva, lengyel, török, cigány. Eredetéről nincs biztos vagy valószínű elképzelésünk.
53. Gy: Kriza János.
54. E: asszony. Gy: Domokos Pál Péter. Tájszólását egyszerűsítve adjuk.
55. E: 45 éves asszony. Gy: Bustya Elza és Adorján Júlia. 53–55. elterjedése: Kelet-Erdély és Moldva. Csak magyarok ismerik. Az ellenség elől menekülő asszony, aki az erdőben elhagyja gyermekét, akit farkasok vesznek védelmükbe, honfoglalás előtti, keleti hősénekmotívum. Korai balladánk.
56. E: 65 éves asszony. Gy: Kodály 1918.
57. E: asszony. Gy: Bartók 1907.
58. E: 57 éves asszony. Gy: Domokos Pál Péter 1932, 1952, 1954. Legkorábbi följegyzése 1840. 56–58. a nyugati határszéltől Moldváig sok változatban került elő. Külföld: franciák, piemonti olaszok, elzászi németek, dánok, svédek, cseh–morvák, szlovákok, lengyelek, ukránok, beloruszok, litvánok, délszlávok és bolgárok ismerik. Középkori francia telepeseinktől átvett ballada.
59. Gy: Molnár Antal. Elterjedés: Szeged környéke, Erdély és Moldva (ritka). Külföld: francia, szlovák, morva változat. Középkori francia telepeseink hozták.
60. E: 65 éves asszony. Gy: Kodály 1910. Elterjedés: székelyek közt (ritka). Csak magyarok ismerik.
61. Gy: Kanyaró Ferenc. Egyetlen, dallamtalan följegyzés. Külföldön franciák ismernek valami hasonlót két homályos változatban. A nagy sebek feltűnnek portugál, spanyol és horvát balladákban. Nálunk is, a franciáknál is a ballada végső elkopása állapotában került elő.

62. E: 60 éves asszony. Gy: Kodály 1912. Elterjedés: az egész magyar nyelvterületen. Külföldön német, holland, görög, aromun és bolgár párhuzamai vannak. Egyező részletek franciáknál, olaszoknál, portugáloknál vannak. Két francia balladát olvasztottunk egybe, az egyik már csak következtethető.
63. Gy: Szini Árpád. Elterjedés: Alföld, palócok, Erdélyben ritka. Külföldön: szlovák, morva változat. Eredeti magyar ballada. Lehet későbbi keletkezésű is.
64. Gy: Kriza János 1882 előtt. Elterjedés: Székelyföld (nagyon ritka). Külföld: angol, dán (távoli német), olasz, szlovák, horvát. Az angollal szoros szövegegyezések kötik össze, de tőlük nem kerülhetett hozzánk. Egy elveszett francia balladáról lehet szó, ami nálunk máig fennmaradt.
65. Gy: Szini Péter. Egyetlen dallamtalan följegyzése van. Az előző ballada elváltozása.
66. E: 18 éves lány. Gy: Kodály Zoltánné 1917. Egyetlen változat. Külföldön délszlávok, köztük élő (gottschei) németek és szlovákok ismerik. Magyar alakulás az előző – 64–65. – balladák témájából.
67. E: 21 éves lány és 76 éves asszony. Gy: Kodály 1916. Elterjedés: Vas megyétől Udvarhely megyéig. Külföldön nem ismerik. Lehet középkori is, újkori is.
68. E: 63 éves asszony. Gy: Berze Nagy János 1933. Elterjedése: Dunántúl, Nógrád és Bács megye. Külföldön franciák ismerik. Középkori francia átvétel. A fej és láb mellett felsütő nap és hold motívumát keleti hagyományainkból illesztettük bele.
69. Gy: Káldy Imre 1906. Alig néhány változatban ismert. Külföld: csak hasonló témák más fogalmazásban franciáknál, olaszoknál. Középkori magyar ballada.
70. E: három 19–26 éves férfi. Gy: Lajtha László 1940. Legkorábbi följegyzése XVIII. századi kéziratban. Az egész nyelvterületen ismerik. Valószínűleg középkori, eredeti magyar ballada.

71. E: 72 éves férfi. Gy: Kodály 1922. Elterjedés: a teljes magyar nyelvterület. Külföldön ismeretlen. Nálunk keletkezett a XIV–XIX. század közt bármikor.
72. E: asszony. Gy: Lajtha László 1914. Egyetlen változatból ismert töredék. II. Rákóczi György lengyelországi háborújának (1657) költői emléke. Ismeretlen történeti ének népi változata.
73. Gy: Pálóczi Horváth Ádám följegyzése (1813 előtt). Más korai följegyzését is ismerjük. Eredetileg Rákóczi Lászlóról szólt, aki 1662-ben vagy 1664-ben elesett Várad kapujában, mikor csellel vissza akarta foglalni, de katonái rabolni kezdtek, s a törökök levágták őket, a vezért pedig foglyul ejtették. Balladás stílusban átalakult történeti ének.
74. Gy: Gálfi Sándor 1830. Két változata ismert Udvarhely megyéből. Musaeus IV. században írt Hero és Leander című művéből alakult nálunk is, mint francia, olasz, spanyol, katalán, holland, német, dán, svéd, finn változatai is. Talán csak vend, morva, szlovén és ukrán változatai átvételek magyarból, illetve németből. A magyar változat az irodalmi előzményből a XIV–XVII. század közt bármikor keletkezhetett.
75. E: három fiatal lány. Gy: Kodály 1916. Elterjedés: Veszprém, Nyitra, Bars, Maros-Torda, Beszterce-Naszód és Udvarhely megye. Néhány változata létezik. Valószínűleg házasságtörésről vagy szüzességét elvesztő lányról szól. Csak magyarok ismerik valószínűleg a középkor óta.
76. E: Demse Dávidné 59 éves klézsei asszony, áttelepült Egyházaskozárra, Baranya megyébe. Gy: Domokos Pál Péter. Csak Moldvában ismeretes. Átvétel az egyik legszebb román balladából.
77. Gy: Szabó Samu 1872 előtt. Egyetlen, dallamtalan följegyzése van. Átmeneti típus későbbi rabballadákhoz.

78. E: 60 éves asszony. Gy: Kodály 1912. Legkorábbi följegyzése 1848. Csak stílusa és régisége alapján tartozik balladáinkhoz. Nyitrából, a Pest megyei Bogyiszlóról és Délkelet-Erdélyből került elő. A középkori irodalom „certamen" (= versengés) műfajának népi változata. (Abból más népek is alkottak más tartalmú „vetélkedéseket".)
79. E: 38 éves asszony. Gy: Kodály 1914. Legkorábbi följegyzése a Szentsey-daloskönyvben, 1705–10 közt. Elterjedés: az egész nyelvterületen a bukovinai székelyekig, de Moldva kivételével. Ritka. Külföldön: francia, spanyol, olasz, német, dán, szlovén, szerb–horvát, bolgár, szlovák, morva, ukrán. A magyar közelebb van a némethez, mint a franciához.
80. Gy: Bartók 1907.
81. Gyűjtötte Bartók. 80–81.: főleg Erdélyben és Moldvában él, de előkerült a nyelvterület egyéb részein is. Késői leszármazottja az ősi siratónak, amit még az obi-ugorok és török népek is a halott ajkára adva fogalmaznak meg, s a kántori hagyományt követve még Csokonai is így fogalmazta a „maga a sirató" részt a „Lélek halhatatlansága" című temetési énekében.
82. Gy: Kriza János. Legkorábbi följegyzése 1852. Csak Erdélyből és Moldvából ismerjük. Külföldön közvetlen megfelelőjéről nem tudunk, hasonló jellegű énekek németeknél, dánoknál találhatók. Stílusa balladás, tartalma szerint legenda.
83. Gy: Bartalus 1875 előtt. Betyárballada a XIX. századból.
84. E: 53 éves férfi. Gy: Tary László. XIX. századi betyárballada.
85. Gy: Kálmány Lajos 1878. XIX. századi betyárballada.
86. E: 50 éves férfi. Gy: Vásárhelyi Zoltán. XIX. századi betyárballada.
87. E: 23 éves férfi. Gy: Péczely Attila 1942. Új betyárballada.
88. Gy: Pollák Miksa. Új betyárballada.
89. Gy: Bartók 1906.

90. E: 70 éves férfi. Gy: Andrásfalvy–Martin–Pesovár Ferenc 1961.
91. E: 60 éves férfi. Gy: Maácz László 1958.
92. Gy: Kálmány Lajos. 89–92.: rabénekek. A XIX. század végéről. Stílusuk a balladákéval rokonságot mutat.
93. Gy: Csanádi Imre. Az egész nyelvterületen igen népszerű Moldva kivételével. A XIX. században alakult balladák legszebbike.

A 4. és 59. dallam egyes versszakaiban vannak a többinél hosszabb sorok is. A népénekesek ezeket hangismétléssel vagy apró változtatásokkal éneklik. Kíséreljék meg ugyanezt a kottáról éneklők is.

A balladákat a következő csoportosításban adjuk az olvasónak.

I. Házasság kényszerítése, tiltása: 1–10.
II. Szerelem büntetése: 11–15.
III. Házasságtörés: 16–22.
IV. Szerelmi erőszak: 23–26.
V. Szerelmi bosszú: 27–28.
VI. Rossz szerelem: 29–31.
VII. Sikeres szerelem: 32–38.
VIII. Hűség-hűtlenség: 39–45.
IX. Családtag szívtelensége: 46–64.
X. Gazdag–szegény ellentét: 65–69.
XI. Balladaszerű énekek: 70–80.
XII. Új balladák: 81–93.

Utószó

A ballada a XVIII. század végén és a XIX. században volt nagy fölfedezése az európai értelmiségnek. A parasztság hagyományában élő, különleges, ismeretlen műfaj szinte elbűvölte sajátságos szépségével az irodalom híveit. Addig ez jóformán teljesen ismeretlen volt – ha tudtak is itt-ott valamit a falun élő fiatal értelmiségiek, hallottak is valamit a felszínen élő darabokból, ez sosem vált általános ismeretté; a legmélyben élő, a műfaj remekeit jelentő darabokat azok sem ismerték. A fölfedezés után egyre-másra kezdték kutatni, gyűjteni Európa népei – egymás példáján felbuzdulva –, s egyszerre kiderült, hogy Európa parasztsága valami teljesen új, addig nem ismert szépséget őrzött, ami föllelkesítette az írókat s általuk az olvasók széles körét.

Pedig már volt egyszer korábban is egy ilyen fölfedezés: a kutatók rábukkantak balladaföljegyzésekre a XIV. század végéről – ezek ritkák –, majd a XV. és főleg a XVI. századból – ezek már nagyobb számban kerültek elő. Tehát már akkor is felfigyeltek a műveltek, az írásos kultúrában élők az akkori szájhagyományos kultúra nagyszerű teljesítményére. De ez hamarosan feledésbe merült, s a XIX. századi érdeklődésnek kellett újra kiásnia a feledésből ezeket az egykori írásos tanújeleit a korábbi figyelemnek, egyszersmind bizonyítékait a ballada sokkal korábbi létezésének.

A legkorábbi, nagyon ritka, XIV. század végi francia följegyzések ugyanis azt bizonyítják, hogy a műfajnak már valamivel előbb, a XIV. században ki kellett alakulnia, hiszen „divatának" csak azután lehetett létrejönnie, amikor már egy ideig élt, és a felsőbb körök is felfigyelhettek rá. Ezeknek a régi följegyzéseknek köszönhetjük tehát, hogy kialakulásának ideje egyre biztosabbá vált a kutatók körében.

A népek egymás után sorra feltárták saját balladakincsüket, s kiderült, hogy egész Európa ismeri, legalábbis nyugaton és középen, ahol ez a műfaj teljesen egyeduralkodóvá vált,

Kelet-Európában viszont, főleg szerbeknél és románoknál együtt élt és keveredett is más, korábbi műfajokkal, s itt a ballada bizonyos módosulásokon is átment ennek következtében. A nyugati népek pedig kivándorlásaik folyamán magukkal vitték Észak- és Dél-Amerikába, Ausztráliába, sőt sokszor, gyarmataik révén, Afrikába, Ázsiába is.

Milyen tehát az a ballada, amely ilyen nagy hatást tett a népekre, írástudatlanokra és írástudókra egyaránt?

Lássuk először, milyen témákat dolgoz fel a műfaj. Vagyis hogy milyen érdeklődéssel válogat az élet jelenségei között, mit tart érdemesnek a feldolgozásra.

Mindenekelőtt feltűnő a szinte kizárólagos szerelmi téma. A szerelem, a házasság, ennek tiltása, megromlása vagy szabadsága adja a legtöbb és legdrámaibb ballada témáját. Egyik fő problémája balladáinknak és az európai népek többségének is: a házasság erőltetése. Vagyis a nem kívánt házasság kényszerítésének elítélése. Három balladánk is szól erről: a *Halva talált menyasszony*, a *Nászmenetben haldokló menyasszony* és a legdrámaibb: a *Halálra hurcolt menyasszony*. Mindegyikben a lány halállal vagy kínzás vállalásával is tiltakozik a szülők által ráerőszakolt, nem kívánt házasság ellen.

Ugyanebbe a gondolatkörbe tartozik a tiltott házasság témája is: mikor a fiatalok szeretik egymást, de a szülők nem engedik házasságukat; főleg, mert az egyik szegény, a másik gazdag. Egyik legszebb balladánknak ez a témája: a *Két kápolnavirág*-nak, amikor a gazdag fiú, aki nem veheti el szegény kedvesét, elmegy búsan vándorolni, útközben megtudja a vérbe borult kendőtől, hogy szeretője meghalt, hazatér, és utánahal kedvesének. De a kegyetlen anya még a sírjukból kinövő virágot is letépi, mire a halott megátkozza. Itt teljesen világos, hogy a ballada elítél: hogy lázadást jelez a szülői önkény ellen, ami akadályozza a gazdag fiút, hogy a szeretett szegény lányt feleségül vehesse. Vagyis egyszerre két dolog ellen tüntet a történet: a szülői hatalom ellen a szerelemben, és a szegény–gazdag ellentét kiéleződése ellen.

Ez a gazdagot elítélő szemlélet jelentkezik a *Szálláskereső Jézus* történetében is, ahol a gazdag nem fogadja be a kolduskent bekéredzkedő üdvözítőt, csak a falu szélén lakó szegény asszony, aki aztán megdicsőül a „koldus" feje felett felragyogó nap és hold fényében. De még a Kőműves Kelemen másról szóló történetében is feltűnik ez a szemlélet, amikor a befalazásról értesülő asszony azt veti oda a kőműveseknek: „De én azt jól tudom, hogy tik ugy ës tësztëk, Hogy embërt megöltök, avval pénzt kerestek!" Általában a gazdag, a jómódú mindig úgy van beállítva, mint akinek a szíve kemény, aki a szegényt lenézi és kegyetlen vele szemben. Így viselkedik a gazdag lány az őt próbára tevő, álruhás kolduskent jelentkező anyjával *A gazdag asszony anyja* balladában; börtönbe zárja, s mikor kiderül a valóság, anyja átkot mond gyermekére. Ugyanígy viselkedik a gazdag anya fel nem ismert gyermekeivel, akik török fogságból térnek haza kéregetőként: szintén fogságba veti őket, s mire kiderül minden, fia már halott. Vegyük még ide a *Házasuló királyfi* vidám történetét is, aki kocsisnak öltözve megy megkérni a gazdag bíró lányát és a szegény kosárkötő lányát, majd utána királyfiként, s az előzőleg őt visszautasító bírólányt most megszégyeníti, majd elveszi az akkor őt elfogadó szegény lányt.

Legszörnyűbb víziója a kényszerített házasság elítélőinek a *Zsivány felesége* balladája, amelyben a rablóhoz kényszerített asszony panaszából megtudjuk, kihez adták férjhez, s a férj – meghallva ezt a panaszt – az asszonnyal is végez, míg egy másik megoldásban az asszony kimagyarázkodik, majd elviszi férjét egykori családjához, akiket a rabló közben megölt, s ott ő áll bosszút férjén.

Mindez a sok „próba" és általában a gazdagok szívtelensége még saját (fel nem ismert) családtagjaikkal szemben is egyértelműen mutatja a balladaalkotó közösség véleményét: teljes elítélését a gazdagoknál tapasztalható szívtelenségnek. A gazdag–szegény ellentétben a szegények pártján áll az a társadalom, amely ezt a költészetet alkotta.

De nemcsak a szegény–gazdag ellentétben jelentkeznek problémák a családon belül: maga a család, a szülők viszonya gyermekeikhez is állandó témája ennek a költészetnek. A szeretet hiánya nemcsak a házasság kényszerében vagy tiltásában jelentkezhet. A *Szívtelen anya* ellenség elől menekülve inkább gyermekét teszi le – hagyja el –, semmint pénzes ládáját. (Itt ismét jelentkezik a gazdag ember kegyetlensége is.) Majd megbánva bűnét, hiába megy vissza fölvenni az elhagyottat, az vagy visszautasítja, vagy már meg is halt, vagy farkasok vették védelmükbe, hogy még kiáltóbb legyen az ellentét az anyai kegyetlenség és az állati jóság között.

Még inkább kiváltja a kritikát a mostohaanya viselkedése. A *Három árva* sorsát a fésülés nyomán lefolyó vér érzékelteti, amint anyjuk sírjánál panaszkodnak mostohájuk bánásmódjára. S idézhetjük még a *Megétetett János*-t is, a családon belüli ellentétekre.

De az a téma is a családanya hatalmának elítélése végett született, hogy az anya titkos szerelemből terhessé vált lányát kivégezteti, s a későn érkező szerető is csak öngyilkossá lehet koporsója fölött. Mindenesetre a családi hatalom és a szerelem szabadsága együtt szerepel ennek a balladának tanulságai között.

Persze, van rossz szerelem is, s azt a balladaközösség is elítéli. Ilyen például a házasságtörés: *Az elégetett házasságtörő* – egyik legdrámaibb, legszebb balladánk – a büntetést tartja helyesnek, s a házasságtörőt ítéli el. Nem ilyen egyértelmű az *Elcsalt menyecske* története: az urát elhagyó menyecske ugyan halálveszélybe kerül, s csak nagy szerencsével úszsa meg, hogy csábítója vele is végezzen. De végül hazatérhet és kibékülhet férjével. *A szaván kapott feleség* két változata viszont egyszer büntetést, egyszer pedig szabadulást és szeretőjével való egyesülést juttat a házasságtörőnek, tehát mindkét oldalról tudja nézni az ilyen kapcsolatot.

A kétségtelenül rossz szerelem, az erkölcstelen élet azonban csakis elítélést kaphat a balladában: *A háromszoros magzatgyilkos*, aki erkölcstelenségén felül még kisdedei elpusztítója is, természetesen megkapja büntetését.

A szerelmi bosszú, ha a kikosarazott szegény, a kikosarazó pedig gazdag, a balladaközösség számára igazságos tett. Így adja elő ezt a problémát a *Halálra táncoltatott lány* története. És természetesen elítéli az erőszakkal, hatalmi visszaéléssel megszerzett szerelmet is. Így a *Hajdúkkal útnak induló lány* esetében a hajdúk gonoszságát, még drámaibban a *Halálraítélt húga* a bírónak hatalmával való visszaélését, aki a bátyja életéért könyörgő lánytól szerelmi áldozatot követel, majd utána mégis kivégezteti bátyját. S itt is a közösség véleménye van kifejezve egy csodálatos átokban.

Hűtlenséget lehet komikusan is ábrázolni – persze így is azért elítélőleg. Így gúnyolja ki a *Rossz feleség* a haldokló, majd meg is haló férjéhez a táncból hazamenni nem akaró asszonyt.

És lehet a szerelmet problémamentesen, vidáman is ábrázolni, mint a *Csudahalott*-ban, ahol a szerető hiába csalogatja kedvesét csudamalom, csudatorony emelésével, végül halottnak tetteti magát, akkor már elengedi a lányt anyja halottnézni, s végre megölelhetik egymást a szeretők.

Látjuk tehát, hogy a szerelem mint legfőbb téma általában akadályaival, félelmes következményeivel jelenik meg a szövegekben, s csak ritkán mint két fiatal örömteli találkozásának, egyesülésének történetével. Vagyis itt társadalmi probléma. S két legfőbb társadalmi probéma kapcsolódik hozzá: a szegény–gazdag ellentét és a családfők korlátlan hatalma a fiatalok ellenében.

Nagy újság ez a korábbi népköltészeti elbeszélő műfajhoz, a hősénekhez képest, de legalább annyira más, új a korabeli műköltői epikához képest is. Amabban szerelem nincs is, csak a harc és az ellenségtől – a démoninak ábrázolt ellenségtől – való megszabadulás a téma; emebben van ugyan szerelem, de a kalandok a fontosabbak, aminek csak a végső kibonyolódása után egyesülnek a szeretők.

Itt azonban maga a szerelem a fontos, kalandok egyáltalán nincsenek, a szerelem a főtéma, mint társadalmi ügy, mint a társadalom ellentéteit megvilágító, azok közt jelentkező,

azoktól befolyásolt tényező. Tehát valami alapvetően más, mint a két említett epikai költészetben.

Mert társadalmi állásfoglalás. Éspedig fő kérdésekben, a legfontosabbnak tartott kérdésekben: szerelem – házasság, szülői hatalom gyermekeik életének meghatározásában, szegény–gazdag kiélezett ellentéte.

Egy ilyen határozott társadalmi tematika fölveti a kérdést: mi lehet az oka egy ilyen költészet kialakulásának. Valami változott a nép életében, ami létrehozta ezt a változást a korábbi elbeszélő műfajjal és az egykorú költői műfajjal szemben?

Kétségtelen, hogy abban a korban, amelyre a korai följegyzések mutatnak, sőt már valamivel korábban végbement egy nagy társadalmi változás a nyugati és a magyar parasztság életében is, amit a források alapján a történészek jól látnak: a korábbi kizárólagos társadalmi rendszer, a nagycsalád rendszere felbomlik: sok kis család apróbb parcellákon gazdálkodik a korábbi nagycsalád nagyobb, közös birtoka helyén. Vagyis felbomlik a több generációt egyesítő s a közös birtokból együtt élő nagycsalád! Amelyben természetesen a legidősebb családfő – apa, bátya – akarata és érdeke uralkodott anyagi vonatkozásban – ide tartozott az érdekházasságok kötése is –, lányai életét pedig a legfőbb családanya akarata irányította. Nyilván ez szűnt meg, amikor a fiatal házaspárok külön kis örökségükön önálló gazdálkodást – önálló életet kezdtek élni. Nyilván ennek a folyamatnak az érzelmi részét képviselik a balladai történetek, míg a történeti adatok csak a gazdasági folyamatot és következményeit árulják el. Vagyis itt egy társadalmi átalakulásnak a kifejezését kapjuk, pontosabban annak az előző állapotnak elítélését, amiből ez az új állapot létrejött.

Nemigen tudok az irodalomtörténetből ilyen világos váltásra példát mutatni, amikor a költői tematika ennyire világosan kifejezné a társadalmi átalakulás mögött meghúzódó társadalmi magatartást. Ilyet a nép *egész közösségében alakuló* költészet, a „mindenki költészete'' tudott csak produkálni.

Láttuk tehát a témákat és azt, hogy ez mit árul el a népköltészet életében. Lássuk ezután, mit árul el a *stílus*, a „mit" után a „hogyan".

Legfeltűnőbb sajátsága ennek a stílusnak a rövidség. Akár a hősénekkel hasonlítjuk össze, amelynek előadása néha több estén át is tartott folytatólagosan, és legfőbb tulajdonsága volt – már kifejlődött, késői formájában – a részletezés és a hosszú előadás. Ugyanez jellemző a korabeli műköltői epikára is. Ugyanakkor a balladák leghosszabb változatai is legföljebb 100–120 sorra terjednek ki, de döntő többségük 50–70 sorban foglalja össze az eseményeket, a vidám, tréfás szövegek pedig 20–40 sorban is el tudják mondani a lényeget. Vagyis a ballada legfontosabb tulajdonsága a tömörség, rövidség. Hiszen úgyszólván csak a drámai összeütközést adja elő, az előzményeket szinte csak pár sorban, s az is már előrevetíti a készülő katasztrófát. Az odavezető út is kihagyásokkal, a legfontosabb dolgokra leszűkítve van elmondva, s a ballada drámai tempóban száguld a végső megoldás felé. Csak annyit árul el mindenből, ami a megértéshez szükséges, mert igazi „tartalma" a befejezés, a drámai csúcs, a ballada „értelme".

És csak azokat a dolgokat „részletezi", helyesebben jeleníti meg, amelyeket lényegesnek tart: a lelkiállapotok festését s az összeütközés fontos elemeit. Gondoljunk az egyik legdrámaibb ballada felépítésére: az *Elégetett házasságtörő*-re. Az elején már meghalljuk a problémát a gyermek figyelmeztető szavából: hogy anyja Barcsait szereti. Az asszony elkeni a dolgot, a férfit elküldi, de annak eszébe jut gyermeke szava, s visszatér házába. Mindez a tragikumot előre jelző rész 14 sorban van elmondva. Ezután következik az ajtónyitás kérése és az asszony naiv, hihetetlen, de lélektanilag nagyon is indokolt és jellemző próbálkozása a halogatásra. Végül néhány sor mondja el a láda kinyitását, Barcsai megölését, és bekövetkezik a ballada csúcspontja: az asszonynak föltett három választási lehetőség, majd az elégetésre kiadott parancs, amiből lefolyik előttünk a rettenetes cselekmény.

Az egész 55 sorból, amiben ez a ballada el van beszélve, 40 sort tesz ki, tehát a túlnyomó részét, az ajtónyitás halogatása, a csábító megölése és az asszony elégetése. Hallatlan tömörítés!

De nem csak ebben a tömörítésben van a ballada drámaisága. Igazában drámai abban is, hogy szinte csak a szereplők szavaiból tudunk meg mindent. Alig van benne elbeszélő fogalmazás. Az előbbi Barcsai-történetben csak 11 sor mond el valamit, a többi 44 mind a szereplők szájából hangzik el. De van olyan balladánk is, szintén a legszebbek közül való, amelyben egyetlen elbeszélő sor sem hangzik el a szövegben: a *Zsivány felesége* dunántúli változatában. Itt az, hogy mi történik, vagy mi történt előzőleg, csak a szereplők szájából hangzik el: az asszony panaszából tudjuk meg, hogy gyilkos rablóhoz adták férjhez, a férj felelősségre vonásából és az arra adott kitérő feleletből nemcsak az asszony védekezése alakul ki, hanem ekkor tudja elcsábítani férjét családi otthonába. Az utazás a férfi gyanakodó kérdéseiből és az asszony kitérő válaszaiból alakul ki szemünk előtt, s a férj kivégzését, egyúttal az előzményt, családtagjai legyilkolását itt is az asszony parancsából tudjuk meg, aki most bosszút tud állani, és kivégezteti a rabló férjet. Ezt a balladát nemcsak szavalni lehet, elmondhatná két „szereplő" is, aki mint drámai jelenetet adná elő.

De még a tréfás balladák is a kérdés-felelet vagy párbeszédes bekéredzkedés formájában fogalmazzák meg az előttünk szinte lejátszódó jelenetet, mint a *Rossz feleség* vagy a *Sírdogáló János*. S a legvégletesebb megoldás a *Kétféle menyasszony*, aki egymaga mondja el a maga és nénje különböző házasságának jeleneteit, ellentétbe állítva annak sorsával a magáét.

Mindenképpen az a ballada sajátos tulajdonsága, hogy nem elbeszél, hanem *megjelenít*. – Ezért annyira hatásos.

Minden költészet többet ad, mint a puszta valóságot. Valamit hozzáad, „stilizálja" a valóságot. Ahogy a karikaturista eltúlozza a látott arcot: amely még felismerhetően ugyanaz, de bizonyos vonásai túlozva vannak, ki vannak emelve,

valami cél érdekében. Nos hát, ha nem karikatúrát ad is valami művészet, akkor is valamit kiemel a valóságból, valamit eltúloz, valamiben többet ad, mint ami a valóságban előfordul.

A ballada közössége nagyon értette ezt a költői „kötelezettséget": mindig túlozza azt a vonást, amit ki akar emelni, aminek érdekében az a téma, az a ballada megszületett. Így túlozza el a *Kétféle menyasszony* az ellentétet a szegény pásztor és a gazdag szabó menyasszonyának sorsa közt: senkit sem etetnek disznóvályúból, még a legszegényebbet sem. Mégsem ütközünk meg rajta, mert itt az ellentét túlzásával találkozunk, s az ellentétet reálisnak érezzük, a túlzás csak még fokozza az ellentét hatását. Mikor a *Zsivány felesége* viszi egykori otthonába a megbosszulandó férjet, az erdőben még a madárkák is hallgatnak: ilyen a valóságban persze nincs, de nagyon is alkalmas a feszültség fokozására: valami szokatlan félelmes éreztetésére. A halottak sem szoktak megszólalni a valóságban, annál többször a balladában: a *Két kápolnavirág*-ban a menyasszony is kiszól a víz alól, s a fiú is megátkozza anyját mint leszakított virág a ballada végén. De ez szükséges, mert lélektanilag igaz. Talán még ennél is messzebb megy a valóság határán túlra a *Szívtelen anya* moldvai változata, ahol farkasok veszik védelmükbe a letett gyermeket. Értelme: még a farkasok is jobbak, mint az az anya, aki a pénzét akarja megmenteni, nem a saját gyermekét. Az sem a valóság megjelenítése, amikor a fiú keblében kígyóval megy családtagjaihoz sorba, kérvén, hogy segítsenek rajta, mert itt is csak az a lényeges: ki akar segíteni az esetleges veszély vállalása árán is: a családtagok vagy a szerető. Érezzük, hogy maga a kitalált veszély csak próba, az tehát lehet nem valóságos; igazi valóság csak az, amit a próba megmutat: hogy ki segít és ki nem.

S csak a megdicsőülés jele, nem valóságot akar megjeleníteni az a nap és hold, amely feljön a *Szálláskereső Jézus* feje mellett, amikor a szegény asszony befogadta – hogy szembeállítsa a gazdaggal, és jutalmat adjon a könyörületes szegénynek.

Vagyis hajlandók vagyunk a „lényegesért" elfogadni a nem valóságos „lényegtelent", a tanulságért a valóság határainak ilyen nagyfokú átlépését.

Gyakori fogása a balladának, hogy valamit hármas fokozatban jelenít meg. A *Halálra hurcolt menyasszony* fokozatos haldoklását vagy a *Halálra táncoltatott lány* állapotának fokozatos romlását. Ez sem a valóság mindennapi jelenete, hiszen általában nem három fokozatban tapasztaljuk az ilyen folyamatos jelenségeket, mint az erő elfogyása, haldoklás, az ellenállás megtörése. Mégis nagyon hatásos ez a hármasság, mert ez bennünk él, mint a kerek teljességnek valamiféle kifejezése. A fokozatosság és a harmadiknál a csúcs: ez itt a lényeg, s ezt igen hatásosnak érezzük – éppen azért, mert nem a valóság egyszerű érzékelése, hanem lélektani hatásra épített „megmutatás", kiemelés, költői fogás.

Vagyis tulajdonképpen stílusbeli fogás. Ezzel eljutottunk a ballada költői stílusának kérdéséhez. Amire szintén csak az a legfőbb jellemző, hogy túlmegy a valóság határán, felülemelkedik a mindennapi „valóság" határán. Mikor a nem kívánt férjhez erőszakolt lány halni vágyását önti szavakba, nem egy bármikor hallható jajgatást hallunk, hanem a költészet magasában egyetlen kiemelkedő szereplő szájára adott siratást: „Ruháim, ruháim szegrül lehulljatok, Szegrül lehulljatok, földre boruljatok. Lássa az én bátyám, hogy éngem gyászoltok!" „Virágim, virágim, tőbül hervadjatok, Tőbül hervadjatok, földre boruljatok! Lássa az én bátyám, hogy engem gyászoltok!" Vagy akár a másik változatot halljuk: „Nem hallottam hírit, édes testvérbátyám! Adjon Isten nekem inkább víg vacsorát. Víg vacsora után könnyű betegséget, Szép piros hajnalban világból kimulást."

Csodálatosan tudja a ballada megjeleníteni a megzavarodott lelkiállapotot. Mikor a férj követeli a láda kulcsát, amelyben el van rejtve Barcsai, a vetélytárs, milyen „valóságos" az a naiv mentegetőzés, amit a valóságban bizonyára senki sem mondott volna így: „Nem adom, nem adom a nagy láda kólcsát: A szomszédba jártam, kerten átalhágtam. A

nagy láda kólcsát ottan elhullattam, – Hanem megtaláljuk szép piros hajnalkor, Szép piros hajnalkor, világos viradtkor!'' Ugyanilyen naiv-jellemző a *Szégyenbe esett lány* mentegetőzése, amikor anyja leleplezi, hogy szoknyája elöl rövidül, hátul hosszabbodik: „Szabó nem jól szabta, Varó nem jó varta, Ez a szobaleány Reám nem jól adta''. Hasonló a *Zsivány felesége* mentegetőzése, mikor férje faggatja, hogy miért sírt: „Nem sírtam, nem sírtam, én uram, én uram. Cserfa füstje fogta kökény-kék szememet, Annak lángja csapta piros két orcámat''.

Csodálatos, soha nem volt fogalmazást kapunk a szereplők átkaiban. Mikor *A gazdag asszony anyja* fölfedi kilétét, s gőgös, szívtelen lánya mentegeti magát, azt halljuk az anya szájából: „Vesse fël pokolszél a belső szobádat! Dűtse fël pokolszél első pohár borod!'' S talán még távolabb van a mindennapi valóságtól *A halálraítélt húga* átka, amellyel az őt kihasználó, bátyját mégis kivégző bíróra mondja ki a közösség ítéletét: „Mosdóvized vérré váljon, Töllőkendőd lángot hányjon...''.

A ballada szereplői többnyire a főúri rendet képviselik: hintón járnak, szolgáik, inasaik, szolgálólányaik vannak. Ennél több azonban nincs bennük az „urakból'', csak ha olyan a téma, hogy tiltják a szegénnyel való házasságot, mint a *Két kápolnavirág*-ban. Egyébként csupa olyan témában vannak megjelenítve, ami a parasztság életében is jelentkezik, vagy esetleg csakis az ő életükre jellemző. Miért választják akkor mégis a főurakat hőseiknek? Mert ez is az élet mindennapisága ellen van: a kiemeltek, az élen lévők legyenek a szereplők, akiken keresztül a maguk problémáit bemutatják. Ez is azt az igényt árulja el, hogy a ballada történeteit az élet magasába emeljék.

Ezt a „magasba emelést'' mutatja a fogalmazás számos sajátsága is. Balladáink nyelve nem egyszerűen versbe szedett paraszti beszéd. Egész sereg olyan fordulatot találunk bennük, amelyek szinte megütnek szokatlanságukkal.

„Szolgám, szolgálóim, ebem s kutyáim!'' – így oszt parancsot roppant gőgjében Nagy-Bihal Péterné úrnő-lánya. Mi ez? Nyelvtani tévedés? Aligha. De az is kétségtelen, hogy így nem mondaná senki, így a múltban sem beszéltek a parasztok. Az öreg Nagy-Bihalné ugyanott ekképpen átkozódik: „*Vesse fël* pokolszél a belső szobádat!'' – mint már idéztem. A két rab testvér azt kívánja a szívtelen anyának: „*Égje meg* a tüz gyenge gyócs ingedet!'' Fehér Anna egy másik átka: „Az az erdő, kibe vitték, most egyszerre *lemohanjék*'', vagyis egy sose volt szót vesz be a fogalmazásba. Ilyen a halott anya panasza, hogy a vére „elároklott'' s a három árvának pedig „*vérrel virágzik* a háta''. A nagy híres tolvaj oda van „*embert gyilkorolni*, sok ártatlan vérét vizen *eleresznyi*''.

Ezek a kifejezések nem az élőbeszédből szakadtak a balladaszövegekbe, s ebben a formában nem is élt velük soha senki. Ez a költészet nyelve. Roppant erőt, ódon ünnepélyességet lehelnek, megragadják a fantáziát, lenyűgöznek. Nyelvünk mesterei – akár Aranyra, akár Adyra hivatkozhatunk – ugyancsak éltek hasonló lehetőségekkel. Ők már tudatosan alkalmazták azt, amit a nép ösztönösen, immár ki tudja, mióta. Ösztönös felismerése van ezekben a kifejezésekben, hogy a költői nyelvnek, ha igazán hatni akar, többnek kell lennie a mindennapi, szürke beszédnyelvnél.

Ugyanezt a célt szolgálja egy másik gyakori költői „fogása'', hagyománya a népi balladastílusnak: a szórend merész átváltása, megcsavarása. „Nézz ki az ablakon, *mit látsz-e* alatta'', „Érettem *de soha ne vagdalkozzatok!*'', „Améknek idejön előbb felesége''. Még új balladában is előfordul: „Majd hajnal is lesz már, majd is megvirrad már''.

Végül azt is tudnunk kell, hogy a balladát mindig énekli a nép, akárcsak lírai dalait, sosem „mondja el'', még kevésbé olvassa. Dalolja, s evvel az ünnepélyes hangon megszólaló dallammal is a valóság fölött lebegteti, egyúttal lelassítja, jobban figyelmünkbe állítja az elhangzó szöveget.

Látjuk, a témaválasztástól a szereplőkön keresztül egészen a stílusig és a megszólaltatásig egy sajátos, valóság feletti,

önmagában egységes költészet ez, ami ugyanakkor mégis kifejezi – sőt jobban, sűrítettebben fejezi ki azt a világot, amit megítél, ami ellen tragikus pátosszal tiltakozik.

Nem életképek ezek, nem az életből vett pillanatfelvételek, hanem az élet elemeiből alkotott, sűrített *példázatok*, amelyek éppen ezért nyugodtan hagyhatják maguk mögött a valóságot, léphetnek túl annak határán a képzelet világába. Ott már megszólalhatnak a halottak, és kimondhatják a közösség véleményét, a történet tanulságát, ott már szólhatnak a szereplők a stílusnak olyan magasában, amire az ember csak legjobb pillanataiban tud felemelkedni.

Ezek a példázatok vajon egyszerre pattantak ki az agyakból mindenfelé, ahol a balladát megtalálták, vagy valahol először kialakultak, s onnan terjedtek el mindenfelé, ahol hasonló igény élt akkoriban a népi társadalomban? Ennek a kérdésnek eldöntésére az összehasonlító kutatás adja meg a feleletet. Át kell tekinteni a népek népköltészetét, össze kell hasonlítani a népek balladaanyagát, kikeresni a közöset, elválasztani a csak egy-egy nép által ismerttől, s ezekből a tényekből kell levonni a tanulságokat.

Ebből az áttekintésből kiderült, hogy vannak olyan balladák, amelyek sok nép hagyományában majdnem hasonlóan jelen vannak. Ez arra mutat, hogy a népek egymástól is átvettek költői alkotásokat, még ha természetesen saját nyelvükön újra meg is kellett fogalmazniuk őket. Itt mindjárt fölmerül a kérdés: melyik vett át melyiktől, melyik alkotta meg azokat először?

A legfeltűnőbb eredménye egy ilyen teljes áttekintésnek, hogy az európai népek balladáiban nagyon sokszor találunk egyezéseket a francia balladákkal. Legtöbb ilyen található az olaszoknál: ötvenhárom darabról mutatható ki, hogy egyezik francia balladával (száztizenhat összes darab közül). Ezek közt olyan is van, ahol a szöveg egyenesen francia eredetre utal. Például amikor a hősnő, akit angolhoz adnak férjhez, azt mondja: „Hogy fogok angolul beszélni, aki franciának születtem?" – ilyet eredeti olasz szövegben nem lehetne találni.

Emellett számos olyan elváltozás jelentkezik ezekben a franciákkal egyező szövegekben, ami gyengébb megoldás, nem illik annyira az összefüggésbe, mint ahogy az a franciában található. Vagyis „romlás", amikor az átvevő változtatása nem bizonyult sikeresnek. Vagyis az olaszokkal szemben a francia bizonyul „eredetinek". Ugyanez állapítható meg az ibériai – portugál–spanyol–katalán – szövegekre. Itt mintegy huszonöt szövegről lehet kimutatni ugyanezt. (Ezt az anyagot kevésbé tudtam megismerni, nincsenek összkiadásaik.) Az angoloknál huszonnyolc balladáról derült ki, hogy meglévő – vagy elveszett, de az összehasonlításból kikövetkeztethető francia balladák átvétele. Dánoknak huszonhat, németeknek huszonhárom, nekünk magyaroknak huszonkilenc szövegünkről lehet ugyanezt kimutatni. Kelet-európai népeknél is megtalálhatók az ilyen eredetű szövegek, de ott – csehek, szlovákok, lengyelek, délszlávok között – csak olyanok fordulnak elő, amelyek magyaroknál is megvannak, s ugyancsak mutatják az elváltozások, hogy a magyarok balladáit ismerték meg, változtatták el, és adták tovább szomszédaiknak.

Mindez arra mutat, hogy francia területen alakult ki először a ballada, tőlük ismerték meg szomszédaik, vettek át tőlük – némi változtatással szövegeket, majd azok mintájára alkottak újakat, vagyis már teljesen „saját" darabokat. De miként jutott el a franciák termése a magyarokhoz? Hiszen nem vagyunk szomszédosak velük. A németeken át jutott el talán hozzánk a francia teljesítmény? Az a meglepő, hogy egyáltalán nem német közvetítéssel érkeztek hozzánk ezek a témák, hanem közvetlenül franciáktól. Sőt van olyan eset is, amikor csak franciáknál és magyaroknál ismeretes egy téma, mint például a *Szálláskereső Jézus* esetében. Ha pedig a németeknél is megvan a ballada, vagy annyira különbözik a miénktől, a mienk pedig annyira közel van a franciához, hogy kétségtelen nálunk a nem német, hanem közvetlen francia kölcsönzés. Máskor meg még az is emellett szól, hogy németeknél csak a francia határ mellett él a szöveg, a franciához közeli megfo-

galmazásban, és a mi határunk mellett – de ott a mi fogalmazásunkhoz közeli formában. Vagyis kétfelől vették át, s közben nagy területen teljesen hiányzik.

Hogy lehet elképzelni a magyarok közvetlen francia átvételeit, két ilyen távoli nép közt hogy lehetséges érintkezés?

Itt tudnunk kell, hogy a középkorban tele volt a magyar föld francia (vallon) telepesekkel. (Lásd a mellékelt térképet.) Akkoriban minden latin eredetű nyelvet, népet *olasz*-nak neveztek a magyarok, s így a francia-vallon telepesfalvakat is „Olaszi"-nak nevezték. De nemcsak ez a név volt a magyarországi franciákra utaló nyom: forrásaink bőven szóltak ezekről a franciákról, akik főleg Eger vidékén, a Szepességben és Sárospatak környékén éltek nagyobb tömegben egymás mellett. De szerteszét az országban a Dunántúltól Erdélyig mindenütt megvolt a nyomuk adatainkban. Ezek a köztünk élő és egykorú adatok szerint kétnyelvű franciák közvetítették hozzánk az anyaországban kialakult új költészeti eredményeket.

Ezt annál inkább megtehették, mert nem voltak „elszakadva" az anyaországtól, sűrű érintkezésben álltak egykori hazájukkal. Így például évenként rendszeres zarándoklatokat tartottak a középkorban még francia lakosságú Aachenbe, ahová magyarok is nagy tömegben csatlakoztak hozzájuk. Ezeknek a zarándoklatoknak az eredménye, hogy Nagy Lajos Aachenben külön kápolnát emelt a magyarországi zarándokok számára, amelynek csodálatosan gazdag, díszes felszereléséből máig ki vannak állítva darabok az ottani múzeumban.

Képzeljük el, micsoda éneklés folyt egy ilyen zarándoklaton, persze főleg egyházi énekekkel. De nem kizárólagosan. Az ott találkozó franciák bizonyára új világi dalokat is sűrűn tanultak meg rokonaiktól, és hozták haza magukkal Magyarországra. A magyarok meg talán szintén már ott, aacheni találkozásuk hatása alatt kérdezgették francia honfitársaikat a tanult-hallott új darabokról, de idehaza végleg megtanulhatták tőlük az új szerzeményeket. Vagyis a nép közt kialakult új

balladaköltészet szinte egyidejűleg francia földi kialakulásával megjelenhetett Magyarországon is, a magyarok közt is. És magyaroktól – de a köztünk lakó franciáktól közvetlenül is továbbkerülhetett a velünk élő nemzetiségekhez is, onnan pedig tovább távolabbi kelet-európai tájakig.

Sőt Nyugatra is. Már az előbb említett példa is arra vall, hogy németek is átvettek tőlünk francia eredetű és általunk átalakított balladát. Volt azonban olyan is, amely messzebb eljutott német területre, sőt túl azon is holland és dán területre: az *Elcsalt menyecske*, amit mi franciáktól vettünk át, de új – vagyis régi, honfoglalás előtti – jelenettel kibővítve adtunk tovább, hogy ilyen messzire eljusson vándorlásában.

Lássunk néhány példát. Elsőnek olyat, ahol a francia eredetit a magyarok megváltoztatták, mégis világos az összefüggés: a *Halálra hurcolt menyasszony*-t. A magyar ballada témája a férjhez kényszerített lány vonakodása, hogy elismerje „kedves hites párjának" a nem kívánt vőlegényt. A francia tartalma a következő: Marianson gyűrűjéről udvarlója másolatot készített a férj távollétében, s ennek felmutatásával féltékennyé teszi a férjet. Őrjöngve lovagol haza a férfi, s mikor felesége újszülött gyermekét nyújtja felé, földhöz csapja. Innen kezdve a következőképpen folytatódik az egyik szöveg. „Hajánál fogva megragadta, s lova farkához kötözte. Hurcolta Párizstól Saint-Denis-ig. Nem volt ott sövény, se csipkebokor, amelyen ne lett volna Marianson vére. Szép Renaud-m, édes szerelmem, álljunk meg itt egy kissé. – Ha meg is állok, nem temiattad, hanem lovamért, amely elfáradt. Mondd, szajha, hol van három gyűrűd?" Ekkor kiderül a tévedés. „Marianson, nemes úrnőm, mit adjak, hogy meggyógyulj? Kell-e kenyér, kell-e bor, Selyemvászon lepedő?" (Egy másik variánsban: „Leölök libát, kappant, hadd gyógyuljon tőle Marianson.") „Nem kell se kenyér, se bor, se selyemvászon lepedő. Csak egy tű kell és cérna, meg egy vászon szemfedőnek."

A szövegszerű egyezés kétségtelen annak ellenére, hogy a történet maga nagyon eltérő. A magyar ballada a kérdéses

ponttól kezdve minden mozzanatában egyezik valamiképp a franciával. A ló farkához kötés, a bokrokról tüskékre hurcolás, majd a kérlelés, hogy álljon meg – ezt a magyarok hármas fokozással igen feszültté teszik –, a megállás, amikor kiderül, hogy fölösleges volt – nálunk fölöslegessé vált – a kínzás, mindenképpen itt kezdődik a férfi igyekezete, hogy megmentse a haláltól; a kérdés, hogy mit enne-inna, sőt még a szárnyasokkal való kínálás is azonos, csak a magyar stilizáltabb, végül a nő halálra utaló szavai. Nyilvánvaló, hogy az elmondott rész a ballada lényege, amit a magyarok a sokféleképp fejlesztett „kényszerített menyasszony" történetével vezettek be.

De a francia ballada változatlan formában maradt fenn az átvevő olaszoknál Piemontban (a svájci francia nyelvterület szomszédságában). Ott még a francia név is megmaradt Mariansun formában, valamint a francia helynevek: a vetélytárs Lyontól Párizsig keresi a férjet. Csak az olaszok bővebben részletezik az előtörténetet – ez általános szokásuk az átvevőknek –, és a ló farkához kötött asszonnyal a férj kétszer kerüli meg a palotát.

Átvették a történetet a franciáktól a dánok is. Itt is megváltozik az előtörténet: a visszautasított kérő bosszúból köti ló farkához a lányt, de azután a történet részletei ugyanúgy egyeznek a franciával, mint nálunk és az olaszoknál. Jellemző itt még az átvevők eljárására, hogy utótörténetet is költöttek az eredetihez, ahol a bosszúálló is meghal a lány után, s jóval hosszabb lesz a ballada, mint az eredeti, ami világosan csak a francia lehet.

Lássunk azonban egy olyan példát is, ahol nincs francia eredeti – valószínűleg már feledésbe merült az idők folyamán –, de kikövetkeztethető az átvevők változataiból. A *Szégyenbe esett lány* a példa. Ennek portugál, spanyol, katalán, angol, német – és természetesen magyar – változatai vannak. Már a magyar balladában szereplő nevek: Angoli Borbála és Londonvári Dorka is francia előképre mutatnak. Mert az ilyen „idegenföldi" szereplőket általában a szomszédos népek kö-

réből választják az énekesek: nálunk németet vagy törököt, Moldvában lengyelt, franciáknál pedig vagy spanyolt vagy angolt.

Németeknél a történet teljesen megfelelően csak egy olyan balladában szerepel, amely a Rajna-vidék három pontján, tehát a francia határ mentén került csak elő. Két másik balladában pedig – amelyek jobban el vannak terjedve – csak egy motívum, a szoknyarövidülés szerepel más történetbe ágyazva. Ez viszont hiányzik az előbbiből, ahol a történet egésze egyezik a franciával – természetesen kisebb eltérésekkel, például, hogy itt a végén sikerül a szeretőnek életben megmenteni kedvesét a kivégzés előtt.

Az angol ballada hősnőjét sokan kérik hiába, végül bevallja bátyjának, hogy állapotos egy lovagtól. Ki akarják végeztetni a szülei. „Hol van egy fiú, ki elvinné levelem!" – kiáltja a lány, amit egy apród vállal. A szerető itt is azonnal nyergeltet, és vágtat megmenteni kedvesét, de már későn érkezik, s csak bosszút tud állni az egész családon. Itt egy változat még őrzi a szoknyarövidülés emlékét is: bátyja kérdezi a lányt, „mi történt ruháddal, amely egykor oly bő volt?". Vagyis a nálunk teljesebben őrzött motívum emléke él angoloknál is.

Még közelebbi vonásokat találunk változatunkhoz a spanyol–portugál balladában. Azt többféle előtörténet vezeti be: szó van a szerelmesek együtt töltött éjszakájáról, máshol a fiú fogad, hogy elcsábítja a lányt, sőt van olyan szöveg is, ahol a lány forrásvíztől esik teherbe, ami nem illik össze a továbbiakkal – tehát világosan utólagos változtatás. Ahol mindez elmarad – mert olyan változatok is vannak –, ott azonnal a ruharövidüléssel kezdődik a cselekmény. S itt már a lány védekezése is következik: a szabók rontották el. Előhívják a szabókat, akik egymásra bámulnak és mondják: „Nincs itt semmi baja a szoknyának, kilenc hónap múlva leér a földig". Az apa készíttet a máglyát. A lány itt is apróddal küld levelet kedvesének. „Ha alszik, ébresszétek fel, ha ébren találjátok, azonnal nyújtsd át" vagy „Ha vacsoránál találjátok, állítsátok fel, ha sétál, azonnal nyújtsátok át neki" és hasonlók, akár a

magyar változatokban. Ezután következik az ibériai „toldás": a fiú barátnak öltözik, és jelentkezik a kivégzésnél meggyóntatni a lányt, azután megszökteti. Tehát itt is megváltoztatják a tragikus véget.

A magyar ballada együtt tartalmazza mindazt az elemet, ami külön-külön található az ibériai, angol és a három rajnai német változatban. Sőt a madárral küldött levél is közelebb áll az „eredetihez", ha meggondoljuk, hogy a madárral küldött levél milyen közhely a francia (akárcsak a magyar) népdalokban is.

Csakis egy már feledésbe merült egykori francia ballada ad magyarázatot a magyar ballada kapcsolataira. Mert ha ilyen nem lett volna, akkor a magyaroknak a német ballada mesevázát a távoli Rajna-vidékről kellett volna eltanulni, vagy a még távolabbi angoloktól, elhagyni belőle az előtörténetet, s mindjárt a szoknyarövidüléssel kezdeni, mint az ibériaiaknál, de egy másik német balladából átvett formulával, aztán ismét a spanyol–portugál szövegből venni a mentegetőzést, hogy a szabók rontották el, ugyancsak onnan venni az üzenetküldést: „ha ebéden éred, tedd a tányérjára" és hasonlókat. Azt hiszem, nyilvánvaló, hogy ez képtelenség. Egy (elveszett) francia ballada átvételével viszont mindez megmagyarázható, és az a sokféle változat a francia nyelvterület körül, amit ez a ballada és sok más társa tartalmaz. Mindez egyértelműen mutat egy francia központra, ahonnan a ballada minden irányban elterjedt a szomszédokhoz – és egy bizonyos „ugrással" – bevándorolt telepeseink révén – a nem szomszédos magyarokhoz.

A magyarok azután az itt hamar megjelenő műfajt tovább közvetítették a szomszédos népekhez Kelet-Európában, s itt ugyanolyan módszerrel, mint a vázolt összehasonlító eljárás, kimutatható, hogy mindegyiknél a magyar változat volt a kiindulás. (Esetleg közvetlenül a francia telepesek révén is hozzájuthattak – magyar közvetítés nélkül is – francia balladákhoz.)

Leszögezhetjük tehát, hogy a franciák – valószínűleg északfrancia, vallon területen – találták ki ezt a csodálatos műfajt, alakították ki első hatásos darabjait, és adták tovább a többi népeknek, akik saját problémáikra ismertek rá a bennük megfogalmazott összeütközésekben, katasztrófákban vagy kigúnyolt típusokban.

Ezek a korábban általam már jelzett társadalmi problémák a legkorábban és legélesebben az északfrancia (és németalföldi) területen jelentkeztek a történetkutatók adatai szerint; a XII–XIII. században már megjelennek, majd a XIV. században a többi európai népnél is kimutathatók. Nálunk is. Nem meglepő tehát, hogy ugyanekkor költői kifejezése is megjelenik ennek az általános társadalmi változásnak. Vagyis megszületik a népballada.

A „megszületés" időpontjára nemcsak a legkorábban följegyzett francia (és német) balladarészletek mutatnak (a XIV. század elején) és teljesen följegyzett francia balladák (a XIV. század végén), hanem azok az irodalmi szövegek is, amelyek átalakításából népballada született. Ilyen például egy XIII. századi francia divatos ének, a „Bele Aiglentine" („A szép Aiglentine"), amiből a *Szégyenbe esett lány*, Angoli Borbála története alakult. Bele Aiglentine szobájában ül és varr. Anyja nézi „nemes testét", és megállapítja, hogy lánya állapotos. Az nem tiltakozik, bevallja, hogy kitől terhes. Anyja erre rábeszéli, hogy menjen el kedveséhez, és intézze el az „ügyet". Ez meg is történik újabb elhálással, s a fiú végül elveszi a szép lányt.

A *Szégyenbe esett lány* Angoli Borbáláját is anyja leplezi le elöl rövidülő, hátul hosszabbodó szoknyájáról, de ez a lány annál inkább igyekszik naiv kibúvókkal leplezni állapotát. Az anya azonban nem olyan megértő, mint a főúri történetben, kivégezteti lányát. S a szerető, akit a lány csak üzenet útján tud elérni, már csak öngyilkos tud lenni megölt kedvese holtteste fölött.

A kissé ledér szerelmi jelenetből társadalmi felfogás ellen tiltakozó tragédia lett. Ballada lett. Népballada.

Természetesen nem minden ballada született valami irodalmi előzmény átalakításából. Születtek teljesen új, eredeti történetek is. De az ilyen „előzmények" egyrészt tájékoztatnak az alakulás idejére, viszont még jobban rávilágítanak az új műfaj lényegére s annak társadalmi hátterére.

Másfajta „előzményeket" is feldolgozott a nép balladává, különösen a magyar nép: előző, Keletről hozott hagyományait. Főleg hősénektörténeteket lerövidítve, vagy részleteket, stíluselemeket. *Az elégetett házasságtörő* és a *Szívtelen anya* szinte teljes egészükben lerövidített hősénektörténetet mondanak el balladai formában. Az elsőben a hűtlen asszony (és anya) küldi el a hőst kalandra, táltos lova figyelmeztetésére tér vissza – de itt kalandok következnek, meg is ölik, de táltosa feltámasztja –, majd következik a ládából előkerülő ellenfél megölése, majd az asszonyoknak feltett választási lehetőség – vadkancákat megfejni, amelyek összetapossák őket. A másodikban is – természetesen – ellenség elől menekül az asszony, akinek urát meg is ölték, s itt a farkasok védelme nem példázat, hanem egyszerűen csodás motívum.

De az *Elcsalt menyecske* fa alatti jelenete a „fejbenkereséssel" is több hősének döntő jelenete a „világfa" alatt, a *Szálláskereső Jézus*-nak is úgy jelenik meg a nap és hold a feje mellett, mint a hősénekek emberfeletti hősei fejénél, s az öngyilkos szerető szép mondása, hogy „Vérem a véreddel egy patakot folyjon...", Keleten a hősök barátságkötésének szokott formulája. Vagyis a középkori parasztság mindent beolvasztott a balladába, ami odaillett előző, odáig tovább élő hősének hagyományából. Sőt másból is: *A falba épített feleség* alapötlete, az építőáldozat, ami még Európában is kimutatható a XVII. században, a Kaukázusban kapott először költői megfogalmazást, amelyben szintén az állandóan leomló fal ellen határozzák el a kőművesek, és szövegrészletek egyezése bizonyítja az összefüggést a magyar változat és a kaukázusi szövegek között.

Ezek az „átdolgozások" is ugyanazt mutatják, mint a nyugati előzmények átalakításai: mennyire új szellemű műfaj született a középkor utolsó századaiban.

Ez az összehasonlítás is mutatja, milyen nagyszerű teljesítmény ez az új műfaj: mennyire általános emberi értékeket, magatartást fejez ki, tiltakozást valami rossz ellen, ugyanakkor, amikor egy időben és társadalmilag pontosan körülhatárolható problémakört és emberi magatartásokat rajzol meg rendkívül hatásosan.

Ezt a különleges hatású és az írásos kultúra műfajaitól annyira eltérő műfajt a népi kultúra, vagyis a *közösségi alkotás*, a „mindenki költészete" teremtette meg. Vagyis az a költészet, amit a hagyomány tart fenn, tehát az marad meg benne, ami mindenkinek tetszik, ami pedig egyéni probléma, nem mindenkinek közös gondja, az kimarad belőle. Ahogy kimarad a variálás folyamán minden nem jól eltalált fogalmazás, s a jobb variáló megoldás éli túl a gyengébbet. Így a továbbadás és variálás folyamán egyre szebbé, egyre hatásosabbá alakul az egyszeri ötlet, egyre jobban kifejezi a „mindenki" álláspontját, stílusa egyre jobban kielégíti a mindenki igényét. Így az idők folyamán egyre tökéletesedik, egyre szépül, s eléri azt a végleges megoldást, ami aztán csak kis részleteiben változik, de a lényeget már változatlanul őrzi mindaddig, amíg a szájhagyományos kultúra virágzik.

Ez a kultúra nálunk sajátos történelmi-társadalmi viszonyaink következtében a nyugati népeknél és különösen a franciáknál hosszabb ideig élt és tökéletesedett. A francia parasztság a fejlődés élén járva hamar eljutott a polgárosodásig, vagyis a szájhagyományos kultúra feladásáig – ezért haltak ki balladái nagyobb mértékben, mint a többi népé, s különösen mint nálunk.

De ezért, ennek a hosszú életű „variálásnak" következtében lettek a mi balladáink olyan különösen szépek, legtöbbjük olyan tökéletessé vált, amit éppen az összehasonlító kutatásnak lehetett megállapítania. Balladáink legszebb darabjai ennek következtében olyan szépséget jelentenek, ami a világirodalom legnagyobb értékei mellé helyezi őket.

Becsüljük meg tehát ennek megfelelően ezt a költészetet, és tartsuk nyilván a magyar irodalom legnagyobb értékei között.

TARTALOM

1. Zsivány felesége I. 5
2. Zsivány felesége II. 6
3. Két kápolnavirág I. 7
4. Két kápolnavirág II. 9
5. Halva talált menyasszony I. 11
6. Halva talált menyasszony II. 13
7. Nászmenetben haldokló menyasszony 14
8. Halálra hurcolt menyasszony 16
9. Pogány király leánya 18
10. Anyai átok 20
11. Szégyenbe esett lány I. 21
12. Szégyenbe esett lány II. 25
13. Szégyenbe esett lány III. 28
14. A szolgával szerelmeskedő lány 31
15. Este a guzsalyasba 33
16. Az elégetett házasságtörő I. 33
17. Az elégetett házasságtörő II. 35
18. Elcsalt menyecske I. 37
19. Elcsalt menyecske II. 40
20. A szaván kapott feleség I. 42
21. A szaván kapott feleség II. 44
22. Megcsalt férj 45
23. A hajdúkkal útnak induló lány 46
24. A halálraítélt húga 50
25. A törökrabolta lány 52
26. A katonák által elrabolt lány 54
27. Halálra táncoltatott lány I. 56
28. Halálra táncoltatott lány II. 60
29. Visszavitt menyasszony 63
30. A háromszoros magzatgyilkos 64
31. Gyáva szerető 66
32. Csudahalott 68
33. Sírdogáló János I. 73
34. Sírdogáló János II. 74

35. Révészek nótája 76
36. Szolga és asszonya 76
37. A gunaras lány I. 77
38. A gunaras lány II. 78
39. Cinegemadár 80
40. Hűségpróba I. 81
41. Hűségpróba II. 82
42. Párjavesztett gerlice I. 83
43. Párjavesztett gerlice II. 84
44. Vétessék ki szólló szívem... 86
45. Megszólaló halott 87
46. Az eskövőre hazatérő kedves 88
47. Búcsú a szeretőtől 90
48. Kegyetlen anyós 91
49. A falba épített feleség I. 94
50. A falba épített feleség II. 95
51. Szeretet próbája I. 98
52. Szeretet próbája II. 100
53. Szívtelen anya I. 103
54. Szívtelen anya II. 104
55. Szívtelen anya III. 106
56. Három árva I. 108
57. Három árva II. 109
58. Három árva III. 111
59. Két rab testvér 113
60. A gazdag asszony anyja 116
61. Összetört derekú feleség 119
62. Rossz feleség 121
63. Hitetlen férj 123
64. Megétetett János 125
65. A meggyilkolt testvér 126
66. Megrontott fiú 127
67. Kétféle menyasszony 128
68. Szálláskereső Jézus 131
69. Gazdag vénember-férj 132
70. Gőgös feleség 133

71. Házasuló királyfi 135
72. Fejedelem katonája 140
73. Váradi basa vendégsége 141
74. Két királygyermek 143
75. Bagoly asszonyka 144
76. Megölt havasi pásztor 146
77. Mezőbándi urfi 149
78. Virágok vetélkedése 150
79. Tücsöklakodalom 152
80. Siratóballada I. 154
81. Siratóballada II. 155
82. A mennybe vitt leány 156
83. Bogár Imre 158
84. Mit ér nekem hat vármegye! 159
85. A német szökött katonája 160
86. Lova lába megbotlott... 162
87. A betyár utazólevele 163
88. A földesúr kiugrott az ablakon 164
89. Rabének I. 165
90. Rabének II. 166
91. Rabének III. 169
92. Rabének IV. 171
93. Bárólány és juhász 172

Jegyzetek 174

Utószó 184

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli
hozzájárulásához kötött.

Európa Könyvkiadó, Budapest
A kiadásért felel Osztovits Levente
Felelős szerkesztő Magyarósi Gizella
A sorozatért felel Dávid Anna
A sorozatot tervezte Környei Anikó
A nyomdai rendelés törzsszáma 99/0358
Tördelte és nyomta a Sylvester János Kiadó és Nyomda Kft.,
Szombathely
Felelős vezető Varró Attila ügyvezető igazgató

ISBN 963 07 6650 7
ISSN 1419–7316